

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“ÖTEKİ” KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ
POLİTİKASI

Rıdvan KANCA

2501120801

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Levent ÜRER

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

“ÖTEKİ” KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ
POLİTİKASI

Rıdvan KANCA

2501120801

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Levent ÜRER

Düzeltilmiş Tez

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : RIDVAN KANCA Numarası : 2501120801
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Danışmanı : PROF. DR. LEVENT ÜRER
Tez Savunma Tarihi : 30.09.2019 Saati : 16.30
Tez Başlığı : "ÖTEKİ" KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKASI

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. LEVENT ÜRER		KABUL
2- PROF. DR. NAMIK SİNAN TURAN		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ATAHAHAN BİROL KARTAL		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BURAK SAMİH GÜLBOY		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ LEVENT DEMİRELLİ		

AÇIKLAMA

Sayın jüri üyelerinin ilk tez savunma sınavında bildirdikleri görüş ve öneriler doğrultusunda tezde aşağıdaki şekilde düzeltmeler yapılmıştır:

Öncelikle tezin bütünlüğünün daha iyi bir şekilde sağlanabilmesi ve bölümler arasındaki dengenin kurulabilmesi için 4 olan bölüm sayısı 3'e indirilerek hem bölümler arasında bir dengenin kurulması sağlanmış hem de bölümlerin kendi içlerinde daha tutarlı hale getirilmesine özen gösterilmiştir. Bu bağlamda, tezin 4.bölümünde yer alan Avrupa kıtasında göçün genel görünümünün anlatıldığı kısım Avrupa Kıtasında Göçün Genel Görünümü başlığı ile birinci bölüme alınmıştır. Yine daha önce 4.bölümde yer alan Mülteci Kavramı ve Avrupa'da Mültecilerin Durumu başlıklı kısım ile Avrupa Birliği'nde Mülteci Politikasının Genel Durumu başlıklı kısım tezin birinci bölümüne dahil edilerek bölüm içinde bir bütünlük oluşturulmuştur. Ayrıca, daha önce 4.bölümde yer alan Avrupa Bütünleşmesi Konusunda Atılan Yasal Adımlar başlığı altındaki kısımlar 2.Bölüm olan Avrupa Birliği ve Bütünleşme bölümüne kaydırılarak tezin bütünlüğü sağlanmıştır.

Tez kapsamının daha da genişletilmesi için, seçili AB üyesi devletlerin göç politikalarının oluşum aşamalarının ve bu ulusal göç politikalarının AB ile olan ilişkisinin anlatıldığı kısımlar 3.bölüme dahil edilerek AB üyesi devletlerdeki göç politikalarının genel görüntüsü netleştirilmiş ve tezin savunduğu genel varsayımlar için daha anlamlı hale getirilmiştir. Bu kısımlara ilave olarak, 1. Bölüme, Öteki ve Ötekilik başlığı altında bir kısım eklenerek tezin en önemli kavramlarından olan bu kavramlar ilgili yazın dikkate alınarak açıklanmıştır. Yine tezin 2.bölümüne Vatandaşlık Kavramı başlığı altında bir kısım eklenerek 2.bölümün bütünlüğü sağlanmış ve tez için önemli bir kavram detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca tezin son bölümüne son dönemde yaşanan güncel gelişmeler ile AB'nin ortak göç politikalarının geleceğinin tartışıldığı Tartışma ve Güncel Gelişmeler kısmı ilave edilmiştir. Son olarak tezin kendisinde meydana gelen değişikliklerle nedeniyle giriş kısmı güncellenerek genişletilmiştir.

ÖZ

“ÖTEKİ” KAVRAMI VE AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKASI

Rıdvan Kanca

Avrupa Birliği (AB), kuruluşundan bugüne kadar geçen sürede çeşitli kriz dönemlerinden geçmiş olmakla beraber, son yıllarda yüzleşmek zorunda kaldığı göçmen krizi Birliğin şimdiye kadar karşılaştığı en büyük sorunlardan birisi olarak gösterilebilir. Her ne kadar, bazı teorisyenler ve uluslararası toplumun bir kesimi tarafından uluslar üstü bir yapı olarak ele alınsa da, AB üyesi ülkelerin özellikle Suriye İç Savaşı ile başlayan dönemde en üst kriz seviyesine ulaşan büyük göçmen akımı ve bu akımın beraberinde getirdiği sorunlara karşısında aldıkları pozisyonlar ve verdikleri yanıtlar arasındaki farklılıklar, AB’nin uluslar üstü bir yapı olmaktan ziyade ulus-devletlerin kendi ulusal çıkarlarını koruyarak veya bunlardan en az düzeyde taviz vererek oluşturdukları bir organizasyon olarak tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu çalışmada, AB’nin kuruluş aşamaları ve geçirdiği dönüşümsel süreçler, ortak bir göç politikası oluşturma çabaları ve bu sürecin yasal altyapısı anlatılırken, AB üyesi ulus-devletlerin ulusal göç politikaları ile Birliğin politikaları arasındaki farklılıklar ve AB’nin tam anlamıyla işleyen, sağlıklı bir ortak göç politikası oluşturmalarının zorluğu üzerinde durulacaktır.

Diğer taraftan, geçtiğimiz yıllarda başlayan, Avrupa ve dünyada her geçen gün biraz daha yükselişe geçtiği gözlemlenebilen göçmen karşıtı, ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına varan düzeydeki aşırı sağcı söylem ve politikalar ile Avrupa’nın öteden beri inşa etmeye çalıştığı “Avrupalı” kimliği arasındaki uzlaşmazlık bu çalışmada “öteki” ve “ötekileştirme” kavramları üzerinden ele alınacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmada Avrupa’nın tarihinde kendini kurgulamaya ve yerleştirmeye çalıştığı konumun aslında sağlam bir zemin olmadığı ve özellikle son yıllarda meydana gelen ve kriz olarak tanımlanabilecek gelişmeler çerçevesinde Avrupa toplumunun ve Avrupa devletlerinin kendilerini tanımladıkları değerlerden ne ölçüde uzaklaşabilecekleri gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Ötekilik, Göçmen, Göç Politikası, Ulus-devlet

ABSTRACT

THE CONCEPT OF “THE OTHER” AND EUROPEAN UNION MIGRATION POLICY

Rıdvan Kanca

Although the European Union (EU) has passed through various crisis periods since its foundation, refugee and immigrant crisis that is confronted in recent years by European Union (EU) can be demonstrated as one of the biggest problems that the Union has faced up to now. Even though considered as a supranational structure by some theorists and by a part of the international community, due to differences between responses and taken positions of the EU member states against huge immigrant flows and its accompanying problems that were reached a crisis level especially after Syrian Civil War, it is required the EU should be defined as an organization which is formed by nation states which protect their own national interests or make concessions at the minimum level from these. In this study, while it is explained the stages of foundation of the EU and its transformational processes and its endeavors to create a common immigration policy, it will be emphasized differences between national immigration policies of the EU member States and policy of the EU and also it will be underlined the difficulty to establish a fully functioning, healthy common immigration policy within the EU.

On the other hand, the antagonism between “European” identity which Europe has been trying to build and anti-immigrant even racial and xenophobic discourses and policies that are rising day by day in Europe and all around the World. In this study, this intransigence will be handled by using “other” and “otherness” concepts.

As a result, in this study, it will be tried to explain that the position which Europe is trying to define and place itself throughout the history is not a solid ground. Especially in the scope of developments that may be defined as crisis in recent years, it can be seen clearly to what extent the European community and European states can move away from values they define themselves.

Keywords: European Union, Otherness, Immigrant, Immigration Policy, Nation-State

ÖNSÖZ

Avrupa kıtası uzun yıllardır büyük göçmen akımlarına tanıklık etmektedir. Bu akımlar Avrupa devletleri tarafından arzulanan yasal misafir işçilerden başlayarak, sığınma başvurusunda bulunan mülteciler ve yasadışı yollarla Avrupa'ya yerleşmek isteyen bireylerin oluşturduğu kapsamlı süreçler olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, Avrupa kıtasının günümüzdeki en önemli siyasi aygıtlarından biri olan Avrupa Birliği'nin karşılaştığı göçmen ve mülteci akımları ve bu çerçevede AB tarafından oluşturulmaya çalışılan ortak göç politikasının uygulanabilirliği üzerinde durulmaktadır. Özellikle, kurgulanan Avrupalı kimliği ile çağdaş dönemde Avrupa'da güçlenerek artan göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı gibi politikalar arasındaki çelişkiye dikkat çekilmiştir.

Göç konusu uzun yıllardır uluslararası toplumun gündeminde olmakla birlikte, son yıllarda ortaya çıkan Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı'nın ve bunların ortaya çıkardığı çok büyük boyuttaki sorunların görece güncel olması nedeniyle konuya ilişkin güncel tarihli yayın bulunması, çalışma hazırlanırken karşılaşılan zorluklardan biri olmuştur.

Son olarak, bu çalışmanın gerçekleştirilmesi sürecinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca büyük katkılar sunan İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ndeki bütün saygıdeğer hocalarıma ve özellikle kullandığı her kelimenin ve verdiği her bilginin hayatıma kattığı önemi asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Levent ÜRER'e ve çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımını esirgemeyen arkadaşım Sündüz YILMAZ'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

İstanbul, 2019

Rıdvan Kanca

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
GRAFİKLER LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE AVRUPALI KİMLİĞİ

1.1. AVRUPA KAVRAMI VE AVRUPA DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ	9
1.2. ÖTEKİ VE ÖTEKİLİK	12
1.3. ÖTEKİ KAVRAMI VE AVRUPALI KİMLİĞİ İLİŞKİSİ	16
1.3.1. Kimliğin Euro-Ulusalcı Biçimi	18
1.3.2. Anayasal Vatanseverlik	20
1.3.3. Düzeltici Avrupalı Kimliği	21
1.3.4. İşlevsel Avrupalı Kimliği	23
1.3.5. Daraltıcı Avrupalı Kimliği	25
1.3.6. İnşacı Avrupalı Kimliği	26
1.4. AVRUPA KITASINDA GÖÇÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ	28
1.5. MÜLTECİ KAVRAMI VE AVRUPA'DA MÜLTECİLERİN DURUMU	31
1.6. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MÜLTECİ POLİTİKASININ GENEL DURUMU	34

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE BÜTÜNLEŞME

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞME POLİTİKALARI	40
2.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞME SÜRECİ VE BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ	42

2.2.1. Yeni İşlevselcilik.....	45
2.2.2. Hükümetlerarasıcılık	46
2.3. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ KONUSUNDA ATILAN YASAL ADIMLAR	47
2.3.1. Dublin Konvansiyonu	48
2.3.2. Maastricht Anlaşması.....	49
2.3.3. Schengen Sözleşmesi ve Schengen Konvansiyonu.....	51
2.4. ULUS, ULUSALCILIK VE ULUS-DEVLETLER	54
2.4.1. Ulusalcılık ve Ulus-devletler.....	54
2.4.1.1. Ulusalcılık	54
2.4.1.2. Ulus-devlet ve Değişen Koşullar	60
2.5. VATANDAŞLIK KAVRAMI	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'DA ARTAN GÖÇMEN KARŞITLIĞI VE AB ÜYESİ DEVLETLERİN DURUMU

3.1. IRKÇILIK VE AVRUPA'DA ARTAN GÖÇMEN KARŞITLIĞI.....	66
3.2. SEÇİLİ AB ÜYESİ DEVLETLERİN GÖÇ POLİTİKALARI.....	69
3.2.1. Almanya'nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde gelişimi	71
3.2.2. Fransa'nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi	77
3.2.3. Birleşik Krallık'ın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi	83
3.2.4. İsveç'in Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi.....	88
3.2.5. Polonya'nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi.....	94
3.3. TARTIŞMA VE GÜNCEL GELİŞMELER.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA	113
EKLER.....	138

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Vatandaşlığa göre AB ülkelerine yapılan Sığınma Başvurusu Sayıları, İlk 5 ülke.....	30
Grafik 2: AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından Yapılan Sığınma Başvuruları, 2008-2018.....	32
Grafik 3: Yasadışı Göç Esnasında Akdeniz'de Ölen Ya da Kaybolan Göçmen Sayısı, Son 5 Yıl.....	35
Grafik 4: AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından En Çok Sığınma Başvurusu Yapılan 3 Ülke, Son 5 Yıl.....	37
Grafik 5: Almanya, Fransa ve İtalya'da Göçmen Karşıtı Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi.....	38

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Avrupa kıtası tarih boyunca birçok değişimin merkezi haline gelmiş ve belki de her dönem güçlü imparatorluklar ve dönemin koşullarına göre güçlü ekonomilere sahip olması nedeniyle bir cazibe merkezi olmuştur. Birleşik Krallık ve Fransa gibi koloni imparatorlukları uzun yıllar boyunca Avrupa kıtasının etkin güçleri olmuşlar ve bu imparatorlukların iç ve dış mücadeleleri Avrupa’da hem siyasal hem de sosyolojik olarak birçok değişime neden olmuşlardır. Coğrafi keşif yıllarında Güney Amerika’nın yer altı zenginliklerinin Avrupa’da toplanmaya ve birikmeye başlaması Avrupa kıtasının dünya genelindeki en büyük güç olma konumunu pekiştirmiştir. 1789 Büyük Fransız Devrimi ile Avrupa toplumu daha önce hiç karşılaşmadığı kavramlarla karşılaşmış ve adeta yeniden kendini şekillendirmeye başlamıştır. Avrupa’nın ekonomik olarak çağ atlaması ise 18. ve 19. Yüzyıllardaki teknolojik ve teknik birikimin sonucu olarak İngiltere’de başladığı kabul edilen Sanayi Devrimi sayesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemden sonra Avrupa her zaman dünyanın önde gelen ekonomik güçlerine ev sahipliği yapmış ve ekonomik gelişmişlik konusunda dünyadaki çoğu bölgeden üstün duruma gelmiştir.

Sadece Avrupa kıtasını değil, neredeyse bütün dünyayı ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyolojik anlamda derinden etkileyen İkinci Dünya Savaşı’nın da yukarıda kısaca değinilen Avrupa değişim ve dönüşümün süreçlerinde çok önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Avrupa’nın bugünkü durumu ve genel olarak Avrupa’da bulunan toplumlardaki siyasal ve sosyolojik değişimleri anlayabilmek için İkinci Dünya Savaşı’na ve savaşın çıkış koşullarına bakmak gerekmektedir.¹

Büyük bir yıkıma sebep olan Birinci Dünya Savaşı’nın Almanya ve beraberindeki devletler tarafından kaybedilmesinden sonra kazanan taraflar, Almanya başta olmak üzere mağlup olanları şartları son derece ağır ve yıkıcı olan Versailles Anlaşması gibi anlaşmalarla etkisiz hale getirmeyi denemişlerdir. Büyük bir yıkımın ardından kazanan güçler açısından bu yapılan son derece mantıklı gözükmeyle birlikte,

¹ Düzeltme

zaten büyük bir yıkım ve yoksulluk yaşamış Almanya gibi ülkelerde toplumun uzun² yıllar toparlanamamasına sebep olan bu gibi adımların, ırkçı bir anlayışın Avrupa demokrasilerinin bağrında filizlenmesine sebep olduğu söylenebilir.³

Nasyonal Sosyalizmin, Adolf Hitler öncülüğünde Almanya’da yükselen ve Yahudi karşıtlığı üzerinden şekillenen söyleminin Almanya’nın yaşadığı ekonomik yıkım etkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nda ağır darbe alan Avrupa ekonomisinin 1929 Büyük Buhranı’yla adeta öldürücü bir darbe yemesiyle birlikte Avrupa kıtasında kitleler o zamana kadar Avrupa düşüncesinde yeri olmadığı düşünülen aşırı sağcı ve yabancı düşmanı söylemlerin etkisine daha açık hale gelmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Adolf Hitler’in Almanya’da yönetimi demokratik yollardan ele alırken kullandığı argümanlar özelde Yahudi düşmanlığı üzerinden şekillenmekle birlikte, Alman ulusunun üstünlüğü ve diğer her şeyin üzerinde olduğu algısı üzerine şekillendirilmiştir. Benzer şekilde aynı dönemlerde İtalya’da Mussolini öncülüğünde iktidarı ele geçiren anlayış da Almanya’daki örneğine benzer duyguların topluma aktarılması ve ait olunan ulusun diğer her ulustan üstün olduğu temelinde yükselmiştir.

Bu anlayış ve yaklaşımın beraberinde yabancı düşmanlığını, ırkçılığı ve son yıllarda da artarak karşımıza çıkan göçmen karşıtlığını körüklediği yadsınamaz bir gerçektir. İlerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde açıklanacağı üzere yaratılmak istenen Avrupa kimliği ve Avrupa’nın kendine atfettiği erdemli düşüncelerin içinde bu gibi aşırı fikirlerin türeme zemini bulabilmesi ayrıca tartışılması gereken bir noktadır.

İkinci Dünya Savaşı Avrupa’yı sadece ekonomik ve siyasal olarak darmadağın etmemiş aynı zamanda Avrupa düşüncesine ve Avrupa’nın kendinde gördüğü değerlere de büyük bir darbe vurmuştur. Naziler’in işgal yoluyla ya da başka şekillerde ele geçirdikleri coğrafyalarda uyguladıkları vahşet bugün bile tüm dünyanın hatırlamak istemeyeceği sahneler ile perçinlenmiştir. Yahudiler üzerinde bütün azınlıklar, Romanlar ve çingeneler de dahil olmak üzere büyük ayrımcılığa ve

² Düzeltme

istismara maruz kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sadece maddi zararları üzerinde durmak, bu savaşın Avrupa'da yaşayan bireyler ve neredeyse tüm uluslar üzerinde yarattığı psikolojik etki ve yıkımı gözden kaçırmak anlamına gelecektir. Kendisi de Avrupa'daki savaştan kaçarak, Avrupa'nın içinde bulunduğu karanlık durumdan kurtulamayacağı kaygısıyla intihar ederek yaşamına son veren Stefan Zweig'in ilk olarak 1942 yılında yayınlanan Dünün Dünyası adlı eserinde Avrupa'ya dair kurduğu şu cümleler, o dönem İkinci Dünya Savaşı ve Nazi zulmü ile çalkalanan Avrupa'da nasıl bir psikolojinin hâkim olduğunu göstermesi açısından önemlidir:⁴

“Eserlerim, onları yazdığım dilin ülkesinde, milyonlarca dost okur bulduğu ülkede yakılıp kül oldu. İşte şimdi ben de hiçbir yere ait değilim, her yerde yabancıyım ya da olsa olsa bir konukum; yüreğimin seçtiği, gerçek vatanım dediğim Avrupa, kardeş kavgasında ikinci kez intihar edercesine paramparça olduğunda benim için yitip gitti. Zamanın tüneline aklın en korkunç yenilgisine ve vahşetin en acımasız zaferine kendi isteğim dışında tanık oldum; bizim neslimiz dışında başka hiçbir nesil, -bunu söylerken kesinlikle gurur değil, utanç duyuyorum- öylesi yüksek manevi değerlerden böylesi bir ahlaki gerilemeye kesinlikle maruz kalmamıştır.” (Zweig, 1985: 16).

Zweig'in kendi deneyimlerinden yola çıkarak, etkileyici bir şekilde betimlediği bu karanlık ve karamsar Avrupa görüntüsü, gerçekten de her zaman için Avrupa'ya atfedilen üstün erdem, ahlak ve üstün akıl gibi kavramların adeta yıkılışı anlamına gelmektedir. Tezimizde zaman zaman vurgulanacak olan ve Avrupa toplumunu yani Avrupa'da yaşayan tüm bireyleri derinden etkileyen ve şaşırtan bu ahlaki çöküş ve demokrasiden kopuşun aslında Avrupa düşünce tarihini inceleyenleri şaşırtması mümkün değildir. Çünkü, bu çalışmanın özünde vurgulanan varsayım, Avrupa'nın ve günümüzde onun temsilcisi olarak çoğu kişi tarafından kabul edilen Avrupa Birliği'nin sahiplendiği Avrupa düşüncesi geçmişinin karşıtlık üzerine inşa

⁴ Düzeltme

edildiğidir. Düşünce sisteminin bu şekilde karşıtlıklar üzerinden inşa edilmesi, yukarıda çok kısa bir şekilde aktarılmaya çalışılan ve sonucunda büyük yıkımlara sebep olan aşırı söylemlere ve kitlelerin bu söylemler üzerinden manipüle edilmesine davetiye çıkarmaktadır.

Avrupa Birliği’ni ve Birliğin son yıllarda karşı karşıya kaldığı göç ve göçmen krizini, bu krize karşı AB’nin oluşturmaya çalıştığı ortak göç politikasını daha iyi anlayabilmek için, bugün geline nokta krizin büyümesinde pay sahibi olan kimlik, kolektif kimlik, ulus-devlet, ulusalcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi kavramları ele almamız gerekmektedir. Çünkü, bu çalışmada tarihsel süreç içerisinde emperyalist politikalar aracılığı ile yayılan hatta zaman zaman empoze edilen “Avrupalı” ve “Avrupa değerleri” gibi kavramların, günümüzde AB ve AB’yi oluşturan ulus-devletler tarafından göçmenlere karşı oluşturulan ve uygulanan göç politikaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu temel varsayımı kabul edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Avrupa’ya çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerle göç eden göçmenlerin bugünlerde AB’nin bütünselliğini koruyabilmek için bazı çevreler tarafından bir “karşıt-kimlik” ya da bu çalışmada kullandığımız şekilde “öteki” olarak tanımlandıkları görülmektedir. Çalışmamızın birinci bölümünde, Avrupalı kimliği, ötekileştirme yoluyla Avrupalı kimliğinin inşası ve bunlara bağlı olarak Avrupa’da yaşayan göçmenlerin bu kolektif kimliğin içerisinde bulundukları konum ve son olarak AB’nin kuruluşunda, yukarıda bahsedilen kavramların önemi üzerinde durulacaktır.⁵

AB’nin Arap Baharı ve özellikle Suriye İç Savaşı sonrasında karşı karşıya kaldığı mülteci yasadışı göçmen akımlarının mevcut duruma olan etkisi göz önünde bulundurulacaktır. Bu bölümde, AB istatistiklerinden yararlanılarak hazırlanan 5 farklı grafik ile birlikte, AB’nin mülteci ve yasadışı göçmen sorununun aciliyetine ve önemine ilişkin iddialar güçlendirilmeye çalışılacaktır. Özellikle, Avrupa’ya yasadışı yollar ile özellikle de Akdeniz üzerinden göç etmek isteyen bireylerin hayatlarını kaybetmeleri ve sorunun uluslararası toplumda daha da görünür hale gelmesi ile

⁵ Düzeltme

birlikte AB açısından mülteci politikası ve yasadışı göçmenlere ilişkin atılacak adımların daha da önem kazandığı açığa çıkan bir gerçek haline gelmiştir.

Ayrıca, birinci bölümde, özellikle teorik olarak Avrupa düşüncesiyle birlikte, öteki kavramı ve bu kavramın günümüzdeki aşırı sağ partilerin yükselişinde de etkili olan göçmenler açısından ne anlama geldiği temel olarak iki akımın detaylandırılması ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Avrupa kıtasının tarihsel süreç içerisinde hem coğrafi hem de siyasal ve kültürel olarak yaşadığı dönüşüm ve değişimlerin öteki kavramıyla olan ilişkisi tezimizin temel varsayımlarıyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle özellikle öteki ve ötekilik kavramlarının, bireysel seviyeden başlayarak toplumsal seviyeye kadar olan anlamı üzerinde durulmuştur. Öteki kavramının, teorik arka planı ilgili yazında mevcut olan bazı önemli düşünürlerin görüş ve yaklaşımlarının karşılaştırılması yoluyla tezimizin birinci bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu noktada, tezin ilerleyen bölümlerinde uygulamadaki işleyişleri de gösterilecek olan ulusal ve ulus-üstü göç politikalarının teorik olarak aydınlatılması amaçlanmıştır.

Ayrıca, birinci bölüm tezin diğer bölümleri ile bir bütünlük oluşturması ve ayrıca kendi içinde de tutarlı olması için Avrupa’da var olan mevcut mülteci ve yasal göçmenlerin durumları üzerinden genel olarak bir Avrupa ve özel olarak da AB fotoğrafı çekilmeye özen gösterilmiştir. Çünkü, AB göç politikasını mevcut demografik ve kültürel hareketlerden, devletlerin kendi iç dinamiklerinden ve mültecilerin sahip olduğu etnik ve kültürel öğelerden ayrı düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Diğer taraftan birinci bölümün başlangıcında yerleştirilmeye ve detaylandırılmaya çalışılan teorik zeminin gerçek verilerle desteklenmesi de bu yolla sağlanmaya çalışılmıştır.⁶

Çalışmanın ikinci bölümünde, AB kurulana kadar geçen süreç tarihsel yönleriyle ele alınmış ve aynı zamanda Avrupa bütünleşmesine ilişkin AB içerisinde var olan bütünleşme teorilerinden bahsedilmiştir. Bütünleşme teorilerinin incelenmesi

⁶ Düzeltme

Avrupa bütünleşmesine yönelik AB içerisindeki siyasi tartışmaların incelenmesi açısından önem kazanmaktadır. Çünkü, Avrupa bütünleşme süreci ve Avrupa Birliği sadece maddi ve ekonomik gelişmeler ışığında ele alınamayacak kadar kapsamlı ve karmaşık bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında hız kazanan ve özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte hızlanan genişleme ve bütünleşme süreci içerisinde AB'nin genişlemesine ve bu genişlemenin ne şekilde olması gerektiğine ilişkin tartışmaların anlaşılabilmesi açısından bütünleşme teorileri çalışmanın ilgili bölümünde ele alınmaktadır.

Ayrıca bu bölümde, ortaya çıktığı andan itibaren tarih, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, sosyoloji gibi birçok bilim dalını derinden etkileyen ve birçok tartışmanın doğrudan öznesi haline gelen ulus ve ulusçuluk kavramları üzerinde durulmaktadır. Ulus kavramının, yaratılan bir olgu olmasında hareketle, yaratılmak istenen Avrupalı kimliği ile olan ilişkisi bu bölümde ele alınmaktadır. Ulus kavramının tanımına ve ortaya çıkışına ilişkin farklı yaklaşımlar bu bölümde ele alınmakta ve ulus kavramının günümüzde de süren etkisi üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte, ulus-devletlerin uluslararası ilişkilerde üstlendiği konum ve roller ile özellikle AB üyesi devletlerin ulus-devlet olma özelliklerinin uluslar-üstü bir yapı olarak var edilmek istenen AB ile olan karşılığı çalışmanın bu bölümünde ele alınmaya çalışılacaktır.⁷

İkinci bölümün kapsadığı bir diğer alan ise, AB'nin yıllar içerisinde meydana gelen göç dalgalarına karşı adeta bir güvenlik duvarı rolü üstlenerek oluşturmaya çalıştığı ortak göç politikası, bu ortak göç politikasının oluşturulması süreçlerinde ne gibi yasal ya da mevzuata dayalı değişiklikler, anlaşmalar yapıldığı ve bu süreçteki belli başlı köşe taşları ele alınacaktır. Yasal zemine kavuşturulmaya çalışılan ortak göç politikasının ne derecede uygulanabildiği ya da uygulanabilir olduğu noktasında ise ulus-devletlerin üstlendikleri olumlu/olumsuz roller ve AB'yi oluşturan ulus-

⁷ Düzeltme

devletlerin AB tarafından atılmak istenen ortak politika adımlarına yönelik yaklaşımları ele alınmaya çalışılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, Avrupa’da artan ırkçılık ve göçmen karşıtlığı ve bunun etkilerine değinildikten sonra, özellikle bazı önemli AB üyesi devletlerin ulusal göç politikaları ve bu göç politikalarının oluşum süreçlerinde AB’den ve diğer uluslararası aktörlerden nasıl etkilendikleri üzerinde durulmaktadır.

Bu bölümde, ulusal göç politikalarının detaylandırılması için seçilen AB üyesi devletler Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, İsveç ve Polonya olarak belirlenmiştir. Bu seçili ülkeler belirlenirken, AB içerisinde sahip oldukları konum ve güç ile birlikte özellikle göç konusunda Avrupa kıtasında sahip oldukları jeopolitik ve coğrafi özellikleri de göz önünde bulundurulmuştur. Bu nesnel gerçeklerin yanında, seçilen bu devletlerin özellikle iç siyasetlerinde içerdikleri yapılar ve bununla birlikte uluslararası alanda bulundukları siyasal etki de bu devletlerin örnek olarak seçilmelerinde etkili olmuştur. Örneğin, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık genel anlamıyla Batı Avrupa’yı ve görece gelişmiş ekonomileri temsil etme özelliğine sahipken, İsveç, Kuzey Avrupa’nın kendine özgü demokrasi ve refah anlayışının örneğini oluşturabilmektedir. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren bulunduğu konum itibarıyla tüm Batı Avrupa ve AB’nin kuruluşundan sonra AB için de önemli bir durumda bulunan Polonya’nın ulusal göç politikasının başlangıç aşamalarının genel hatlarıyla incelenmesi AB’nin günümüzde içerdği farklı yelpazeden tarafların bütünlük içinde değerlendirilmesine olanak verebilecektir.⁸

Tezin üçüncü bölümü sonlandırmadan önce, bir kapsayıcılık ve bütünlük sağlanması açısından yukarıda açıklanan seçili AB üyesi devletler ağırlıklı olmak üzere, AB’nin ve AB üyesi devletlerin güncel durumları ve güncel göç krizlerine verdikleri tepkiler ele alınmaya çalışılacaktır. Bu kısımda, AB’nin ortak göç politikası hedefinin güncel dönem tartışmaları üzerinden gerçekleşme olasılığı, ilgili yazın ve

⁸ Düzeltme

güncel gelişmeler de dahil edilmek ve incelenmek suretiyle tartışılacaktır. Bu bağlamda, tartışma kısmının, tezin geneline hâkim olan ve tezin bütünü boyunca belli yönleriyle açıklanmaya çalışılan varsayımların geçerliliği konusunda katkı sunacağı görülecektir. Tezin sonuç bölümüne geçmeden önce, kendi varsayımları üzerine yapılacak bu değerlendirmenin çalışmaya derinlik ve anlam katacağı düşünülmektedir.

Son olarak, AB üyesi devletlerin bu mülteci akımlarından farklı şekillerde etkilendiklerine ilişkin veriler üzerinden Avrupa’da aşırı sağcı popülist, göçmen karşıtı ve yabancı düşmanlığına dayanan partilerin yükselişi üzerinde durulacaktır. Avrupa’da yükselen bu akımların beraberinde ulus-devletlerin gücünü daha da arttırdıkları ve ortak bir göç politikası oluşturulması olasılığını daha da zora soktukları göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Birleşik Krallık’ın AB’den ayrılma noktasına geldiği Brexit süreci ve bu süreç içerisinde kullanılan göçmen karşıtı argümanlar da düşünüldüğünde; Avrupa Birliği’nin kendi geleceğinin göçmen ve yabancı karşıtlığına dayanan bu gibi popülist yaklaşımları önleyebildiği ve bu çarpık yaklaşımlara karşıt olarak kendi kapsayıcı ve birleştirici görüşlerini oluşturabildiği ve savunabildiği ölçüde mümkün olacağını söylemek yerinde olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE AVRUPALI KİMLİĞİ

Bu bölümde tarihsel olarak Avrupa kavramı ve Avrupalı kimliğinin inşa edilişi öteki ve ötekileştirme kavramları ile ilişkisi de göz önünde bulundurularak ele alınacaktır.

1.1. AVRUPA KAVRAMI VE AVRUPA DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL KÖKENLERİ

En başta söylemek gerekir ki; Avrupa kavramı, bir fikir olarak ele alındığında tarihsel olarak yaratılmış ve şekillendirilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Delanty, 2013: 58). Avrupa fikrinin günümüzde ifade ettiği anlamları kazanabilmesi için tarihsel süreçte geçirdiği değişim ve dönüşümleri anlamak, Avrupa'nın günümüzdeki yerini ve politikalarını anlamakta önemli bir yer tutmaktadır. Bir fikir olarak Avrupa kavramı öncelikle iki mitolojik ve coğrafi olmak üzere iki bağlamda ele alınabilir. Avrupa'nın oluşumu ve Avrupa düşüncesine ilişkin mitolojik bağlam genellikle Antik Yunan mitolojisine dayanmakta ve Avrupa'nın üstünlüğü düşüncesinin temelleri burada aranmaktadır (Corm, 2011; Corzani, 1994). Bir fikir ya da düşünce olarak Avrupa kavramından söz ettiğimizde, yukarıda sözünü ettiğimiz “üstün Avrupa” imgesi bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Çünkü, Avrupa fikrinin temellerini barındıran neredeyse bütün mitolojik kaynaklar Avrupa'yı diğer toplumlara göre yüksek konuma koymakta ve bu özelliğinden dolayı Avrupa'nın dünyanın geri kalanının yönetmesi fikrini içermektedir (Kundera, 1984)

Diğer taraftan, Avrupa toplumunun üstünlüğü fikri zamanla coğrafi bir boyut da kazanmış ve ayrım Batı (Occident) ve Doğu (Orient) şeklinde bir hal almaya başlamıştır (Said, 1979: 2; Buchowski, 2006). Sonuç olarak, bugün geldiğimiz noktada, mevcut göçmen krizi ve daha önceki sosyal ve politik krizlere karşı verilen yanıtlar ile bu ayrımların hala devam ettiği ve hatta daha da belirginleştiği söylenebilir. Avrupa'nın kendine atfettiği bu üstünlük algısı sadece mitolojik yazında değil sonraki

tarihsel süreç boyunca da önemli düşünürler tarafından dile getirilmiş ve dünyanın geri kalanına aktarılmaya çalışılmıştır.

Tarihsel olarak ele alındığında, Avrupa ve Avrupa düşüncesi kavramının doğuş olarak Müslüman-Arap genişlemesinin yaşandığı yıllara denk gelmesi, bu kavramın coğrafi ve dinsel olarak bir fikir olarak, farklı olanlara kıyasla şekillendiğinin ilk göstergelerinden biridir (Hall, 1992; Neuman ve Welsh, 1991; Said, 1979, Young, 2004). Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Avrupa kavramı, bu bakış açısı ile ilk dönemlerinden itibaren “medeniyet” kavramıyla eşdeğer görülemeye başlanmış olup, diğerleri yani “ötekiler” Avrupa medeniyetinin seviyesine yetişememiş alt seviye bir yapı ya da topluluk olarak nitelendirilmişlerdir (Delanty, 2013: 82). Örneğin, 1601-1658 yılları arasında yaşayan İspanyol yazar Balthazar Gracian’ın Avrupa’nın dünyanın takdire değer yüzü olduğu şeklindeki ünlü cümlesi, Avrupa kavramının kullanımı itibarıyla çok uzun yıllardan itibaren üstünlük algısını yansıttığını göstermektedir, ne de olsa Avrupalılar Asya’da meydana gelen büyük felaketten kurtulan az sayıda üstün insanın yerleştiği ve türediği bir coğrafyaydı (Poliakov, 2011: 251).

Benzer şekilde, aynı yüzyılda yaşamış Carl Von Linne, Avrupalıları ince ve yaratıcı olarak tasvir ederken Asyalıları melankolik ve sefil, Afrika toplumlarını ise sinsi ve tembel olarak tanımlamaktaydı (Witzig, 1996). O dönemde Avrupa olarak kabul edilen coğrafyanın büyük çoğunlukla Hristiyan olması ve genelde beyaz ırka sahip insanlardan oluşması bu çarpık fikrin kalıcı olarak yerleşmesinin nedenleri arasında gösterilebilir. Sonuç olarak, neredeyse bütün 18. Yüzyıl yazınında ister açık yazılmış ister ima edilmiş olsun, Avrupa ile Avrupalı olmayanlar yani ötekiler arasında bir hiyerarşi bulunduğu görülmektedir (Giordano, 2015). Tüm bu yaklaşımların ve oluşturulan algının bir sonucu olarak, Avrupa teriminin gittikçe artan bir şekilde medeniyet ve gelişim kavramlarının eş anlamlısı biçiminde kullanılması şaşırtıcı olmamakta ve Wallerstein’in (1991) dünya-sistemi olarak isimlendirdiği alanın merkezi haline başladığına yönelik algı gittikçe yaygınlaşmaya başlamaktaydı (Roberts, 2010: 620).

Yukarıda çeşitli şekillerde örneklerini gördüğümüz, bu kavramsal yerleştirme ve ötekileştirme çabalarının en önemli ideolojik kaynaklarından birini de Kant ve Kantiyen düşünce oluşturmaktadır. Kant'a göre Avrupa medeniyeti, medeniyet kavramının en üst seviyesini temsil etmekte olup, ötekiler ya da aşağı toplumların kendi kapasitelerini arttırabilmek için Avrupa'yı taklit etmesi ya da Avrupa gibi hareket etmesi gerekmektedir (Lloyd, 1989). Bu noktada, Kantiyen bakış açısına göre tüm dünya üzerinde tek bir doğru kültür, toplum yapısı ve yönetim biçiminin bulunduğu ve geri kalanların ancak onu taklit ederek bu yukarı kademeye gelebileceği sonucuna varılabilir.

Bu kavramsal üstünlük algısı, Alman filozof Karl Löwith tarafından Avrupalıların ilk sivil savaşı (Löwith, 2011) olarak adlandırılan Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı ile Soğuk Savaş dönemlerinin ardından daha savunmacı bir konuma gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği ekonomik, kültürel, siyasi ve askeri kırılmalıklar Avrupa kıtasında yaşayan tüm insanların aynı kaderi paylaştıkları savıyla dengelenmekteydi. Bu açıdan, sosyolojik ve siyasi bakış açısıyla değerlendirildiğinde, Avrupalıların bu kırılmalıklar içerisinde birlikte ve tek başlarına oldukları algısı beraberinde bu kader birliğini tehlikeye düşüren ve düşürebilecek dışsal tehditlerin bulunduğu sonucunu doğurmaktadır (Giordano, 2015). Bu bağlamda, her topluluğun, özellikle de aralarında kader birliğinden bahsedilen toplulukların güçlendirilmesi ve bununla birlikte güçlü bir kolektif kimlik oluşturulabilmesi açısından varsayılan veya gerçek bir düşmanın varlığı büyük önem taşımaktadır (Delanty, 2013; Hobsbawn, 2006).

Avrupalı ortak kimliğinin oluşturulması ve güçlendirilmesi açısından büyük öneme sahip olduğundan bahsettiğimiz bu ortak düşman tarihsel süreç ve bağlam içerisinde değişiklik göstermektedir. Böyle bir değişimin sebepleri, dönemin siyasi, kültürel ve askeri gerekliliklerine bağlı olarak değişebilmektedir. Öyle ki, coğrafi olarak Avrupa'nın Doğu sınırının nerede başlayıp nerede bittiği sorusu bile dönemin politik koşullarına göre farklı yanıtlanmaktaydı (Delanty, 2013: 88; Davis, 2013). Örnek vermek gerekirse, Avrupa kıtasının doğu sınırı Soğuk Savaş öncesinde, sırasında ve sonrasında farklı şekillerde ele alınmıştır (Anderson ve O'Dowd, 1999).

1.2. ÖTEKİ VE ÖTEKİLİK

Öteki kavramı, sosyolojide ve siyaset bilimi çalışmalarında sürekli olarak ele alınan ancak farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde yorumlanan bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Benzer bir şekilde, ötekilik neredeyse bütün toplumlarda, karşımıza çıkan ve toplumla bütünleşememiş olanları ifade eden bir kavram olarak ele alınmaktadır (Castel, 2016, p.13). Bütün bu farklı bakış açılarına ve yaklaşımlara rağmen, bu kavramlar özelinde ortak olan noktalardan biri kişilerin ya da bu tezin özelinde toplumların öteki kavramına yükledikleri anlam ve ötekiye göre kendilerini anlamlandırmaları veya tanımlamalarıdır.

Öteki kavramının Avrupalı kimliği ile bağını kurmadan önce, bu kavramın yazında bireysel kimlikler boyutunda nasıl ele alındığını anlamaya çalışmak yerinde olacaktır. Çünkü, tezin bir sonraki bölümünde değineceğimiz kolektif kimliklerin inşası ya da oluşturulması süreci de öteki olgusunun kullanılması açısından benzer bir yaklaşım sergilemektedir.

Bu bölümde, öteki konusuna ve ötekinin kimlik kavramı ile olan ilişkisine ışık tutması açısından iki farklı kuramsal bakış açısı ele alınacak ve tezimizin dayandığı hipotezler açısından iki bakış açısının ortaklaştığı ve ayrıştığı noktalar değerlendirilmeye çalışılacaktır. Öncelikle, yazının bu konuda önde gelen isimlerinden olan Jurgen Habermas özneye yüklenen aşırı anlamdan kaçınarak, özneler arası ilişkilere ve iletişime vurgu yapmaktadır (Jezierska, 2015, p.109). Habermas'a göre (1992a, p.153) kişi kendini ötekilerin bakış açıları ve onlarla ilişki kurarak yaratmaktadır. Yani, birey kendisi olabilmek için bir topluluğun üyesi olmak zorundadır (Habermas, 1984, p.24). Bu bakış açısının, tezimiz özelinde Avrupalı kimliği ile olan benzerliği dikkat çekicidir. Çünkü, benzer şekilde, yaratılmak istenen Avrupalı imgesi de bireylerin dönem dönem değişen ötekilerin karşısı olan topluluğa dahil edilmesi yoluyla elde edilmeye çalışılmaktadır.⁹

⁹ Düzeltme

Öteki kavramı ve bireylerin kimlikleri arasındaki ilişki bağlamında Habermas'ın değindiği bir diğer önemli nokta da özneler ötekilere ve ötekilerle olan ilişkilere dayandığı için, öznelerin kimliklerinin sabit ve değişmez olmadığı vurgusudur (Jezierska, 2015, p.110). Bu nedenle, kimlik kavramı değişim geçiren ve ötekiler ile olan ilişkilere göre şekillenen bir kavram olarak ele alınmaktadır (Habermas, 1992b).

Yukarıda da değinildiği gibi, bu bölümde farklı bakış açılarının yansıtılması amaçlandığından, bu konuda önemli çalışmaları ve etkileri olan Chantal Mouffe'nin konuya yaklaşımından da bahsetmek gerekmektedir. Mouffe'ye göre, özneler birbirinin aynı olarak kabul edilmemekte ve aksine çoklu ve siyasallaşmış pozisyonlara sahip olarak tanımlanmışlardır. Habermas ile benzer şekilde Mouffe de bir öznenin ve aynı şekilde kimlik kavramının Ötekiler ile olan dinamik ilişkilerin sonucu olarak şekillendiğini savunmaktadır (Jezierska, 2015, 112).

Mouffe'nin özne ve kimlik kavramlarına ilişkin geliştirdiği önemli savlardan biri de yoksunluk kavramıdır. Bu anlayışa göre, özneler -bireyler ya da toplumlar- kendiliğinden ve özgün bir kimlikten yoksundurlar ve her zaman bu kimliği oluşturmak için uğraş vermektedirler (Mouffe, 1992b, p.150). Bu boşluğun doldurulmaya çalışılması, tezin daha sonraki bölümlerinde kimliğin inşası olarak karşımıza çıkan kavrama önemli bir destek sağlamaktadır. Çünkü, Mouffe'nin bahsettiği arayışın, ulusal kimliklerin inşası sürecinde etkili olduğu söylenebilir. Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biri de öznelerin kimliklerine ilişkin bu yoksunluk olgusunun, kimliklerin var olmaması sebebiyle değil, seçilecek alternatiflerin çokluğu nedeniyle oluştuğu varsayımdır. Yani, Mouffe'nin ele aldığı yoksunluk daha çok alternatifler arasındaki bir kararsızlık sebebiyle meydana çıkmaktadır (Jonsson, 2000). Daha sonraki, bölümlerde ele alınacak olan kimlik kavramı, kimlik türleri ve bunların farklı boyutlardaki çeşitliliği düşünüldüğünde bu kararsızlığın sebebi daha iyi anlaşılabilecektir.¹⁰

¹⁰ Düzeltme

Bu noktada, yukarıda, özne, birey ve kimlik kavramlarından bahsederken sıklıkla değinilen ve iki yaklaşım anlatılırken ortak bir nokta olarak karşımıza çıkan öteki kavramı üzerinde durulması önem kazanmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, Habermas kişinin kendi kimliğini tanıması ve tanımlayabilmesi için bir ötekinin var olmasının zorunlu olduğunu kabul etmektedir (Habermas, 1992a). Dahası var olması gereken bu öteki, kişinin kendisinden tamamen farklı özelliklere sahip olmalıdır (Habermas, 1992c). Bu açıdan değerlendirildiğinde, günümüzde Avrupa’da yükselen sağ popülist partilerin, göçmen karşıtı argümanlarını genişletmek için kullandıkları söylemlerin de benzer bir nitelik taşıdığını söylemek önem kazanmaktadır. Ancak, bu söylemin Habermas’ın kişinin ötekiyi kapsamasına dayanan anlayışına tamamen karşıt bir şekilde kullanıldığını belirtmekte fayda vardır.

Öte yandan, Mouffe de (2005a, p.15, 2009, p.550) benzer şekilde kimliğin her zaman ötekinin karşıtlığı üzerine inşa edildiğini ve oluşturulduğunu söylemektedir. Yani diğer bir deyişle, bizim ya da kişinin kendini tanımlaması için her zaman bir ötekiye ihtiyaç duyulmaktadır. Şöyle ki, bu bakış açısına göre, bireysel seviyede kendimizden farklı ve kendimizin dışında bir öteki var olması, kendimizi ona göre tanımlayabilmemiz açısından önemlidir (Jezierska, 2015, p.114). Benzer şekilde, Keohane (1993) bir öteki olmadan kişinin kendi kimliğinin var olamayacağını belirtmektedir.¹¹

Yukarıda değinilen, bu belirsiz kavramın, yani bizim dışımızda var olan ötekinin, aynı zamanda inşa edici ya da yaratıcı olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Yani, yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere, öteki sayesinde kişi ancak kendi varoluşunu tanımlayabilmekte ve bunun aksi olduğunda yani bir öteki olmadığında ise bireyin kimliği tanımlanamamaktadır (Jezierska, 2015, p.115). Ancak burada değinmek gerekir ki, öteki kavramı kimliğin inşasına yardımcı olurken, bazı yazarlar tarafından tam olarak tamamlanmış bir kimlik oluşumunun öteki nedeniyle imkânsız olduğu da vurgulanmaktadır. Yani, öteki aynı zamanda kişinin tamamen

¹¹ Düzeltme

kendisi olmasını engelleyen bir olgudur (Laclau ve Mouffe, 2001, p.125). Buradaki önemli nokta, öteki kavramı hakkındaki bu ikiliğin aslında kimlik inşası konusunda benzer amaca hizmet edebileceği gerçeğidir. Çünkü, öteki kavramı inşacı rolünün¹² yanındaki bu rahatsız edici ya da engelleyici biçimiyle de kişinin kendi kimliği ile bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Mouffe'nin yazılarında üzerinde durduğu bu ikili rol, öteki kavramının kolektif kimlikler ve tezimiz özelinde ele alacak olursak Avrupalı kimliğiyle bağlantısı ve ilişkisi nedeniyle önem kazanmaktadır. Birinci yaklaşıma göre, öteki, kişinin kimliğini yoksunluğunu ifade eden bir kavram olarak ele alınmaktadır. Mouffe bu tip ötekiyi sembolik temsil olarak tanımlamaktadır (Mouffe, 1995). Ötekinin üstlendiği ikinci işlev ise, somut olarak tanımlanan ve kişinin kendi kimliğini sağlamlaştırmasına yardım etmesidir.

Mouffe'nin geliştirdiği bu ikili yaklaşımın, yani ötekinin üstlendiği ikili rolün tezin temel hipotezlerine destek olması açısından önemli olduğu görülmektedir. Çünkü, kişinin kendi kimliğini oluşturmaya yardım eden öteki, aynı zamanda bir karşıtlığın da simgesi olabilmektedir. Mouffe'nin karşıtlık üzerine kurduğu bu yaklaşım, Avrupa'nın inşasında da görüleceği üzere, bütün kolektif kimliklerin karşısında bir ötekiye ihtiyaç duyduğu varsayımını güçlendirmektedir (Brockelman, 2003, p.189).

Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biri, Mouffe'nin düşman ötekiler olarak adlandırdığı ötekinin, içinde bulundukları toplumun tamamen dışında görüldükleri ve toplumun temel ilkelerine aykırı oldukları anlayışıdır (Mouffe, 2000). Bu temel ilkelere aykırılık fikri, aynı zamanda bir tarafın iyi, bir tarafın kötü ya da bir tarafın barbar bir tarafın modern olduğu şeklindeki düşüncelerin de temellerini oluşturan varsayımların açıklanması açısından önem kazanmaktadır. Günümüzde, Avrupa'da yükselen göçmen karşıtlığının temel dayanaklarından biri göçmenlerin, bu

¹² Düzeltme

kategoriye dahil edilmesini içeren söylemdir. Çünkü, aşırı sağ ortak bir düşman yaratımını, kategorik ayrımlara ve kategorik genellemelere yani toplumdan farklı olan ötekilerin farklı, aykırı ve bir tehdit olarak resmedilmesine dayandırmaktadır (van Dijk, 1993).

Bu bölümde üzerinde durulan öteki ve ötekilik kavramları ve bu iki kavramın farklı düşünürler tarafından ele alınış biçimleri temel olarak bir şeyin vurgulanmasını ön plana çıkarmaktadır. İlk olarak, yukarı da kısaca değinildiği üzere hem Habermas hem de Mouffe, öznenin ve ötekinin yorumlanmasına yönelik bazı noktalarda benzer yaklaşımlar sergilemektedirler. Örneğin, iki yazında da öznenin ilişkilerin sonucu olarak oluştuğu ve kimliğin inşası için bir ötekinin var olması gerektiği belirtilmektedir (Jezierska, 2015). Kolektif kimliklerin inşası açısından bu karşıtlığın gerekliliği tezin bütünü açısından önemli bir nokta olmaktadır.

Genel olarak, öteki ve ötekilik kavramlarının ele alındığı ve daha çok bunların öznenin bireysel seviyede kimliğinin inşasında oynadıkları rollerin tartışıldığı bu bölümden sonra, kimliğin tanımının yapılması ve kimlik türlerinin açıklanması tezin bütünlüğün sağlanması açısından yerinde olacaktır. Çünkü, tezin ilerleyen bölümlerinde tartışılacak olan Avrupalı kimliği ve ulusal kimliklere geçmeden önce temel olarak kimlik ve kimliğin anlamlarını belirtmek daha sonra yapılacak ayrımın anlaşılması açısından önemli görülmektedir.¹³

1.3. ÖTEKİ KAVRAMI VE AVRUPALI KİMLİĞİ İLİŞKİSİ

Öncelikle açıkça söylenebilir ki, Avrupa Birliği (AB) kim olduğunu aslında bilmiyor. Şöyle ki, o bir kimlik yaratmayı denedi fakat bunun “doğru” kimlik olup olmadığı konusunda emin değil. Burada, yani bir kimlik oluşturmada hedeflenen ilk şeyin Avrupa’da yaşayan insanların aidiyet ve birlikte hareket etme duygularını

¹³ Düzeltme

tetiklemek olduğunu kabul edebiliriz. Fakat bunun çok kolay bir hedef ya da görev olmadığı da çok açık gözükmetedir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001: 14).

Bu noktada AB ya da AB'nin öncüsü Kabul edilebilecek Avrupa topluluğunun ilk hedefinin bir "güvenlik topluluğu" yaratmak olduğundan bahsetmek gerekmektedir. Çünkü, bu öncelikli hedefin gerçekleşebilmesi için, Avrupa'da yaşayan insanlar arasında yukarıda bahsettiğimiz ortak kimlik oluşturulması çabaları önem kazanmaktadır, yani Avrupa coğrafyası oluşturulmuş sıra Avrupalıyı yaratmaya gelmiştir (Bellamy, Castiglione ve Shaw, 2006: 1). Bu kimliğin oluşturulmasını sağlamak için, AB, Avrupa'da yaşayan insanlar arasındaki dayanışma içgüdüsüne yatırım yapmakta ve bu yolla kendi sınırları içindeki insanları güvende tutmaya çalışmaktadır. En nihayetinde, "Avrupa" kavramının yaşayabilmesi için "Avrupalılara" ihtiyacımız vardır (Bellamy, Castiglione ve Shaw, 2006).

Bu güvenlik kaygısı etrafında toplanan ulus-devletlerin oluşturduğu AB aynı zamanda daha güçlü bir uluslararası aktör haline gelebilmek içinde ortak bir Avrupalı kimliği oluşturmak zorundaydı. Tezin önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi zaten çok uzun yıllar öncesine dayanan üstün Avrupa fikri ve bunun beraberinde getirdiği kavramlar AB'nin bu kimliği sürdürebilmesine yardımcı olmaktadır. Yaratılmaya çalışılan bu Avrupalı kimliğinin ne olduğu ve ulusal kimlikler ile benzerlikleri ya da farklılıklarının neler olduğu da bu noktada büyük önem taşımaktadır. Çünkü, bu çalışmada öne sürdüğümüz hipotezlerden biri AB'nin aslında ulus-devletlerin kendi kimliklerini ve öz çıkarlarını kaybetmeden, daha fazla güvenlik için bir araya geldikleri bir topluluk oldukları ve bu bağlamda ortak bir politika oluşturmalarının ve bunu sürdürebilmelerinin ne denli zor olduğudur. Bu bağlamda, Avrupalı kimliği belli noktalarda, yani düşünsel olarak medeniyeti ve üstünlüğü (Delanty, 2013) temsil etmesi açısından yaratılmış olsa da ulusal kimliklerin belirleyici olduğu görülebilecektir.

Çoğu düşünür ve yazar tarafından, Avrupalı kimliği ulusal kimliğin bir yansıması olarak tanımlanmaktadır. Çünkü, Avrupalı kimliğinin kendini üretmek ve yeniden üretmek için kullandığı semboller, bağlamlar, modeller ve pratikler ulus-devletlerin kullandıklarına benzerlik göstermektedirler (Ürer, 2012: s7). Bu tanıma

göre, AB'ye devlet benzeri ya da ulus benzeri özellikler atfedilmektedir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001). Burada bahsedilen sembollere örnek olarak bayrak, marş, Avrupa'nın benzersiz geçmişi ya da Avrupa'nın ortak kaderi ile ilgili mitler ve hikayeler gösterilebilir. Bu bağlamda, Avrupalı kimliğinin inşasının, 19. yüzyılda meydana gelen ulusal kimlik süreci ya da toplum inşası sürecinden ayrı düşünmek çok zordur (Smith 1992, Wilterdink 1993).

Bu yaklaşımın yanında, ortak ve benimsenen Avrupalı kimliği yaratmanın bazı zorluklar nedeniyle mümkün olmadığını savunan bir yaklaşım da mevcuttur. Bu bakış açısına göre, Avrupa'da yaşayan insanlar, ulus-devletlerde yaşayanlardan farklı olarak ortak bir dil, ortak bir eğitim sistemi, medya gücü gibi araçlar tarafından yönlendirilemeyeceğinden bu kimlik yaratım süreci çeşitli engeller barındırmaktadır.

Avrupalı kimliği hakkında daha kapsamlı bir anlayışa sahip olabilmek için Avrupalı kimliğinin sadece tek bir tanıma ya da tek bir teorik altyapıya sahip olmadığını, bu kavrama ve düşünceye ilişkin farklı yaklaşımların ve sınıflandırma biçimlerinin bulunduğunu bilmekte fayda vardır. Çünkü, bu sayede, Avrupalı kimliği kavramının göçmen politikaları ve öteki kavramıyla ilişkisinde hangi teoriyi öne çıkaracağımıza karar vermek ve Avrupalı kimliğinin hangi yönleriyle ulusal kimliklere benzediğini ve farklılaştığını anlamak daha kolay olabilecektir.

1.3.1. Kimliğin Euro-Ulusalcı Biçimi

Bu yaklaşım, Avrupalı kimliği kavramına ulusalcı bir analiz seviyesinden bakışın uygulaması ile farklılaşmaktadır. Şöyle ki, AB 19.yüzyılda meydana gelen ulusal toplumların oluşumunda kullanılan yöntemlerle biçimlendirilmekte ve buna bağlı olarak da Avrupalı kimliği ulusal kimlik inşası sürecinin bir yansıması olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte Avrupalı kimliği kavramı, Avrupalılardan oluşan bir topluluğun Avrupa bütünleşmesinin nihai ürünü olarak ele alınmaktadır. Yani, bu bütünleşme sürecinin sonunda Avrupalı kimliği kendiliğinden bir şekilde meydana çıkacaktır. Ancak, bu noktada, yaklaşımın kendi içinde de konuya açıklık getirebilme açısından farklı fikirler ortaya atılmaktadır.

Euro-Ulusalcı yaklaşımın temel tartışmalarını oluşturan bu fikirler etnik ulusalcılık ve sivil ulusalcılık ya da vatandaşlık kavramı üzerine kurulan ulusalcılık olmak üzere ikiye ayrılabilir (Hansen ve Hesli, 2009). İki fikir arasındaki temel farklılık, iki fikir de bir arada yaşayan bu insanlar -yani Avrupa'nın çeşitli ulus-devletlerinde yaşana bireyler- arasındaki geçmişten kaynaklanan ve günümüzde de var olan doğal bağlara vurgu yapsalar da etnik ulusalcılığın Avrupalı kimliğinin oluşturulabilme ya da inşa edilebilme olasılığına daha karamsar yaklaşması ancak diğerinin yani sivil ulusalcılığın ortak bir Avrupalı kimliğinin oluşma ihtimaline daha olumlu bakması olarak nitelendirilebilir. Sivil ulusalcılık ya da vatandaşlığa dayanan ulusalcılık yaklaşımı, bu noktada, ortaya çıkan Avrupa topluluğunun ortak bir kaderi paylaştığına ve Avrupalı kimliğini oluşturmak için gereken temel prensip ve siyasi yapılara sahip olduklarına inanmaktadır. Burada, daha önce de belirtildiği gibi gözden kaçırılmaması gereken temel nokta birbirlerinden nihai sonuç olarak farklı olsalar da iki fikrin de Avrupalı kimliğinin ulusal kimliklere benzer olması gerektiği varsayımına sahip olmasıdır (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001).

Etnik ulusalcı fikrin önde gelen savunucularından olan Anthony Smith'e göre, Avrupa, ulusların ya da etnik kökenin en derin şekilde sahip olduğu mitler, semboller, değerler ve hatırlardan yoksundur (Smith, 1992). Yani, Smith'e göre, Avrupa ya da tezimiz özelinde ele alacak olursak Avrupa Birliği, anlamlı ya da kullanışlı bir Avrupalı kimliği yaratmak için gerekli araçlara sahip değildir ve gerçekten bütünleşmiş bir Avrupa ancak yukarıda bahsedilen ve ulusların sahip oldukları bu araçların yavaşça şekillendirilmesi ile ortaya çıkabilecektir (Smith, 1992).

Bu bakış açısına göre, Smith'in Avrupalı kimliğinin ve toplumunun oluşturulma sürecini ulusal kimliklerin oluşturulması ya da inşası sürecinin bir yansıması olarak düşündüğü söylenebilir. Avrupalı kimliğinin oluşum sürecine ilişkin bu yaklaşım aynı zamanda ulusal kimliklerin oluşumunda etkili olan, yabancıların dışlanması, biz ve ötekiler ayrımı, yabancılara kötü muamele gibi araçların da bu yeni süreçte benzer şekilde kullanıldığının ve kullanılacağını kabul edilmesi anlamına gelmektedir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001). Diğer bir deyişle, Avrupalı

kimliğinin oluşum ya da daha doğru bir söylemle oluşturulma sürecinin etnik ulusalcı yaklaşıma göre ulusal kimliklerin oluşumundan farkı bulunmamaktadır.

1.3.2. Anayasal Vatanseverlik

Bazı düşünürlere göre, bireylerin toplumlardaki siyasi üyeliği (*demos*) ile bireylere ya da toplumlara atfedilen kimlikler (*ethnos*) birbirinden ayrılması gereken iki kavramdır (Cohen, 1999). Örneğin, Habermas’a göre, ortak Avrupalı siyasi kültürü, güçler ayrılığı, demokrasi, hukukun üstünlüğü, tüm farklı kültürlerin gelişimi için saygı ve garanti anlayışı temeli üzerine bina edilmiştir (Habermas 1992, 2005).

Avrupalı kimliğine ilişkin bu yaklaşım, Habermas’ın değindiği yukarıdaki prensiplerden de anlaşılacağı üzere, aktif iletişime dayanan katılımı ve Avrupa kamusal alanının gelişmesini öne çıkarmakta ve vurgulamaktadır. Bununla birlikte, *ethnos* ve *demos* kavramlarının birbirinden ayrı gösterilmesi ile Habermas’ın, Avrupalı kimliğinin oluşumunu tüm bireylerin katılımıyla oluşan ve herkes tarafından paylaşılan bir süreç olarak düşündüğü ya da hayal ettiği anlaşılabilmektedir. Bu yaklaşıma göre, demokratik vatandaşlık AB’nin temel bütünleştirici aracını oluşturmaktadır. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri de anayasal vatanseverlik fikrine ve yaklaşımına göre, Avrupalı kimliğinin oluşturulması süreci, hayal edildiği şekilde ilgili tüm bireylerin ve aktörlerin aktif katılımı yoluyla ilerlediği ve şekillendiği sürece ulusal kimliklerin ve alt-kültürlerin önemini yitireceği varsayımdır.

Anayasal hakları, evrensel olarak kabul görmüş hukuk kurallarını ve aktif katılımı öne çıkaran bu yaklaşım cazip gözükse de uygulanabilirlik aşamasında bazı eleştirilere açık konuma gelmektedir. Örnek vermek gerekirse, birbirinden ayrılmaya çalışılan kavramlar yani atfedilen kimlik ve toplum üyeliği birbirinden bağımsız ortaya çıkan kavramlar değildir. Habermas’ın da kabul ettiği şekilde, yasal sistemler belli bir yaşam biçiminin izlerini de taşımakta ve bu açıdan ele alındıklarında, bu yaklaşımın temelini oluşturan anayasal ilkeler- güçler ayrılığı, demokrasi, hukukun üstünlüğü- ulusun tarihsel tecrübelerinden ve bakış açısından bağımsız şekilde oluşturulmamışlardır (Habermas, 1992:138).

Bu temel nokta, yani anayasal ilkelerin ulusun geçmiş deneyimlerini yansıttığı varsayımı beraberinde topluma yeni katılanların yani göçmenlerin konumunu ve anayasal süreçlere ne derece de katılabileceği sorusunu da gündeme getirmektedir. Çünkü, anayasal ilkeler toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğunun sahip olduğu deneyimlere göre şekillendikleri için azınlıkta kalan ve yeni gelen “ötekilerin” bu süreçte üstlendikleri roller önemsizleşmektedir. Bu nedenle göçmenler genellikle, siyasi olarak asimile edilmesi gereken ya da diğer bir deyişle yeni geldikleri toplumun normlarına ve kültürüne uyum sağlaması gereken kişiler olarak görülmektedir (Habermas, 1992).

Habermas’a göre, vatandaşlar ve toplum içinde yaşayan göçmenler, kendilerini var eden toplumun geçmişini, deneyimlerini ve kültürünü taşıyıcılar da Avrupalı kimliğinin oluşturulması sürecinde açık iletişim yoluyla bir uzlaşıya varabilecek konumdadırlar (Habermas 1992). Ancak, bu iletişim ve katılım sürecine katılan bireyler, yani göçmenler ve vatandaşlar, farklı, parçalanmış, karşıt o kadar çok düşünceyi beraberlerinde taşımaktadırlar ki gerçek hayatta bu tarz açık ve verimli bir iletişimin kurulması ve bir sonuca ulaşması çok zor gözükmemektedir (Squires, 1996).

Bu noktayı, çalışmanın konusu olan AB ve AB’nin karar alma ile iletişim süreçleri açısından ele aldığımızda, ortaya konulan bu zorluk belki de daha ileri bir boyuta taşınmaktadır. Çünkü, AB’yi oluşturan ulus-devletlerin, kendi ulusal özlerini kaybetmedikleri varsayımımızdan yola çıkarak, AB içerisinde zaman zaman girilen bu iletişim ve karar alma süreçlerinin, bütün aktörler kendi konumlarını ve çıkarlarını koruma içgüdüleriyle hareket ettiklerinden daha iyi bir sonuca ulaşma olasılığının zorluğu daha da belirginleşmektedir.

1.3.3. Düzeltici Avrupalı Kimliği

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız kimlik yaklaşımlarından birinin ulusal kimlikleri öne çıkardığı ve vurguladığı diğerinin ise ulusal kimliklerin Avrupalı kimliğinin oluşturulması sürecindeki etkisini tamamen göz ardı ettiği söylenebilmektedir. İşte bu nedenle, iki yaklaşımdan da farklı olarak karma olarak varsayabileceğimiz bazı kimlik yaklaşımları da ortaya atılmıştır.

Bu yaklaşıma göre, ulusal kimliklere de kolektif harekete geçme açısından semboller kadar değer atfedilmekte ve kimlik-oluşturma sürecinde ulusal kimliklere de özel bir değer verilmektedir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001). Örneğin, Joseph H.H. Weiler (2002) Avrupalı sivil toplumunun ve kimliğinin, ulus aidiyetine sahip halklar ve kimliklerin tamamen ortadan kalktığı bir şekilde oluşturulmasının zorunlu olmadığını aksine bunlarla bir arada var olabileceğini savunmaktadır. Ona göre, nasıl ki ulusal vatandaşlık, ulus olmayla ilişkilendirilmekte ve onun bir sembolü olarak kabul edilmekteyse, Avrupa vatandaşlığı da -çalışmamız açısından söylemek gerekirse Avrupalı kimliği- de hukuk ve Aydınlanma Çağı ideallerinin bir sembolü ve yansıması olarak kabul edilebilir (Weiler, 1998).

Kimlik kavramına ve kimlik oluşturma sürecine ilişkin bu yaklaşımın düzeltici olarak tanımlanmasının sebebi, çifte vatandaşlığa dayanan bu bakış açısının, kolayca yabancı düşmanlığına ve hoşgörüsüzlüğe ön açabilecek olan ulusalcılığın, Weiler'in tabiriyle sivilleştirilmesi yani düzeltilmesine yardımcı olacağı görüşüdür (Weiler, 1997: 511). Weiler'in bu düşüncesine, yani ikili vatandaşlık aygıtının AB'nin bütünleşmesi ve birleşmesi için önemli olduğu görüşüne Bellamy ve Castiglione de farklı bir bakış açısıyla destek vermişlerdir. Onlara göre de AB'nin oluşum süreci, Avrupa'daki ulusal kimliklerin korunmasını sağlarken aynı zamanda Avrupa uluslarının daha Avrupalı olmasını sağlayan iki yönlü bir süreçtir (Bellamy ve Castiglione, 1997).

Bu noktada, kısaca vurgulamak gerekirse, Düzeltici Avrupalı Kimliği yaklaşımının temel argümanını, her iki tarafında -ulus-devletler ve AB- ortak refahına göre hareket edilmesinin bu birlikteliği sağlamaya yeteceği düşüncesinin oluşturduğu söylenebilir. Yani ortak idealler ve bu ideallerin sonucunda ortaya çıkacağı düşünülen karşılıklı “düzeltme” ve refah sayesinde ortak bir Avrupalı kimliğinin oluşturulabileceği varsayımı bu yaklaşımın dayanak noktasını oluşturmaktadır.

Fakat bu aşamada, yaklaşıma ilişkin sorulması gereken bazı sorular ortaya çıkabilir. Örneğin; eğer ulusal kimlikler korunacaksa, ulusal kimlikler arasında karşıt çıkarların söz konusu olduğu durumlarda meydana gelebilecek olası gerginlikler nasıl kolayca bertaraf edilebilecektir? Öte yandan, ulus-devletlerin hala egemen

konumlarını sürdürecekleri böyle bir yaklaşıma göre -ulusal kimliklerin korunması ulus-devletleri zayıflatmayacağı için- Avrupa toplumunun “ulusalcılaşması” olasılığının, ulus-devletlerin “Avrupalılaşması” olasılığından daha yüksek olduğu savunulabilecektir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001)

Düzeltilici yaklaşımın gerçek düzlemde karşılaştığı bu eleştirilere yönelik en iyi örnekler olarak son yıllarda Avrupa’nın genelinde aşırı sağcı ve göçmen karşıtı politikalarıyla bilinen ve kampanya yapan siyasi partilerin yükselişi ve AB üyesi bazı devletlerin ulusal göç politikalarında meydana gelen sıkılaşma ve artan yabancı düşmanlığı gösterilebilecektir (Bkz.: Grafik 4).

Sonuç olarak, birlik ve özdeş olma idealinin ulus-devletleri “ötekilere” karşı daha hoşgörülü olmaya ve göçmenlerin kültürlerini ve kimliklerini koruyarak ulusun ya da toplumun içinde var olmalarına dair daha ılımlı bir siyaset izlemeye zorlayacağı varsayımı yukarıda bahsedilen yönleriyle tartışmaya açık duruma gelmektedir. Çünkü, bu yaklaşıma göre kabul görmüş evrensel hukuk normlarına sahip, onları benimsemiş bir Avrupalı kimliği, ulus-devletlerin korunduğu ve onların bağlamında şekilleneceği için ulaşılması zor bir hayal ve gerçek dünyada çeşitli zorluklarla karşılaşmaya açık bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

1.3.4. İşlevsel Avrupalı Kimliği

Avrupalı kimliğinin oluşturulması sürecine ilişkin bir başka yaklaşımı da işlevsel yaklaşım olarak isimlendirilebilecek olan bakış açısı oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre Avrupalı kimliğinin oluşum sürecinde bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına cevap verilmesi ve bu amaca ulaşmak için iş birliğinin artırılması önem kazanmaktadır (Haas, 1958). Burada öne çıkarılması gereken temel varsayımlardan birisi, bireylerin rasyonel olmayan siyasi tutumlarını, hesaplanabilir ve öngörülebilir çıkarları için değiştirebileceğidir (Schmitter, 1996: 150). Diğer bir deyişle, eğer bireylere ve toplumlara, var olan sorunlarına ilişkin tatmin edici cevaplar sunulabilirse ve bu hedeflerin ulus-üstü yapıların -örneğin AB gibi- varlığı sayesinde mümkün olabileceği gösterilirse, bireyler ve toplumlar eski aidiyetlerini terk edebileceklerdir.

İşlevsel bakış açısının, doğrudan isminden de anlaşılabilceği gibi öne çıkardığı temel argümanlar, var olan sorunlara ilişkin etkili bir sorun çözme ve performans sergileme davranışdır. Ekonomik akılcılığı ön plana çıkaran bu yaklaşım, ulus-devletlerin dikkat dağıtıcı ve engelleyici birçok yerel sorunla uğraşmasından yola çıkarak, ulus-üstü yani ulusal kimlikler ve sistemlerden uzaklaşan kurumların toplumların ve toplumları oluşturan bireylerin sorunlarını çözmede daha etkili bir araç olacağı fikrini savunmaktadır. Bu noktada, İşlevsel kimlik yaklaşımına göre, AB'nin ve AB'nin daha etkili olması için oluşturulması gerekli görülen Avrupalı kimliğinin başarılı olabilmesi için tek önemli nokta üye devletlerden – AB'yi oluşturan ulus-devletler- daha verimli ve daha iyi bir performans sergileyebilmektir. Yani sürekli değişen ve karmaşık hale gelen dünyada, bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek sistemlerin başarıya ulaşma şansları daha da yükselecektir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001: 34).

Avrupalı kimliğinin oluşturulması konusuna ilişkin geliştirilen ve daha çok hesaplanabilen çıkarlara dayanan bu yaklaşıma karşı bazı eleştirilerde bulunmak mümkündür. Çünkü, ortak bir kimliğin oluşturulması için temel etmenlerden bir olarak kabul edilen ve ortak kimliğin belki de tutkalı sayılabilecek fedakârlık ve dayanışma gibi kavramlar bu yaklaşımda göz ardı edilmekte ve bireylerin ve toplumların sosyo-ekonomik beklentileri öne çıkarılmaktadır.

Bu şekilde bir yaklaşım ile Avrupalılar arasında sürdürülebilir bir birliktelik hissi yaratmak ve buna bağlı olarak Avrupalı kimliğini oluşturmak mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan, işlevsel yaklaşımın öne sürdüğü, AB'nin karar alma süreçlerinin ulus-devletlerden daha az sorunlu ve kolay sonuca ulaşılabilir olduğu varsayımı bazı sorunsuz gündemlerde doğru olsa da göç politikası, Avrupa Merkez Bankası'nın konumu, ortak para birliği gibi gündemlerin çok uzun süreçlere tartışmalara açık olduğu net bir şekilde görülebilecektir. Bu nedenle, ulus-devletlerden bağımsız hareket ettiği varsayılan AB'nin daha işlevsel olduğu tezi çoğu siyasi gündem özelinde sorgulanmaya açık duruma gelmektedir.

1.3.5. Daraltıcı Avrupalı Kimliği

Avrupalı kimliğine dair, daraltıcı bakış açısı ve yaklaşıma göre, Avrupalılar yani bireyler kendi ulusal kimliklerine sıkı sıkıya bağlı durumda bulunmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa bütünleşmesi ve kimlik oluşturma süreci de ulus-devletler tarafından sürdürülen bir süreç olarak ele alındığından, daraltıcı bakış açısına göre Avrupa vatandaşlığı da ya da çalışmamız açısından dikkate aldığımız şekliyle Avrupalı kimliği de ulus-devletler tarafından ya da ulus-devletlerin sahip oldukları ulusal yasalara ve bağlılıklara göre şekillendirilmelidir (Delanty, 2013).

Avrupalı kimliğine bu bakış açısının daraltıcı olarak nitelendirilmesinin sebebi, bu süreci sadece ulus-devletler ve onlara bağlı aktörler tarafından sürdürülen ve yönetilen bir yapı olarak görmesi olarak gösterilebilir. Çünkü, bu şekilde bir bakış açısı beraberinde göçmenlerin yani topluma daha sonradan katılan bireylerin karar alma süreçlerinden dışlanmasını beraberinde getirebilecektir. Bununla birlikte, vatandaş olmayanların da karar alma süreçlerine katılabildikleri bazı devletler dışında – Danimarka, İrlanda, Hollanda, İsveç ve Finlandiya- göçmenlerin bu süreçlere dahil olabilmeleri ve oluşturulacak yeni kimliğin ya da birliğin üyesi olabilmeleri için zorlayıcı bazı gereklilikleri yerine getirmeleri gerekecektir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001: 34). Daha da önemlisi, tüm bu şartlar yerine getirilse bile göçmenler kendi kimliklerini ve kültürlerini geride bırakmak ve yeni yerleştikleri ülkenin yaşam tarzına ve kültürüne uyum sağlamak hatta asimile olmak zorunda olacaklardır.

Avrupalı kimliğinin oluşumunda göçmenlerin dışlanması ve göçmenlerin içinde bulundukları toplumun hâkim kesimi tarafından belirlenmiş normlara kayıtsız şartsız itaat etmesinin beklenmesi ve bu biçimde bir beklentiye karşıt görülebilecek taleplerin -anadilde eğitim gibi- bölücülük olarak gösterilmesi Avrupalı kimliğinin bugün geldiğimiz noktada kendinin öteki olarak görülene bakarak ve onun karşıtı olarak şekillendirmesinin bir örneğini teşkil etmektedir. Çünkü, çok sıkı göçmen politikalarının uygulanması, bugün açıkça dillendirilmese de ister işçi ister mülteci olsun her çeşitten göçmenin ikinci sınıf bir konuma indirgenmesine sebep olmakta ve

Avrupa toplumu içinde göçmen olmanın ötekileştirilmesine yol açmaktadır (Triandafyllidou, 2003: 8). Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında, AB üyesi bazı seçili devletlerin göç politikalarının incelenmesi aşamasında bu teorik bakış açısından gerçek dünyaya yansımalarından da örnekler bulma fırsatımız olacaktır.

Sonuç olarak, bu yaklaşıma göre değinmemiz gereken en önemli noktalardan biri, ulus-devletler içinde var olan ve onların kimlik ve kültürleriyle yoğrulmuş olan toplumlar ve bireysel bir Avrupalı kimliği oluştursalar da bu daha çok ulusal kimliklerin yanında zayıf bir görüntüye sahip olacaktır (Fligstein, Polyakova ve Sandholtz, 2012). Çünkü, bu bakış açısının daha önce de başka ifadelerle ima edildiği üzere en önemli dayanak noktalarından biri, AB'nin, temel olarak, halkların yani Avrupa'da yaşayan insanların oluşturduğu bir birlikten çok devletlerin güdümünde ve yönetiminde olan bir birlik olduğu vurgusudur.

1.3.6. İnşacı Avrupalı Kimliği

Avrupalı kimliğinin oluşumu konusunda son olarak ele alacağımız bakış açısı, bu çalışmada ileri sürülen tezlere en çok yakın duran yaklaşım olarak öne çıkan inşacı bakış açısıdır. Bu yaklaşıma dair ilk söylenecek şey, belki de ortaya çıkan bu kimliğin siyasi bir tasarının ürünü olduğu yani bizzat üretildiği, kendiliğinden var olmadığı ve bu kimlik oluşturma işinin bir görev olduğu anlayışını benimsemesidir (Ürer, 2012; Delanty, 2013). Yani, Avrupalı kimliği kendiliğinden var olan ya da var olmayan bir varlık ya da yapı değil aksine kurumsallaşmış bazı eylemler yoluyla ortaya çıkan bir kavramdır.

Avrupalı kimliğinin oluşum sürecine bu şekilde yaklaşılması beraberinde, bu sürecin durağan olmadığını yani bu kimliğin bir kere oluşturulan bir kavram olmadığını, bunun yerine devam eden bir sürekli üretim ve yeniden üretim şeklinde işlediği varsayımını beraberinde getirmektedir. Buna göre, örnek vermek gerekirse AB'nin kuruluşundan itibaren geçirdiği değişim ve dönüşüm süreçlerinde Avrupalı kimliği de yeniden ve farklı araçlar kullanılarak yeniden üretilmektedir. Bu kimlik inşası süreci, yerleşik kurumlar, eylemler, kurallar ve fikirler eliyle sürdürülmektedir (Delanty, 2013).

İnşacı kimlik yaklaşımı, sadece Avrupalı kimliğinin belirli bir amaç doğrultusunda yaratıldığını ya da inşa edildiğini söylememekte aynı zamanda inşa edilmesi amaçlanan bu kimlik ile ulusal kimlikler arasındaki ilişki hakkında da çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, inşa edilen Avrupalı kimliği ulusal kimliklerin karşıtı olmamakla birlikte onların özdeşi olarak da görülmemelidir. Çünkü, Avrupalı kimliği ile ulusal kimlikler yoğunluk ve doğası itibarıyla farklılaşmakta ve ulusal kimlikler daha çok duygulara hitap eden, yerleşik bir yapıya sahip olarak ele alınırken, Avrupalı kimliği daha değişime açık ve zamanın koşullarını yansıtan bir yapı olarak düşünülmektedir ve orta çağdan itibaren gelen bir birlik efsanesiyle birlikte ele alınmaktadır (Balzarette, 1992; Rubin, 1992). Avrupalı kimliğinin oluşturulması sürecinde, etkileşim, bilgi alışverişi ve iletişim gibi araçlar yoluyla, bireyler duygularından ziyade değer sistemleri ile hareket etmeyi, siyasi çıkarımlarda bulunmayı öğrenebileceklerdir. Bu yüzden, Avrupalı kimliği, tatmin edici deneyimlerden daha çok eleştirel ve koşulları yansıtan bir tutuma sahip olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan bütünleşme süreci derinleştikçe, AB'nin başarıları ile oluşan gurur duygusu gelişebilecek olsa da asıl önemli olanın bu inşa sürecinde duyguların ön planda olmadığı varsayımı olduğu unutulmamalıdır.

Avrupalı kimliğinin oluşum sürecine ilişkin inşacı yaklaşıma karşı getirilen eleştirilerden bir tanesi, duygulardan ve deneyimlerden yola çıkmayan bu tarz bir kimlik oluşturma sürecinin sürdürülebilirlik açısından yeterince güçlü olmadığıdır. Çünkü daha önce de vurgulandığı gibi AB ve AB'ye benzer kurumlar, ortak bir kimlik oluşturmak için geçmişten gelen hikayeler ve mitlere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu hikayeler, Avrupa'nın geçmişiyle ilgili ya da Avrupa'nın karşıtı olarak tanımlanan ötekilerin geçmişiyle ilgili olabilmektedir (Kostakopoulou ve Kostakopoulou, 2001). Diğer bir deyişler, inşa edilmeye çalışılan Avrupalı kimliği gibi bütün kolektif kimliklerin başarısı, topluma ve toplumu oluşturan aktörlere hitap eden ve onları bir arada tutan sembollerin ve hikayelerin oluşturulmasıyla ilişkilidir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan, Avrupalı kimliğinin oluşumuna ilişkin bu yaklaşımlar incelendiğinde, çoğunlukla çeşitlilikten ve kültürlerin bir arada yaşamasından bahsetseler bile, bir noktada egemen kültüre baskın ve asimile edici bir

rol yüklendiği görülebilecektir (Parekh, 1998). Bu noktada vurgulanabilecek ve göçmen politikalarıyla da doğrudan ilişkili olduğu düşünülen önemli noktalardan bir tanesi de çeşitliliğe, çok sesliliğe, kültürlerin kardeşliğinin toplumda bir bölünmeye ve parçalanmaya yol açabileceğine ilişkin yaygın önyargıdır.

Avrupalı kimliğinin oluşumuna ya da çalışmamızda öne sürüldüğü şekilde oluşturulmasına ilişkin yaklaşımları kısaca ele aldıktan sonra ulusal kimliklere değinmek, ulusal kimlikler ile oluşturulmaya çalışılan Avrupalı kimliği arasındaki benzerlikleri veya farklılıkları ortaya koyabilmek açısından önemli olmakla birlikte aynı zamanda günümüzde AB içerisinde baskın olan kimlik anlayışı ile birlikte bu anlayışın beraberinde getirdiği göç politikalarını ve ötekilere karşı gösterilen tutumu anlayabilmek açısından önem kazanmaktadır.

1.4. AVRUPA KITASINDA GÖÇÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Tezin daha önceki kısımlarında belirtildiği üzere, Avrupa kıtası özellikle İkinci Dünya savaşı sonrasında çok sayıda göçmen tarafından tercih edilen bir hedef ya da arzulanan bir merkez olarak ön plana çıkmıştır. Yaşadığı büyük ekonomik krizlerin ve askeri çatışmaların etkisiyle İkinci Dünya Savaşı'na kadar göç veren bir kıta konumunda olan Avrupa'nın, bu savaşın ardından göç edilen ya da diğer bir deyişle göç alan bir konuma geldiği söylenebilir (Güleç, 2015). Özellikle, kolonileşme dönemlerinde birçok Avrupalı yeni zenginlikler edinmek için Avrupa'dan ayrılırken, koloni imparatorluklarının dağılması ile birlikte Avrupa'dan dışarıya gerçekleşen göç konusunda azalma meydana gelmeye başlamıştır (Ferenczi, 1929).¹⁴

Avrupa günümüzde de gerek sağladığı ekonomik refah durumu gerekse de özgürlükler noktasında yarattığı çok olumlu algı ile birlikte çok tercih edilen bir göç merkezi olma durumunu sürdürmektedir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken

¹⁴ Düzeltme

nokta göçmen olarak adlandırılan insanların zaman içerisinde durumlarında, amaçlarında ve görünümelerinde meydana gelen değışikliklerdir.

Bugün Avrupa'nın ve tezimiz özelinde AB'nin baş etmesi gereken göçmen krizinin kaynağı sadece bazı göç tanımlarında belirtildiğı gibi ekonomik motivasyonlarla bir başka ülkeye göç eden insanlar değildir (Hampshire, 2002). Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve savaşın beraberinde getirdiğı inanılmaz boyuttaki yıkım ve kayıplar nedeniyle insanlar zorunlu olarak ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmışlar ve mülteci ya da sığınmacı olarak adlandırılmaya başlanmışlardır (Hathaway, 1984). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğı (BMMYK)'nin yayınladığı istatistiklere göre tüm dünya üzerinde 2016 yıl sonu itibarıyla 65 milyondan fazla insanın kendi ülkeleri içinde ya da başka bir ülkeye göç etmek suretiyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldıkları hesaplanmaktadır.¹⁵

Özellikle, Arap Baharı ve Suriye iç savaşının ve sonrasında yaşanan mülteci krizinin patlak verdiği 2010 yılından itibaren Avrupa'ya göç etmek isteyen ve ilk kez sığınma başvurusu yapanların sayılarında büyük bir artış meydana geldiğı gözlemlenmektedir.¹⁶

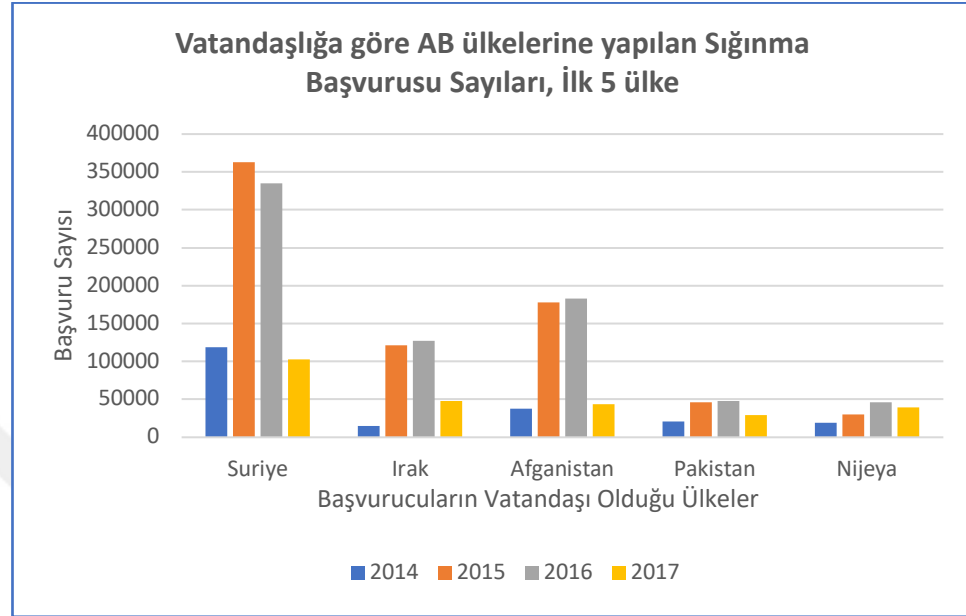
Bu noktada, 2014 ve 2017 yılları arasını kapsayan istatistiklere göre AB üyesi ülkelere gerçekleştirilen sığınma başvurularının çoğunun yakın zamanda çatışma yaşanmış ya da çatışmaların devam ettiği Suriye, Afganistan, Irak, Pakistan gibi ülkelere gerçekleştiğini belirtmekte fayda vardır. Aşağıdaki grafik (Bkz. Grafik 1) 2014 ve 2017 yılları arasındaki 4 yıllık sürede AB üyesi ülkelere gerçekleşen sığınma başvurularını yapan bireylerin etnik kökenlerini göstermektedir.¹⁷

¹⁵ International Migration Report 2015, erişim: 15.02.19, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport>

¹⁶ Avrupa İstatistik ofisi sitesi, erişim: 10.03.2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics

¹⁷ Düzeltme

Grafik 1. Vatandaşlığa göre AB ülkelerine yapılan Sığınma Başvurusu Sayıları, İlk 5 ülke*¹⁸

*Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) tarafından yayınlanan veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bkz. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

Sonuç olarak, son yıllarda yaşanan ekonomik, sosyal ve askeri krizler Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen göç dalgasını en üst düzeye çıkarmış ve bunun sonucu olarak da AB'nin özellikle mülteciler konusunda karşılaştığı zorluklar da üst seviyeye çıkmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, AB üyesi ülkelerdeki mültecilere ve sığınma talep eden insanlara karşı yaklaşım da farklılaşmış, bu farklılaşma ortak bir göç ya da mülteci politikası oluşturmanın uygulamada karşılaştığı ve karşılaşacağı olası sorunları gözler önüne sermiştir. AB'nin ortak göç politikasına yönelik attığı yasal adımlara ve bazı önemli üye ülkelerdeki mülteci politikalarına bakmadan önce

¹⁸ Düzeltme

mülteci kavramına kısaca değınmek ve günümüzde AB'nin ve üye ülkelerinin bu krizle ilgili ne durumda olduğunu anlamaya çalışmak faydalı olacaktır.

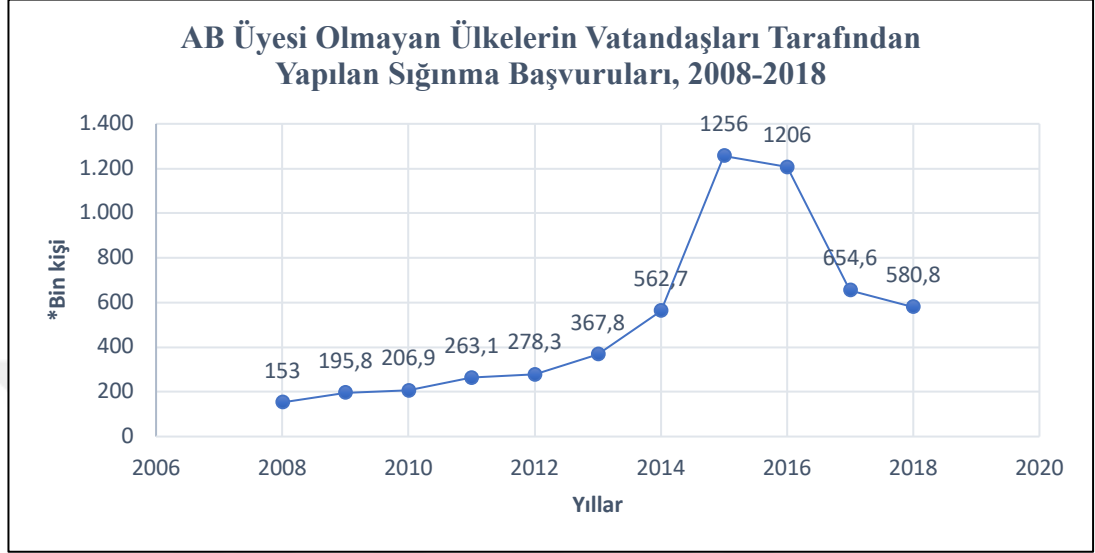
1.5. MÜLTECİ KAVRAMI VE AVRUPA'DA MÜLTECİLERİN DURUMU

Mülteci kavramının tanımına ve açıklamasına geçmeden önce, konunun tüm dünya ve özellikle tez konumuz açısından ele alındığında ne kadar acil bir durumda olduğunu göstermek açısından AB üyesi ülkelerde mültecilerin ve sığınma talebinde bulunanların durumlarına göz atmak faydalı olacaktır.

Aşağıdaki grafikte (Bkz. Grafik 2) görüleceğı üzere 2008 yılından sonra yapılan sığınma talepleri 2016 yılına kadar sürekli bir şekilde artış göstermiş, sonrasında önceki yıllara göre başvuru sayılarında azalma meydana gelmiş olsa bile, 2008 yılında yapılan başvuru sayısı baz alındığında sığınma başvurusu yapan insan sayısının hala çok sayıda olduğu görülebilmektedir. İlgili grafik ve AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşlarına ilişkin istatistikler incelendiğinde, 2008 yılında sadece 153 bin olan sığınma başvurusu sayısının 2018 yılına gelindiğinde 580 bin kişinin üzerine çıktığı görülebilmektedir.¹⁹

¹⁹ Düzeltme

Grafik 2. AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından Yapılan Sığınma Başvuruları, 2008-2018*

*Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) tarafından yayınlanan veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bkz. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

Ayrıca, 2015 ve 2016 yıllarında rekor düzeyde, iki yılda da 1 milyon 200 binin üzerinde kişinin sığınma talebinde bulunduğu dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, elde bulunan tüm istatistik ve veriler mülteci ve göçmen sorununun AB açısından ne kadar önemli ve ilk elden ele alınması gereken konulardan biri olduğunu göstermektedir.²⁰

Tezimiz açısından çok önemli bir yere sahip olan mültecilik kavramı ile sığınmacı kavramlarının ayrımının yapılması bu noktada önem kazanmaktadır. Çünkü, AB üyesi devletlerin göç konusuyla olan ilişkileri, sığınma başvurularının alındığı andan başlayarak, başvuruların değerlendirildiği süreci ve daha sonrasında olumlu başvurular açısından bütünleşme sürecinin tamamını kapsamaktadır. Bu bağlamda, sığınmacı kavramı, sığınma başvurusu yapan bireylerin mültecilik statüsünü elde edene kadar geçen süreçte sahip oldukları konumu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Sığınma başvurusunda bulunan bireylere yönelik sığınma başvurularının

²⁰ Düzeltme

değerlendirilmesi aşamasında atfedilen bu kavram, mültecilik vasfının kazanılması ile ilgili sürecin önemini göstermesi açısından önemlidir. Ancak, bu noktada belirtmek gerekir ki, AB üyesi devletlerin göç konusundaki sorunları, sadece mülteci vasfını taşıyan bireyler ya da yasal yollardan ülkeye göç etmiş diğer göçmenler ile başlamamaktadır. Sığınmacıların, değerlendirme aşamasında sahip olması gereken haklar ve imkanlar ile bu başvuruların değerlendirme süreçleri hem AB'nin ortak göç politikası hem de AB üyesi devletlerin ulusal göç politikalarında önemli bir konuma sahiptir.²¹

Uluslararası alanda mültecilik kavramı geç 1940'lar ve 1950'li yılların başlarında ortaya çıkmıştır (Goodwin-Gill, 2008). İkinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelen bu dönemde mültecilik tanımı ilk kez 1951 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi'nde aşağıdaki şekilde yer almaktadır (Hathaway, 1984):

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs.”

İlk bakışta görülebileceği gibi buradaki en önemli detay, ilk etapta mültecilik tanımının bir zaman sınırına göre tanımlanmış olmasıdır. Bu tanım sonraları ek bir protokol ile değiştirilmiş ve bu zaman kısıtlaması ortadan kaldırılmıştır (Barkın, 2014). Her ne kadar, mültecilik kavramı için BM tarafından ön görülen bir resmi tanım

²¹ Düzeltme

bulunsa da bu kavram ve mülteciliğin tanımı ve kapsamı konusunda tartışmalar süregelmiştir. Çünkü var olan mülteci tanımının kavramsal ve uygulamada var olan sınırlamaları, günümüz koşullarındaki mülteci sorununu kapsamaktan uzak olarak görülebilir (Zetter, 1991). Bu kısıtlamalara ek olarak, mülteci tanımının evrensel olarak kabul edilen böyle bir tanımı bulunmasına rağmen hangi durumların mültecilik statüsüne girdiği üzerinde anlaşılmış bir durum olmaktan uzak gözükmemektedir. Çünkü, göçmenlik etiketi bir kimliği tanımlamaktan öte karmaşık bir değerler ve yargılar sisteminin taşıyıcısı olarak şekillenmiştir (Zetter, 1991: 40).

Diğer taraftan, günümüzde olduğu gibi, mültecilik kavramının sadece hukuksal bir tanım ve hukuki uygulamalar üzerinden ele alınamayacak kadar politik bir mesele olduğu ve bazı durumlarda politik amaçlarla kullanıldığı mutlaka vurgulanması gereken bir gerçektir (Goodwin-Gill, 2008). Öyle ki, rahatlıkla görülebileceği üzere ülkelerin mültecilik tanımları arasında farklılıklar bulunmakta ve bu nedenle her devlet kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmektedir (Goedhart, 1953: 265).

1.6. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE MÜLTECİ POLİTİKASININ GENEL DURUMU

Avrupa Birliği için ortak bir mülteci ve göç politikası oluşturulmasının zorluğu ve önemi bu sorunun özellikle son yıllarda AB ve genel olarak tüm Avrupa için ne kadar acil bir konu haline gelmesinin görülmesiyle anlaşılabilir. Bu bölümde, AB'nin mülteci politikası ve AB içerisinde bu konunun ele alındığı yasal metinler ve programlar ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca, ortak mülteci ve göç politikasının yanında AB üyesi bazı devletlerin uygulamalarında ortaya çıkan politika farklılıkları üzerinde durulacaktır.²²

Son yıllarda, özellikle Arap Baharı ve sonrasında gelişen Suriye iç savaşının beraberinde büyük bir göç akımı başlattığı konusuna daha önce değinilmişti. Özellikle Suriyeli mültecilerin Türkiye ve AB arasında karşılıklı diplomatik atışmalara neden

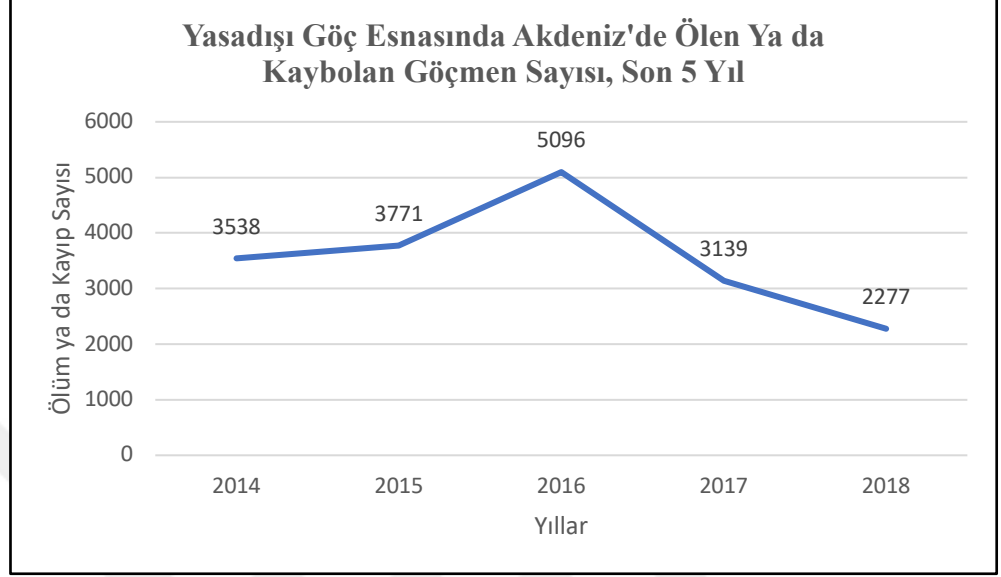
²² Düzeltme

olduğu ve sonuç olarak AB ve Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması ile AB'nin göçmen ve mülteci sorununa özellikle de yasadışı göçmen sorununa ilk etapta bu şekilde bir çözüm geliştirmek istediği bilinmektedir (Nas, 2015). Ancak, özellikle Türkiye'nin tek taraflı çabalarının yetersiz kaldığı bir durumda AB için bu sorunun bu kadar kolay çözülemeyeceği ve artık mülteci sorununun dünya üzerinde herkesin dikkatini çekecek insani bir boyuta geldiğini kabul etmek kaçınılmazdır. Bu konuda en dramatik göstergelerden biri olarak Akdeniz üzerinden yasadışı göç ağları vasıtasıyla Avrupa'ya göç etmek isteyen insanların maruz kaldıkları ölümler gösterilebilir.²³

Aşağıda yer alan grafik (Bkz. Grafik 3) Avrupa'ya yasadışı göç etmek isterken ölen ya da kaybolan göçmenlerin son 5 yıl içerisindeki rakamlarını göstermektedir. Son iki yıl içerisinde yaşana ölüm ve kayıp sayılarında bir azalma meydana geldiği görülse de BM verilerine dayanılarak hazırlanan bu grafik açıkça neden mülteci meselesinin AB'nin öncelikli konuları arasında yer almaya devam ettiğini göstermektedir.

²³ Düzeltme

Grafik 3. Yasadışı Göç Esnasında Akdeniz'de Ölen Ya da Kaybolan Göçmen Sayısı, Son 5 Yıl*

* Kaynak: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine dayanılarak hazırlanmıştır. İlgili verilerde yer alan veriler derlenerek ilgili grafik oluşturulmuştur. Bkz. <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

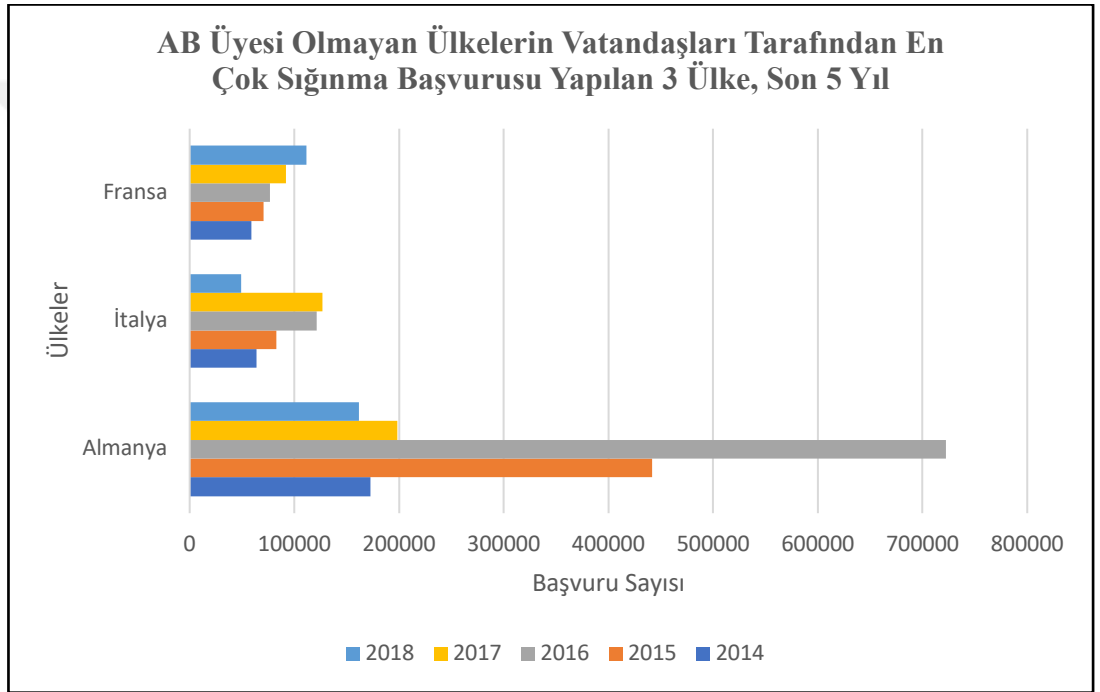
Diğer taraftan, mültecilerin karşılaştıkları bu dramatik olaylar ve bu olaylar sonucunda kamuoyunda oluşan baskıların oluşturduğu önem hissine ek olarak, AB üyesi ülkelerin bu konuda karşılaştıkları zorluklar da AB çatısı altında konunun ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, mülteciler ve AB üyesi ülkelerde mülteci statüsü elde etmek isteyenlerin tercihlerinin tüm üye ülkeler boyunca eşit şekilde dağılmadığı görülmektedir. Şöyle ki, göç etmek isteyen insanlar gelecekteki muhtemel yaşantılarını da düşünerek, ekonomik ve sosyal olarak daha güvende hissettikleri ülkelere yönelik daha yoğun bir talepte bulunmaktadır.²⁴

Burada üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de AB için büyük öneme sahip olduğu düşünülen ve merkez ülkeler olarak kabul edilebilecek Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerin en çok tercih edilen ülkeler olmasıdır (Bkz.

²⁴ Düzeltme

Grafik 4). Avrupa Birliği istatistikleri ve verileri incelenerek oluşturulan aşağıdaki grafik son 5 yıl içerisinde en çok sığınma başvuru yapılan üç ülkeyi ve yapılan sığınma başvurularını göstermektedir. ²⁵

Grafik 4. AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından En Çok Sığınma Başvurusu Yapılan 3 Ülke, Son 5 Yıl*

*Kaynak: Avrupa Birliği İstatistik Kurumu (Eurostat) tarafından yayınlanan veriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bkz. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics

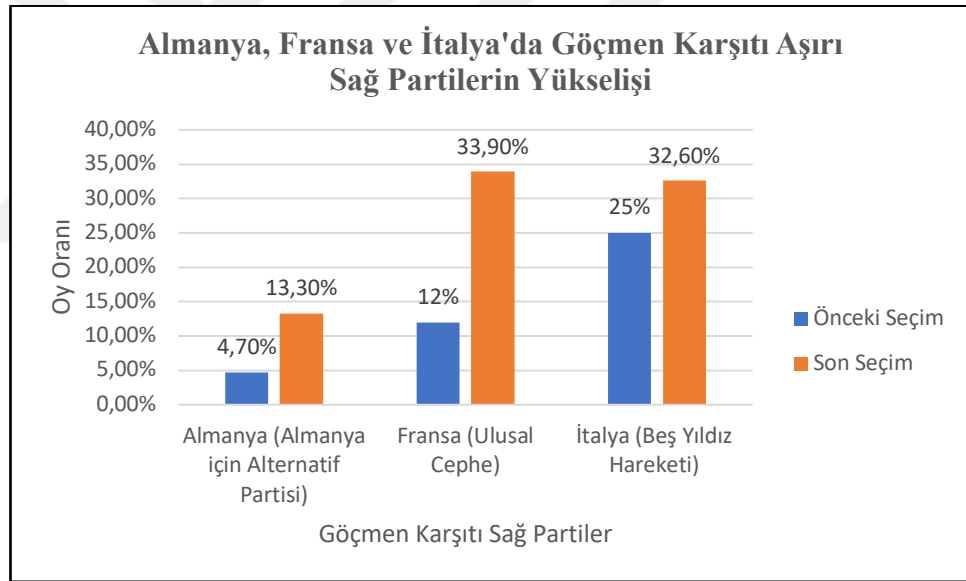
Bu tezde savunulan temel varsayımlardan birisi olan, artan yasal göçmen, mülteci ve yasadışı göçmen sayısının ve bu göç akımlarının beraberinde getirdiği ekonomik ve toplumsal krizler, olaylar ya da sıkışıkların Avrupa’da aşırı sağ ideolojilerin ve yabancı karşıtı söylemlerin yükselişinde etkili olduğu varsayımının bu

²⁵ Düzeltme

verilerin incelenmesi ile de daha sağlam bir zemine oturduğu söylenebilir. Örneğin, grafikte yer alan ve en çok sığınma başvurusu alan bu ülkelerde aynı zamanda göçmen karşıtı politikaları benimseyen siyasi partilerin önceki dönemlere karşı artan bir destek buldukları görülebilmektedir.²⁶

Tezin önemli hipotezlerinden biri olan bu ilişkiyi ortaya koyması açısından son 5 yılda en çok sığınma başvurusu alan bu üç ülkede yer alan ve göçmen karşıtı sağ politikalar izleyen en büyük partilerin son iki seçimde aldıkları oylar baz alınarak aşağıdaki grafik oluşturulmuştur (Bkz. Grafik 5).

Grafik 5. Almanya, Fransa ve İtalya'da Göçmen Karşıtı Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi*

*Kaynak: Ülkelerin verilen yıllardaki seçim sonuçlarına ilişkin kaynaklar baz alınarak hazırlanmıştır.²⁷

²⁶ Erişim : 03.11.2018 <https://perspektif.eu/2018/09/17/avrupada-gocmen-ve-islam-karsiti-partiler-oylarini-artiriyor/>

²⁷ Düzeltme

Bu grafikte de açıkça görülebileceği gibi, AB üyesi olan ve AB'nin ülkelerinden gösterilen bu ülkelerde göçmen karşıtı politikaların her geçen gün daha fazla karşılık bulmaya başladığı söylenebilir. Göçmen ve yabancı karşıtı söylemlerin kazandığı alan sadece bu ülkelerle sınırlı kalmamaktadır. Benzer şekilde, Danimarka, İsveç, Finlandiya, Avusturya, Hollanda gibi birçok önemli AB üyesi ülkede göçmen karşıtı, islamaofobik ve sağ popülizme dayanan partilerin oylarında ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Göçmen karşıtı bu partilerin AB üyesi ülkelerin parlamentolarında temsil edilmesi ve fikirlerini daha da etkin bir şekilde kullanmaları ile birlikte devletlerin göç politikalarında da uygulama değişiklikleri gözlemlenmekte ve gelecekte de gerçekleşeceği öngörülmektedir.²⁸

²⁸ Düzeltme

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE BÜTÜNLEŞME

Bu bölümde Avrupa Birliği içerisinde önemli işlevlere sahip olan bütünleşme süreci ele alınacaktır. Ayrıca, AB içerisinde farklı bütünleşme yöntemlerine atıf yapan bütünleşme teorileri üzerinde durulacaktır.

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞME POLİTİKALARI

Avrupa Birliği'nin bütünleşme ve genişleme sürecini anlamak için, kabul etmemiz gereken ilk nokta, bu sürecin, Avrupa'nın ve AB'nin doğasını ya da ruhunu anlamadan mümkün olamayacağı olabilir. Çünkü, ilk olarak anlaşılması gereken şey bu sürecin tek yönlü ve doğrusal olmadığı daha ziyade karmaşık bir yapıda olduğudur. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümünde AB'nin günümüzdeki yapısının oluşumunda ve buna bağlı olarak göçmen politikalarının belirlenmesinde önemli olan bütünleşme politikalarını farklı açılardan ve farklı seviyelerde ele almaya çalışacağız. Bu noktada, AB bütünleşme sürecinin ekonomik, siyasi, kurumsal ve kültürel boyutlarının olduğunu vurgulamak bütünleşme sürecinin karmaşıklığını görebilmek açısından yerinde olacaktır (Fligstein, Polyakova ve Sandholtz, 2012).

AB'nin bütünleşmeye bakış açısını anlamak ve Birlik içindeki siyasal tartışmaları analiz etmek, günümüzde AB'nin neyi içermek istediğini ve özellikle neyi dışladığını anlayabilmemiz açısından önem taşımaktadır. Bu sürecin ve sürecin içerdiği farklı kavram ve boyutların daha önce bahsedilen ulus ve ulusalcılık kavramlarıyla olan ilişkisini ortaya çıkarmak, çalışmanın bütünlüğünü sağlama açısından değerli bir araç olacaktır.

Bütünleşme sürecinin çok boyutlu ve karmaşık olmasının yanında, bu sürecin uzun bir tarihe dayandığını da bu noktada vurgulamamız gerekmektedir. Ancak, uzun bir tarihe dayanan bu sürecin özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında, Paris Anlaşması (1952) ile birlikte yasal, siyasi ve ekonomik temellerinin oluşturulmaya

başladığını ve Lisbon Anlaşması (2007) ile birlikte sürecin devam ettiği söylenebilir (Fligstein, Polyakova ve Sandholtz, 2012).

Çalışmamızın konusu açısından önemli bir nokta da AB'nin bu bütünleşme sürecinde özel ve yapıcı daha doğrusu organize edici bir rol üstlenmesidir. Bu nedenle, Avrupa'nın günümüzdeki siyasi ve ekonomik yapısını ve özellikle göç politikalarını AB'yi göz ardı ederek düşünmek hata olacaktır. Öte yandan, AB'nin bu özel rolünün beraberinde getirdiği genişleme yani üye sayısının 6'dan 28'e yükselmesi ve buna bağlı olarak ekonomik ve siyasi gücünün artmasının beraberinde Avrupa toplumu içerisinde bu sürece güçlü bir destek getirmediğini ve aynı şekilde daha önce de çok defa vurguladığımız gibi ortak bir kimlik oluşturma arayışının sayısal genişleme ile doğru orantılı bir şekilde gerçekleşmediğini vurgulamak gerekmektedir. Avrupa tarihi boyunca önce kurumlar üretilmiş sonra kimlikler üretilmeye çalışılmıştır (Delanty, 2013).

Her iki tarafta da büyük yıkımlara ve telafi edilemeyecek kayıplara neden olan İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa'da yer alan ulus-devletlerin uzun süreli barışı korumaya yardımcı olacak, ortak ve işlevsel bir araca ihtiyaç duymalarının kaçınılmazlığı ortadadır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, AB'ye ve Avrupa bütünleşme sürecini savaşları önleyici bir güvenlik ve çözüm aracı olarak öncelikle ele almak gerekmektedir (Eilstrup-Sangiovanni ve Verdier, 2005). AB'nin oluşum süreci içerisinde savaşın beraberinde getirdiği şartlar doğal olmakla birlikte AB'nin bazı ulus-devletler tarafından -kurucu Benelux ülkeleri-, kendi ulusal çıkarlarını korumak ve kendi uluslarını güvenceye almak maksadıyla oluşturulduğu daha doğrusu kurgulandığı açıkça gözükmektedir. Avrupa bütünleşmesinin, çatışan ulusalcılıklar arasında bir savaşa daha engel olmaya yönelik siyasi amacını da bu açıdan ele almak gerekmektedir (Dura, Atik ve Dumrul, 2015: 42).

AB'nin bir mekanizma ve bir kurum olarak oluşturulması tek başına kamuoyu desteğini ve birliktelik algısını oluşturma noktasında yeterli olmayacağı için, çalışmamızda daha önce de değindiğimiz gibi ortak değerlere, kültüre ve dine dayalı bir ortak kimlik oluşturma arayışı Avrupa'nın geleceği açısından önem kazanmıştır (Huysmans, 2000). Ancak bu noktada ilgi çekici olan ikilem; ulus-devletler tarafından,

bazı ulus-devletlerin -örneğin savaşın en büyük sebebi olarak gösterilen Almanya'nın güvenliği ve çıkarları doğal olarak kimsenin umurunda değildi- ve bazı ulusal kimliklerin güvenliğini sağlamak amacıyla kurulan AB'nin ve yine aynı amaçlar doğrultusunda yerleştirilmeye çalışılan ortak Avrupalı kimliğinin ve üye sayısındaki artışlarla ölçülemeyen gerçek bir bütünleşmenin nasıl sürdürülebilmesinin olanaksızlığıdır. Çünkü, gerek ilk oluşum süreci ve daha sonraki dönemler incelendiğinde, bu sürecin açık bir şekilde ulus-devletler tarafından başlatıldığı ve yönetildiği görülebilmektedir.

2.2. AVRUPA BÜTÜNLEŞME SÜRECİ VE BÜTÜNLEŞME TEORİLERİ

Yukarıda da bahsedildiği şekilde, Avrupa bütünleşme sürecinin kurumsal olarak başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar uzanmaktadır. Avrupa bütünleşmesini ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları var olmakla birlikte ilk ortaya çıkışında güvenlik kaygılarıyla birlikte en önemli faktörün İkinci Dünya Savaşı ile birlikte çöken ve altüst olan ekonomi olduğu söylenebilir (Aldcroft, 2003). Yani, bütünleşme süreci ilk olarak, yok olan ekonomik hayata işlevsellik kazandırabilecek ekonomik anlaşmalar ve iş birlikleri tarafından şekillendirilmiş ve yürütülmüştür. Zaman içerisinde, siyasi ve kültürel faktörler de ekonomik çıkarlar kadar önem kazanmış ve günümüz Avrupa imgesinin oluşturulması için önem kazanmışlardır.

Yasal ve mevzuat dahilinde Avrupa bütünleşme sürecinin ilk adımı olarak 1952 yılında imzalanan Paris Anlaşması gösterilebilir (Venon, 1953). Bu anlaşma ile birlikte, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) oluşturulmuş ve bu topluluk aracılığıyla çelik ve kömüre dayalı ortak bir pazar yaratılmıştır (Lindberg, 1963). Bu kurumu, Avrupa ulus-devletlerinin en azından ekonomik olarak bir arada tutmak açısından önemli bir ol üstlendiği kabul edilmektedir. Kurumsal ve yasal olarak, ekonomik araçlar vasıtasıyla başlatıldığını söylediğimiz Avrupa bütünleşmesi bir süre daha benzer adımlarla şekillendirilmeye devam etmiştir. 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması ile birlikte oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) de bütünleşme sürecinin ekonomik aygıtlarından biri olarak faaliyet göstermiştir.

Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, Hollanda ve Lüksemburg'un katılımıyla kurulan AET'nin temel amacı, bu ülkeler arasında, ürünlerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlamaktır (Lindberg, 1963). Bu ekonomik boyutun yanında, AET'nin kurulmasının siyasi birtakım sonuçlarının da olduğunu belirtmek bu noktada önem kazanmaktadır. Çünkü, serbest dolaşımın sağlanabilmesi için, topluluk içinde yer alan ulus-devletler arasında gümrük birliğinin de oluşturulması gerektiğinden bu noktadan sonra sınırların güvenliği gibi ulusal güvenliği ilgilendiren konularda da iş birliği yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

AET'nin kurulmasından ve faaliyete geçmesinden sonraki süreçte Avrupa bütünleşme süreci ekonomik ve siyasi birtakım adımlarla ilerletilmeye devam etmiştir. Örneğin, 1979 yılında, Avrupa Parlamentosu üyelerinin seçimi için ilk kez doğrudan seçimler yapılmıştır (Hix & Marsh, 2011). Ulusal parlamentolara ilave olarak Avrupa'da yaşayan insanların Avrupa Parlamentosu'nu da belirlemeleri siyasi açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. 1986 yılında Avrupa Tek Senedi'nin (European Single Act) kabul edilmesi ile birlikte Avrupa Birliği'ne giden süreç hızlanmış ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ya da Avrupa Birliği anlaşması ile birlikte Avrupa Ekonomik Topluluğu Avrupa Birliği adını almış ve Kopenhag Kriterleri belirlenmiştir (Dura, Atik & Dumrul, 2007: 158).

AB'nin kuruluş anlaşması olan Maastricht Anlaşması aynı zamanda siyasi bütünleşme sürecinin de en önemli araçlarından biri konumundadır. Çünkü, Maastricht Anlaşması ile birlikte ilk kez gelecekte uygulanacak ortak para hakkında açık kurallar belirlenmiş ve bununla birlikte dış politika, güvenlik ve göç politikalarında da ulus-devletler birbirlerine daha yakın bir konuma gelmişlerdir (Grieco, 1995). Daha da önemlisi, 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması'nın ortaya koyduğu Kopenhag Kriterleri ile birlikte AB siyasi olarak da bazı konularda üye ve aday ülkelerin karşılaması gereken beklentilerini ve yaptırımlarını açıkça ortaya koymuş ve AB'nin siyasi bir aygıt olarak da faaliyet göstermesi noktasında güçlü bir adım atmıştır. Çünkü, aday ülkelerin sağlaması gereken bu kriterler, demokrasi, insan hakları, serbest pazar, ekonomik

istikrar gibi ekonomik, siyasi ve kültürel birçok alana dair zorunluluklar ortaya koymaktadır.

Avrupa bütünleşme süreci Maastricht Anlaşması sonrasında da temel bazı anlaşmalar ile sürdürülmüştür. Örneğin, 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile bazı AB kurumlarında reformlar yapılmıştır. Bununla birlikte, Maastricht Anlaşması'nda vurgu yapılan para birliğine 2002 yılında geçilmiş ve ortak para birimi Euro yürürlüğe girmiştir. Avrupa bütünleşmesi ve AB'yi meydana getiren ulus-devletler açısından -ortak para birimine geçmeyen bazı üye ülkeler hariç- ortak para kullanılmaya başlanmasının büyük önem taşıdığı söylenebilir. Çünkü, ortak bir paranın kullanılması ile birlikte üye ülkeler arasındaki karşılıklı ekonomik bağımlılık artmıştır. Bunun örneğini, yakın zamanda Euro-bölgesi ülkelerinden olan Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik krizin tüm AB üyesi ülkelerde bazı büyük problemlere yol açmasında görebilmekteyiz.

Avrupa bütünleşmesine ilişkin yakın tarihteki son önemli adımlar olarak 2013 yılında imzalanan Nice Anlaşması ve 2009 yılında imzalanan Lisbon Anlaşması gösterilebilir. Özellikle, Lisbon Anlaşması ile birlikte karar alma süreçlerinde ve çoğunluk sisteminde yapılan değişikliklerle birlikte daha etkili ve demokratik bir Avrupa'nın amaçlandığı vurgulanmıştır (Ingolf & Pernice, 2009).

Yukarıda kısaca açıklamaya çalışılan, mevzuata ve anlaşmalara dayalı bu yasal süreci AB içerisinde yer alan siyasi birtakım yaklaşımlar ile birlikte ele almak AB'nin siyasi altyapısını anlamak ve günümüzdeki siyasi krizlere – göçmen krizi gibi- verilen tepkileri ve cevapları anlamamıza yardımcı olabilecektir. AB içerisinde taraflar bulan ve tartışılan bütünleşme teorileri, yukarıda bahsedilen ekonomik argümanları tamamlama açısından önem taşımaktadır. Çünkü, bu teorilerin, AB'nin geleceği açısından büyük önem taşıyan Avrupalı kimliği ve ulusal kimliklerle de ilişkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, çalışmamız açısından çok önemli olduğu düşünülen, AB'nin ne olduğu yani ulus-devletlerin sahip olduğu bir araç mı yoksa uluslar üstü bir çatı mı olduğu sorusuna da bu teoriler verdikleri cevaplar ile ışık tutmaya çalışmaktadırlar.

Geliştirilen ve öne sürülen farklı teoriler olsa da bu noktada, AB'nin karmaşık yapısını anlayabilmek açısından önemli olan iki temel bütünleşme teorisinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

2.2.1. Yeni İşlevselcilik

Yeni işlevselcilik teorisi, Ernst B. Haas tarafından 1950'li yılların sonlarına doğru geliştirilen bir teoridir (Sweet ve Sandholtz, 1997). Haas'a göre siyasi bütünleşme sürecinde yeni bir siyasal toplum ortaya çıkmakta ve bu yeni toplum önceden var olanların üzerine bindirilmiş şekilde faaliyet göstermektedir (Lindberg, 1963). En temelde, teorinin çalışmamız açısından önemi eski yapıların tamamen yok olmamasına ilişkin yaptığı vurgu olarak gösterilebilir. Çünkü, bu yaklaşıma göre Avrupa bütünleşme süreci ve beraberinde ortaya çıkardığı AB gibi kurumlar ulus-devletlerin yapısını ve ulusal kimlikleri ortadan kaldırmamakta aksine onlar ile birlikte işlev göstermektedir. Buradan hareketle, yeni işlevselci teorinin ulusal seviyede kurulduğu ve ortaya atıldığı söylenebilir. Yani, bu teoriye göre, Avrupa bütünleşmesinin son kertede başarıya ulaşabilmesi için ulus-devletlerin bu konuda istekli olması gerekmektedir.

Çalışmanın temel konularından biri olan, AB'nin göç politikası noktasında değerlendirdiğimizde de ortak bir göç politikasının belirlenmesinin de ancak ve ancak ulus-devletlerin izin verdikleri ölçüde gerçekleşebileceği diğer bir deyişle bu politikanın esasen AB'nin kurumsal çatısı altında oluşmaktan ziyade ulus-devletlerin yürüttüğü bir politika olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, yeni işlevselci teori Avrupa bütünleşmesi sürecinin yukarıdan aşağıya doğru işleyen daha doğru bir tabirle tepeden inmeci bir yapıya sahip olduğunu iddia etmektedir. Yeni işlevselciliğin bu bakış açısı, daha önce Avrupalı kimliği konusunda benzer görüşler ifade eden Gellner, Anderson ve Ürer'in yaklaşımlarıyla benzerlik göstermektedir. Çünkü, onlara göre Avrupa bütünleşmesinin araçlarından olan ortak Avrupalı kimliği de toplulukların ya da insanların doğal bir birlikteliği ile değil yukarıdan yaratılmaya çalışılan ve bazı semboller aracılığı ile güçlendirilmeye çalışılan bir yapıdadır.

Yeni işlevselcilik teorisinin yukarıda değinilen vurgularının yanında, temel argümanlarından biri de Avrupa bütünleşme sürecinin temelde ekonomik çıkarlara ya da amaçlara göre şekillendiğidir. Bu noktada, ekonomik bütünlemeyi sağlayan 4 farklı adımdan bahsetmek mümkündür: Birincisi, ulus-devletler ortak bir ekonominin faydalarının farkına varırlar ve bu nedenle ekonomik alan içerisinde birlikte hareket etmeye başlarlar. İkinci adımda, ulus-devletler bütünleşme sürecinin ekonomik getiriler ile birlikte diğer siyasi ve kültürel alanlarda da fayda vereceğine inanmaya başlarlar. Üçüncü aşamada, bütünleşme süreci yayılmaya ve genişlemeye başladığında, henüz süreç için istek göstermeyen devletler de bu sürece katılım noktasında bir zorunluluk hissetmeye başlarlar. Ve son olarak ise, ulus-devletlerin artan sayıda katılımının beraberinde getirdiği karmaşıklık, karar alma ve politika oluşturma süreçlerinin daha iyi organize edilmesi için yeni bir kurumsallaşmayı ve AB gibi yapıların oluşturulmasına öncülük eder.

2.2.2. Hükümetlerarasıcılık

Hükümetlerarasıcılık şeklinde dilimize çevrilebilecek bu teoriden kısaca bahsetmeden önce iki teorisinin de ortak noktalarından biri olan bir noktaya değinmek çalışmamız açısından önem taşımaktadır. AB içerisindeki çeşitli politikaların belirlenmesinde etkili olduğu düşünülen bu iki temel teorisinin de bütünleşmeyi ve AB yi ulusal seviyeden değeriendiği gerçeğidir. Ulus-devletlerin hala Avrupa'daki en önemli aktörler olduğu sonucuna ulaşılabilir bu vurgu çalışmamızın konusu olan göç politikaları özelinde de neden ulusal düzeyde gerek uygulamada gerek yaklaşım anlamında birtakım farklılaşmalar bulunduğunu açıklama noktasında öneme sahiptir.

Bu temel noktanın ardından, hükümetlerarasıcılık teorisi açısından belirtmemiz gereken en önemli ve temel noktalardan bir tanesi de bu teorisinin uluslararası ilişkiler teorisindeki klasik realist yaklaşımla olan yakın ilişkisidir. Uluslararası ilişkiler teorisinin en önemli yaklaşımlarından biri olan klasik realizm çok kısaca belirtmek gerekirse, güç, güvenlik, egemenlik ve ulusal çıkarlar gibi bazı kavramları öne çıkaran bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır (Gilpin, 1984). Özellikle öne çıkarılan bu kavramlardan da anlaşılacağı üzere, klasik realist teoriye göre, ulus-devletler anarşik uluslararası alanın en önemli ve ciddi şekilde üzerinde

durulabilecek belki de tek aktörleri konumundadır; daha da önemlisi bu uluslararası alanda faaliyet gösteren ulus-devletlerin amacı tıpkı insanlar gibi öncelikli olarak kendi ulusal çıkarlarını korumaktır (Forde, 1995).

Benzer bir bakış açısıyla, hükümetlerarasıcılık teorisine göre Avrupa bütünleşmesi ve AB politikaları da temel olarak ulus-devletlere dayanmaktadır. Özellikle, bütünleşme süreci konusunda her şeyi ulus-devletler belirlemekte ve bununla birlikte kuralları da ulus-devletler tanımlamaktadırlar. Bununla birlikte, diğer aktörlerin ve grupların etkileri ulus-devletler tarafından reddedilmektedir.

Ulus-devletlerin bu belirleyici ve hâkim konumlarına ek olarak, hükümetlerarasıcılık teorisi AB içerisinde iki tip politika tipi bulunduğunu savunmaktadır. Bu politika tipleri, düşük ve yüksek olarak isimlendirilmiş olup ele alınan konulara ulus-devletlerin atfettikleri öneme göre şekillendikleri belirtilmektedir. Örneğin, ekonomi düşük politika tipleri içerisinde yer alırken ve üye devletler açısından ikinci sırada gelirken, ulusal güvenlik ve ulusal egemenlik konuları ulus-devletler açısından en önemli ve öncelikli politika konusu olarak yüksek tip politikalar arasında yer almaktadır. Son yıllarda meydana gelen büyük göçmen akını ve Avrupa'nın bazı başkentlerinde meydana gelen terör saldırıları ile birlikte güvenlik politikaları ve buna bağlı olarak göç politikalarının ulus-devletler açısından gerçekten de en önemli konu olduğu gözlemlenebilmektedir.²⁹

2.3. AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ KONUSUNDA ATILAN YASAL ADIMLAR

AB'nin göç politikasını ortaklaştırma çabalarına yönelik girişimlerin aynı zamanda ortak güvenlik politikası ile birlikte ele alınması gerektiği ilk etapta vurgulanması gereken önemli noktalardan biridir (Smith, 2004). Çünkü hem günümüzde hem de geçmiş yıllarda göçmenler ya da sığınmacılar her zaman sorunlarla bir arada anılmış ve göçmen politikaları güvenlik kaygıları eşliğinde ele alınır hale

²⁹ Düzeltme

gelmiştir (Huysmans, 2006). Bu nedenle AB'nin ortak göç politikalarına yönelik adımları çoğunlukla AB üyesi ulus-devletlerin kendi güvenliklerine ilişkin kaygılarıyla birlikte ele alınarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle, Schengen Anlaşması ile AB üyesi ülkeler arasında geçişliliğin artması ve sınır kontrollerinin yapılmasının daha güç duruma gelmesi üye devletlerin kaygılarını arttırıcı etki yaptığı söylenebilir (Grabbe, 2000).

AB'nin ortak bir göç politikası oluşturulmasına yönelik attığı önemli adımlar genellikle bazı temel anlaşmalar ve toplantılar çerçevesinde ele alınmışlardır. Tezin bütünleşmeye ilişkin bölümünde siyasi bütünleşme sürecine etkileri ele alınan, özellikle Dublin Konvansiyonu, Maastricht Anlaşması, Schengen Konvansiyonu ve Amsterdam Anlaşması gibi AB politikalarının oluşturulmasına yönelik önemli anlaşma ve toplantılarda yasal göçmenler, mülteciler ve yasadışı göçmenlerle ilgili de bir dizi karar alınmış ve AB'nin göç politikasını ortaklaştırılmasına yönelik adımlar atılmıştır (Straubhaar & Zimmermann, 1993).

2.3.1. Dublin Konvansiyonu

Ortak göç politikasına öncülük eden AB tarafından gerçekleştirilen ilk temel girişimlerden birisi 15 Haziran 1990 tarihli Dublin Sözleşmesi'nin imzalanması olarak gösterilmektedir (Brady, 2008) Tezin önceki bölümlerinde değinildiği üzere, sınır güvenliği, mülteciler ve yasadışı göç ile mücadele AB üyesi ülkeler açısından her zaman en önemli önceliklerden biri olagelmıştır. Dublin Konvansiyonu olarak bilinen bu toplantı da daha çok üye ülkelerin sınır kontrolleri ve sığınmacı başvurularının dağılımına yönelik sorumlulukların paylaşılması amacıyla yönelik olarak tasarlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2001: 756). Dublin Konvansiyonu 1990 yılında imzalanmasına rağmen tüm AB üyesi ülkeler tarafından imzalanması ve yürürlüğe girmesi 1997 yılına kadar süre almıştır (Hurwitz, 1999).³⁰

³⁰ Düzeltme

Dublin Konvansiyonu ile temel olarak sığınma başvuruları ile ilgili olarak 2 konuda genel önemli etkileri olan ilkeler belirlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak, üye devletlerin başvuruları reddetme konusundaki sorumlulukları ortak bir havuzda toplanmaya çalışılmıştır. Yani, eğer bir üye ülke bir sığınma başvurusunu reddetmiş ise bu reddetme bütün AB üyesi ülkeler için bağlayıcı olacaktır (Guild, 2006). Buradaki önemli nokta, üye devletler arasında var olabilecek sorumluluktan kaçma yaklaşımının ortadan kaldırılmaya çalışılmasıdır.

İkinci olarak, Dublin Konvansiyonuna göre sığınma talep edecek mültecilerin sığınma taleplerini ulaşılabilecek ilk “güvenli ülkeye” yapmaları gerektiği kabul edilmiştir (Hollifield, 2004: 898). Buradaki amaç, sığınmacı başvuruları konusunda artan sorumlulukların paylaştırılması olarak görülebilir. Çünkü, sığınma başvuruları konusunda hedef ülke olarak bazı üye devletlere çok sayıda başvuru olurken, AB içerisindeki bazı devletler bu sorunla görece daha az karşılaşmaktaydılar. Buradaki önemli nokta, artık Orta Avrupa’da yer alan eski Sovyetler Birliği üyesi AB üyesi devletlerin artık Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere gibi önemli sayıda sığınma başvurusu alan ve bu konuda hem ekonomik hem de sosyal alanda sıkıntılar yaşayan devletler için adeta birer tampon vazifesi görmeye başlayacak olmalarıdır (Hollifield, 2004: 898). Çünkü, 1951 yılında imzalanan Cenova Konvansiyonunu kabul eden hiçbir devlet, anlaşma gereği, sığınma başvurusunda bulunan hiçbir bireyi zulüm ve şiddetle tehdit edildiği ülkeye gönderememekteydi (Burnett & Peel, 2001). Dublin Konvansiyonu ile birlikte artık ilk ulaşılan üye devletin başvuruyu alacak olması ile birlikte, çok sayıda başvuru alan devletlerin üzerlerindeki baskının azaltılmasının amaçlandığı söylenebilir.³¹

2.3.2. Maastricht Anlaşması

AB’nin ortak göç politikası oluşturmaya yönelik en önemli adımların bir diğeri olarak da 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması gösterilmektedir. Tezin önceki bölümlerinde de AB’nin kurucu anlaşması olarak değinilen Maastricht

³¹ Düzeltme

Anlaşması ile sadece göç konusu değil bunun yanında günümüzde AB'nin temel yapısını oluşturan bazı politikalar da ele alınmıştır. Bu anlaşma ile AB'nin üç sütunu olarak tarif edilen yapılar belirlenmiştir (Grieco, 1995).

Bazı üye ülkelerin, özellikle de Hollanda temsilcilerinin itirazlarına karşın, Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği üç ana sütun üzerine inşa edilmiş bir yapı olarak tanımlanmıştır (Duff, Pinder, Pryce, 2002). Resmi olarak Avrupa Topluluğu adı verilen birinci sütun, Avrupa Enerji Topluluğu (AET), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) bir araya getirilmiştir (Duff, Pinder, Pryce, 2002). Diğer taraftan, ikinci sütun olarak adlandırılan kısımda, dış politika ve güvenlik konuları ele alınmış ve son olarak üçüncü sütunda adalet ve içişleri konularında düzenlemeler ele alınmıştır (Grieco, 1995). Burada benimsenen ve tezimizin temel varsayımları açısından önem taşıyan en temel özelliklerden biri resmi olarak ortaya konulan Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası ve üçüncü sütunda yer alan adalet ve içişleri konularının Avrupa Topluluğu adı verilen birinci sütunun aksine hükümetlerarası bir yapıda olmasıdır (Duff, Pinder, Pryce, 2002). Yani ulus-devletlerin, Maastricht Anlaşmasında ele alınan konularda en yetkili ve etkili aktör olması kaçınılmazdır. Ortak dış ilişkiler ve güvenlik politikaları belirlenirken ulus-devletler ile AB'nin kendisi arasında bir mücadele olduğu söylenebilir.

Maastricht Anlaşması ele alınırken, AB'nin anlaşmayı imzaladığı dönemdeki konumuna da değinmek, ilgili anlaşmanın öneminin daha iyi anlaşılabilmesi açısından önem kazanmaktadır. Çünkü, Maastricht Anlaşmasının imzalanmasını takip eden yıllarda AB'nin faaliyetlerinde benzersiz bir artış görülmektedir (Bickerton, Hodson & Puetter, 2015). AB, Maastricht Anlaşmasının imzalanmasında itibaren hem üye sayısını arttırmış hem de çeşitli alanlarda etkinlik sahasını genişletmiştir.³²

Maastricht Anlaşması'nın ortak dış politika ve güvenlik alanlarında getirdiği yeniliklerden birisi kararların bir konsey tarafından alınacak olmasıdır. Yukarıda da

³² Düzeltme

değindiğimiz gibi, Maastricht Anlaşması ile oluşturulan ikinci ve üçüncü sütunlar genel olarak hükümetlerarası olarak tanımlanmış ve Avrupa Topluluğu olarak adlandırılan birinci sütunun dışında bırakılmışsa da karar alma mekanizmalarında birtakım değişiklikler söz konusu olmuştur. Kimilerine göre Maastricht Anlaşmasıyla tanımlanan ortak dış ve güvenlik politikalarını kapsayan ikinci sütun ve adalet ve içişlerini kapsayan üçüncü sütunlar, hükümetlerarası bir yapı ile topluluk anlayışının ortasında yer alan bir konumdadır (Corbett, 2002). Çünkü bu yeni yapıda, kararlar ayrı bir Dışişleri Bakanlığı Konferansı ile değil, ortak bir konsey tarafından alınmaktadır. Ancak unutulmaması gereken nokta, üye devletlerin temsil edildiği ve Avrupa Parlamentosu'na (AP) danışılması ve bilgi verilmesi zorunluluğunun hala yerini korumasıdır (Corbett, 2002). Belki de Maastricht Anlaşması'na ulus-devletlerin hüküm sürdüğü bir dünyada yapılabilecek en önemli anlaşmalardan biri olarak değer vermekte yarar görülebilir.

Maastricht Anlaşması'yla birlikte AB üyesi devletlerin vize politikası, sığınma politikası, göçmen politikası, uyuşturucuyla mücadele ve dolandırıcılık gibi birçok alanda iş birliği içinde olması, ayrıca yargısal iş birliği ve cezalar ile ilgili alanlarda ortak hareket etmesinin sağlanması amaçlanmıştır (Laursen, 1993).³³

2.3.3. Schengen Sözleşmesi ve Schengen Konvansiyonu

AB açısından, ortak politika geliştirmeyi beraberinde getiren ve bu konuda önemli köşe taşlarından biri olarak kabul edilen en önemli adımlardan ikisi olarak Schengen Sözleşmesi ve Schengen Konvansiyonu gösterilebilir (Schutte, 1991). Bu Schengen Anlaşmaları, Avrupa kıtasında özellikle insanların serbest dolaşımına yönelik gerçekleştirilen en önemli değişim olarak görülmektedir (Meijers et. al., 1991). Kademeli olarak, ortak sınırlardaki kontrolleri kaldırmayı amaçlayan Schengen Sözleşmesi 14 Haziran 1985 yılında imzalanmıştır (Avrupa Yıllığı, 1986). İlk etapta Benelux ülkeleri, Federal Almanya ve Fransa tarafından imzalanan sözleşme, 19

³³ Düzeltme

Haziran 1990 yılında imzalanan ve Schengen Konvansiyonu adı verilen anlaşma ile desteklenmiştir (O’Keefe, 1991: S.185)³⁴

Yukarıda da bahsedildiği gibi Schengen Sözleşmesi ve Schengen Konvansiyonu ilk olarak Benelux ülkeleri olarak adlandırılan Belçika, Hollanda, Lüksemburg ile Federal Almanya ve Fransa arasında imzalanırsa da zamanla Schengen Konvansiyonuna katılan ülkelerin sayısı artmıştır. İlk olarak 1990 yılının Kasım ayında İtalya, 1991 yılında ise İspanya, Portekiz ve Yunanistan anlaşmaya taraf olmuşlardır (O’Keefe, 1991). Günümüzde AB üyesi olan ya da olmayan 26 devlet Schengen alanına dahil olmuş ve ortak bir vize politikası uygulamaktadırlar.

Schengen Konvansiyonu’nun Avrupa açısından önemine ilişkin olarak anlaşmanın beraberinde getirdiği özel durumlar örnek gösterilebilir. Schengen Konvansiyonu, iç sınır kontrollerini kaldıran ve dış sınırların ortak kontrolünü içeren bir yapı olarak gelişmiştir. Sınır kontrollerinin yanında, Schengen’e taraf olan devletler ortak bir vize rejimi konusunda birlikte hareket etmeye başlamışlar bunun yanında havalimanları, deniz limanları gibi yerlerde ortak prosedürler konusunda anlaşma sağlamışlardır. Ayrıca Schengen Anlaşmalarına taraf olan devletler Schengen Bilgi Sistemi’ni de içeren gelişmiş bir güvenlik iş birliğini de kabul etmişlerdir (Grabbe, 2000: 524). 1999 yılının temmuz ayı ile birlikte Schengen, AB tarafından yasal bir zemine kavuşturulmuş ve daha işlevsel hale gelmesi amaçlanmıştır.

Özellikle AB tarafından yasal bir statüye kavuştuğu andan itibaren Schengen alanına dahil olan devletlerin göçmenler ve mülteciler konusunda bir konum değişikliği yaşadıkları söylenebilir. Şöyle ki, Schengen alanının çeperinde kalan devletler sadece insan trafiğini daha dikkatli yönetmek ve kontrol etmek zorunda kalmamışlar ayrıca sığınma başvuruları için ilk başvuru noktası olma durumuna da gelmişlerdir.

³⁴ Düzeltme

Schengen alanının dış sınırında kalan bu devletler, ekonomik ve yasal olarak temel sorumlulukları üstlenmekle birlikte aynı zamanda uluslararası mülteci hareketleri konusunda bir ilk duvar olma özelliğine de sahip olmuşlardır. AB tarafından dikte edilen sınır politikası kurallarını uygulamak zorunda olan bu dış devletlerin aynı zamanda Batı Avrupa’da yer alan ülkelere doğru akın eden mültecilerin de durdurulması konusunda uluslararası bir sorumluluğun altına girdikleri söylenebilir. Merkez ve Doğu Avrupa devletleri bu özelliklerinden dolayı Batı Avrupa’ya göçler için bir geçiş güzergahı olma pozisyonundan AB için koruyucu yeni bir güvenlik şeridi konumuna doğru biçim değiştirmişler ve yeni sorumlulukların altına girmişlerdir (Grabbe, 2000: 527).

Son olarak, tezin genelinde üzerinde durulan, AB tarafından bütünleşmeye yönelik uygulanan siyasi politikalar, AB’nin kuruluş aşamasında gerçekleştirilen Avrupalı kimliğine yönelik ideolojik vurgular ve son olarak yasal yollarla AB üyesi ülkelere göç eden misafir işçi statüsündeki göçmenler, mülteciler ve yasadışı göçmenlere yönelik atılan bütün adımların ulus-devletlerin egemen olduğu bir atmosferde, ulus-devletlerin onayı ve etkisi altında yapıldıklarını unutmamak gerekmektedir.³⁵

Yukarıda kısaca değindiğimiz bütünleşme teorilerinden de anlaşılacağı üzere ulus-devletler günümüzde uluslararası alanda en önemli aktörler olmaya devam etmektedirler. Bu temel varsayıma bağlı olarak ulus-devletlerin öncülüğünde oluşturulan AB ve onun politikaları da özellikle ulus-devletler arasındaki farklılıkları yansıtmakta ve bu nedenle özellikle göç politikaları ve göçmenlere karşı tutum ve uygulamalarda farklılıklar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, daha önce de değindiğimiz gibi bütünleşme sürecinin ulus-devletler eliyle yürütülmesi nedeniyle bütünleşme, ulusalcılık, kimlik, ulusal kimlikler ve Avrupalı kimliği arasında bir bağ bulunmaktadır. Burada önemli olan nokta, Avrupa Birliği gibi çeşitli kurumlar ve bütünleşme süreci ile oluşturulmaya çalışılan Avrupalı kimliğinin ulusal kimliklere

³⁵ Düzeltme

karşı bir başarı şansının olup olmayacağıdır. Yani diğer bir deyişle, ulus-devletler eliyle kurulan bu kurumlar ve yürütülen bu süreçler ulusalcılık ve ulusal kimliklere gerçekten rakip olabilecekler midir?

2.4. ULUS, ULUSALCILIK VE ULUS-DEVLETLER

Bu bölümde, yukarıda değinilen AB bütünleşme teorilerinin rakibi olarak Avrupa ülkeleri arasında yükselen ulusalcı ideolojiden ve bu ideolojinin temelini oluşturduğu ulus-devletlerden söz edilecektir. Ulusalcılık kavramının, AB'nin bugün gelinen noktada oluşturmaya çalıştığı kapsayıcı göç politikalarına karşı yükselişe geçen ve taraftar kazanan bir olgu olarak karşımızda durduğu söylenebilir. Son yıllarda AB üyesi pek çok ülkede yapılan seçimlerde göçmen karşıtı hatta bazen ırkçılığa kayan sağ partilerin gösterdiği başarı ve yükseliş bu kavramın hala çok canlı bir şekilde güncel siyasi hayatı etkilediğinin göstergelerinden birisi olarak kabul edilebilir.

2.4.1. Ulusalcılık ve Ulus-devletler

Kolektif kimliklerden ve özel olarak Avrupalı kimliğinden, Avrupalı kimliğinin oluşturulması çabalarından, Avrupalı kimliğinin Avrupa birliği politikaları ve bu çalışmanın özelinde AB'nin göç politikası üzerindeki etkilerinden bahsettikten sonra, ulusal kimliklerin önemine ve ulusalcılık gibi son yıllarda çok önemli bir yükseliş gösteren ideolojik terime değinmek, aralarında çatışma ya da karşıtlık olduğunu düşündüğümüz bu iki tip kimlik ve anlayış tipinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Çünkü, ulus-devletler hala, AB içerisinde ve genel olarak tüm Avrupa coğrafyasında en önemli aktörler olarak öne çıkmakta ve özellikle AB'nin güvenlik ve göç politikaları başta olmak üzere bütün kara mekanizmalarında en önemli aktörler olarak yerini, güçlenerek, devam ettirmektedirler.

2.4.1.1. Ulusalcılık

Ulusalcılığın yaşı ya da diğer bir deyişle ne zaman ortaya çıktığı konusunda bir tartışma her zaman süregelmiştir (Ürer, 2012:6) Kimilerine göre uluslar yaşıldır ve etnik, dilsel ve dinsel birlikteliklerle birlikte yaratılmaları modern dönem öncesi birkaç yüzyıla kadar dayanmaktadır (Smith, 1986). Bu yaklaşıma göre, Fransa, Portekiz,

İsveç gibi Avrupa ülkeleri ile Rusya, Çin, Japonya gibi kimi Asya kıtası ülkeleri çok eskilere dayanan ve devam eden bir tarihe sahiptirler ve bu nedenle ulusal kimlikleri kolaylıkla algılanabilir.

Yukarıda değinilen bu yaklaşıma karşılık ileri sürülen diğer bir bakış açısına göre ise her ne kadar yukarıda bahsedildiği gibi ulusların geçmişten gelen ortak etnik ve dilsel bir tarihleri olsa da, bireylerin diğerlerinden farklı ve özel bir ulusun bileşenleri olarak tanımlanmalarına olanak sağlayan öğelerin birleşimi her zaman modern dönemin bir ürünü olarak öne çıkmaktadır (Gellner, 1983; Hobsbawn, 2006). Bu farklılaşan görüşün savunucuları içerisinde de ulusalcılığın modern bir kavram olarak ne zaman ortaya çıktığı yani hangi noktadan itibaren tarih sahnesinde yerini aldığı konusunda farklı tutumların söz konusu olduğu görülebilmektedir. Örneğin, bazı yazar, tarihçi ve düşünörlere göre bu özel ve temel nokta, yani ulusalcılığın başlangıç noktası, Fransız Devrimi ve bu büyük olayın beraberinde getirdiğı ya da ortaya çıkardığı ulusalcılık hareketleri ve düşüncesi iken, kimileri Latin Amerika’da yaşanan bağımsızlık hareketlerini, kimileri ise Alman romantizm hareketini ve onun ortaya çıkardığı özel duygu bileşenini ön plana koymaktadırlar.

Her ne kadar, yukarıda değinilen farklı yaklaşımlar mevcut olsa da ulusalcılığın temel özelliklerinin ve öğelerinin birçoğunun, erken 19. Yüzyıl itibarıyla Batı dünyasının oluşturmaya başladığı siyasal ve kültürel tartışmalarda ve yazında yerini almaya başladığı ve bu tarihten sonra meydana gelecek neredeyse her türlü tartışma, çatışma, bağımsızlık mücadelesi gibi olaylarda her zaman için ön planda tutulduğu konusunda genel bir anlaşma sağlandığı kabul edilebilir. Diğer bir deyişle, aslında ulusalcılık modernitenin kendisini oluşturan unsurlardan biri olarak ele alınabilir.

Ulusalcılık kavramının ve genel olarak ulusalcılık fikrinin kendine tarih, siyaset, diplomasi ve kültür alanlarında bu kadar geniş bir yer edinebilmesinin iki temel varsayıma dayandığı söylenebilir. Birincisi, normal koşullar altında her insanın ya da bireyin bir ulusun içinde ve bir ulusa ait olarak doğduğu varsayımdır. Bu temel anlayış, ulusal kimlik belgeleri, vatandaşlık, pasaport, Birleşmiş Milletler ya da olimpiyat oyunları gibi her gün karşılaşabileceğimiz semboller ve araçlar vasıtasıyla

güçlenmekte ve yerini sağlamlaştırmaktadır (Chatterjee, 1998). Ulusalcılık kavramının yaygın ve etkili olmasının ikinci dayanak noktası ve ulusalcılık kavramının açıklanmasında kullanılan ikinci varsayım ise, dünya üzerindeki bütün toprak parçalarının – özel bir statüye sahip olduğu kabul edilen Antarktika hariç olmak üzere- uluslar arasında paylaşıldığı ve her ulusun kendi toprağı üzerinde egemenlik hakkında sahip olduğu varsayımdır.

Gerçekten de dünya üzerinde herhangi bir ulus tarafından üzerinde hak iddia edilmemiş, tartışma yaşansın ya da yaşanmasın birine ait olduğu kabul edilmemiş tek bir toprak parçasının bile var olmaması ulusalcılık ve toprak egemenliği kavramlarının ve bu kavramların nasıl birbirleriyle ilintili olduğunun en büyük göstergelerinden biri olarak görülebilir. Uluslararası alanda ve diplomasi de söz hakkı olan bütün ulusların bir toprak üzerinde söz hakkına sahip olması ya da diğer bir deyişle günümüzde herhangi bir toprak parçası üzerinde egemenlik hakkı bulunmayan ulusların uluslararası önemli aktörler arasında yer almamaları hatta bir ulustan çok bir ‘azınlık’ ya da ‘ortak bir etnik kökeni ve kültürü paylaşan insanlar kümesi’ gibi görülmelerinin sebebi olarak toprak egemenliğine dayalı bu anlayış gösterilebilir.

Yukarıda değinilen bu iki anlayış ya da yaklaşım beraberinde modern siyaset ve uluslararası ilişkiler alanında aktör olarak ulus-devletlerin ve kültürel bir form olarak da belli bir toprak parçasına sahip ulusların başrolü oynaması gerektiği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan, bu tezin konusunun özelinde, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerin birçoğunda neden yerli halkla eşit statü ve haklara sahip olmadıkları da yine ulus kavramı ile ilişkilendirilen toprak egemenliği ve bu kavramların beraberinde getirdikleri üstünlük ya da söz sahibi olma düşüncesinin yattığı savunulabilir.

Ulus ve ulusalcılık kavramları, gerek ortaya çıkış koşulları, tarihi oluşumu gerekse de temel varsayımları açısından her zaman tartışmalara sebep olmuştur. Yukarı da bahsedilen varsayımlar konusunda da düşünürler arasında fikir ayrılıklarının bulunması ve farklı yaklaşımların bulunması kaçınılmazdır.

Bu ayrışmaların temelinde bireylerin bir ulusa nasıl katıldıkları ya da diğer bir deyişle ulusun bir parçası haline nasıl geldikleri ve ulusun sunduğu haklara nasıl sahip olacaklarına ilişkin tartışmanın yer aldığı söylenebilir. Birinci yaklaşıma göre, ulusal aidiyet, organik, diğer bir şekilde ifade edilecek olursa doğal yollar ile yani ulusun yaşadığı coğrafyada veya bölgede doğmak yoluyla gerçekleşebilecek bir olgu olarak görülmektedir. Sivil ulusalcılık olarak adlandırılabilir diğer yaklaşıma göre ise bireyler kendi ait olacağı ulusu seçme hakkına sahip olmalıdır (Brubaker, 1999). Şöyle ki; sivil ulusalcı bu yaklaşıma göre ulus, eşit ve özgür kararlar alma hakkına sahip vatandaşların gönüllü bir şekilde oluşturduğu bir topluluk olarak ele alınırken, organik ulus yaklaşımında ise bir topluluğun ulus olarak kabul edilebilmesi için ortak tarih, ortak dil ve ortak mitler gibi doğal sembollere sahip bireylerin bir araya gelmesi gerekmektedir (Ürer, 2012). Diğer bir deyişle, ilk yaklaşım liberal olarak değerlendirilebilecek kapsayıcı ve evrensel bir bakış açısına sahip iken ikinci yaklaşım temel bir takım ortak özelliklere ve sembollere dayanan genel olarak dışlayıcı bir anlayış olarak düşünülebilir (Greenfeld, 1996; Tamir, 1993).

Bu iki yaklaşım ele alındığında, günümüzde var olan koşullar ve aşırı sağ hareketlerin, göçmen karşıtlığının, yabancı düşmanlığının yaygınlaştığı da göz önüne alındığında liberal bir anlayışa dayalı ilk yaklaşımdan çok organik temeller ile ulusu ve ulusalcılığı açıklayan yaklaşımın geçerliliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Çünkü, bu iki yaklaşım incelendiğinde, yalnızca doğal yollarla edinilebilecek ulus üyeliği düşüncesinin ve aidiyetinin, topluma bireyden daha çok önem verdiği ve bu açıdan değerlendirildiğinde de göçmen karşıtı ve yabancı karşıtı politikaların kullanımına daha açık ve yatkın olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Öte yandan, tüm bu ayrışmaların yani fikir ayrılıklarının taraflarından farklı ayrı olarak ulus ve ulusalcılık kavramlarını sosyolojik olarak ele alan bakış açıları da modern siyasal yazında çok önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu sosyolojik bakış açısı ayrıca tezin temel varsayımlarından biri olan, Avrupalı kimliğinin belli bir amaç doğrultusunda yaratıldığı ya da oluşturulduğu düşüncesine öncülük etmektedir.

Bu yaklaşımın savunucularından Ernest Gellner'e göre modern sanayi toplumu ve Sanayi Devrimi'nin beraberinde getirdiği koşullar, ürünlerin ve işçilerin ulusal

ekonomiler içerisinde kolay ve özgür dolaşımını, ortak bir dilde genel eğitimi ve sosyal sınıflar arasında geçiş imkanını sağlamışlardır (Gellner, 1983). Bu gerekliliklerin sonucu olarak ise elit bir üst sınıfa ve yerel güçlerin hâkim olduğu bir düşünce sistemine dayalı bir toplum modelinin yerinin daha homojen ve standart hale gelmiş modern ve geniş bir sanayi toplumuna bıraktığı söylenebilir (Gellner, 2006). Yani diğer bir deyişle, Gellner'in ulusalcılığı çağdaş ve sanayiye dayalı yeni toplum ve dünya düzeninin zorunlu kıldığı vazgeçilmez ve kaçınılmaz bir özellik olarak tanımlanabilmektedir.

Gellner'in yaklaşımına benzer şekilde, Benedict Anderson da ulusları, modern toplumdaki koşulların zorunlu kıldığı bir yapı olarak tanımlamaktadır. Anderson'a göre uluslar "hayal" edilmiş siyasi "cemaatlerdir" (Anderson, 2011). Anderson'un hayali olarak ifade ettiği bu terimin kurgulanmış olarak anlaşılması, onun ifade etmeye çalıştığı olguyu daha iyi kavrayabilmemiz açısından önem taşımaktadır.

Anderson'a göre uluslar bazı başlıca özellikleri nedeniyle kurgulanmış olarak nitelendirilebilirler (Anderson, 2011). Birincisi, ulusun ya da Anderson'un tabiriyle cemaatin içerisinde yaşayan hiçbir birey topluluğun diğer üyeleri hakkında bir bilgiye sahip olmamasına rağmen zihinlerinde tek bir ulus oldukları ve tek bir ortak toplumda yaşadıkları duygusunun yerleşmiş olması nedeniyle uluslar hayal edilen bir kurgunun ete kemiğe bürünmüş yansımalarıdır.

İkinci olarak, bağımsız topluluklar olarak ulusların egemenlik hakkına sahip olması, modern dünyada, o topluluğa ait insanların özgür insanlar oldukları ile eş değer bir anlam ifade etmektedir. Yani bu yaklaşıma göre, egemenlik hakkına sahip, bağımsız bir ulus içerisinde yaşayan bireyler kendi kişisel koşullarından bağımsız olarak özgür insanlar olarak kabul edilmektedirler.

Ulusların kurgusal ya da hayali olarak ele alınmasıyla ilgili üçüncü bakış açısı ise, dünyada yaşayan tüm insanların, çeşitli ve birbirinden tamamen farklı uluslara ayrılmış olsalar bile, içinde bulundukları kendi toplumlarının özel ve sınırlı bir anlam ifade etmiş olduğu gerçeğidir. Gerçekten de bu özel ve farklı olma duygusu, tüm dünyada özellikle Avrupa'da aşırı sağcı ve aşırı ulusalcı akım, ideoloji ve partilerin

daha geniş bir alan yayılma çabaları içerisinde sıklıkla başvurdukları bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anderson'a göre, ulus kavramının hayali olması durumunu gösteren son nokta ise, ulus kavramının derin ve yatay bir kardeşlik duygusuna yönelik bir algı yaratma sonucunda ortaya çıkmasıdır (Anderson, 2011). Çünkü, ulus kavramının ve düşüncesinin ortaya çıkmasından önce toplumları oluşturan bireyler arasında böyle bir kardeşlik ya da yoldaşlık hissiyatının bulunmaması, toplumların daha ziyade parçalı yapılara sahip olması göz önünde bulundurulduğunda, ulus ve uluslara dayalı ulusalcı düşüncelerin belirmesiyle birlikte bu duygu birliğinin sanki tarih boyunca var olan bir birlikteliği yansıttığı algısının birden bire genel kabul görür hale gelmesi, bu kavramların kurgulanan ve belli duygular etrafında birleşmeyi toplumu oluşturan bireylere hayal ettiren bir yapıya sahip olduklarının göstergelerinden biri olarak ele alınabilir (Chatterjee, 1998).

Ancak, özellikle Benedict Anderson gibi düşünürlerin geliştirdiği bu ulus yaklaşımını ele alırken, bu şekildeki bir bakış açısının ancak modern kurumlar ve modern sanayi toplumları içerisinde mümkün olabileceğini unutmamak gerekmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, daha önce düşüncelerine ve yaklaşımına değinilen Gellner'e benzer bir şekilde Anderson'un da modern sanayi toplumlarının getirdikleri yeniliklerin ya da kurumların ulus ve ulusalcılık kavramlarına bu şekilde bir tanım getirmeyi mümkün kıldığını vurguladığı söylenebilir. Çünkü, baskı teknolojilerinde meydana gelen ilerlemeler ile birlikte ortaya çıkan gazete, dergi, kitap ve bürokratik birtakım dokümanlar standart ve tek bir dil oluşturmayı mümkün hale getiren etmenlerden biri olmuştur. Bununla birlikte, özellikle gazete ve kitaplar aracılığı ile aynı toplum içerisinde yaşayan ancak bireysel olarak birbirlerini tanımayan kişiler arasında yani toplumun genelinde bir düşünce birliği ve yakınlaşma sağlanmasına olanak sağlanmıştır. Diğer bir deyişle, bu araçlar vasıtasıyla toplumda yaşayan ve toplumu oluşturan bireyler arasında ortak ve paylaşılan bir tarih yaratılması daha kolay hale gelmiştir.

Baskı teknolojilerinde meydana gelen bu gelişmelere ilave olarak, Anderson'un hayal edilen ulus kavramına zemin oluşturan ya da kaynaklık eden başka

kurumlar ve araçlar da söz konusudur. Örneğin, haritalar, müzeler ya da savaş anıtları gibi sembolik olan fakat son derece etkili olan önemli araçlar ulusların kurgulanması ve oluşturulması noktasında önemli bir işleve sahip olmuşlardır (Mazower, 2012).

2.4.1.2. Ulus-devlet ve Değişen Koşullar

Devlet kavramının, ulus kavramı ile birlikte anılma sürecini anlayabilmemiz açısından öncelikle ulus kavramının sahip olduğu iki yönlü biçime değinmemiz yerinde olacaktır. Günümüz modern toplumlarında ulus kavramı bir yönüyle evrensel bir biçime sahipken diğer bir yönüyle de özelleştirici bir biçimde kabul edilmektedir (Chatterjee, 1998).

Şöyle ki, ulus kavramı her ulus doğal olarak insanlardan oluştuğu ve her insanın bir ulusa ait olduğu düşüncesi ile birlikte evrensel bir nitelik ve biçime sahip olmakla birlikte aynı zamanda vatandaşlık kavramıyla birlikte bazı birtakım özel hakların sadece belirli bir ulus içinde yaşayan insanlara verilmesi yönünden de özelleştirici ya da diğer bir deyişle kısıtlayıcı bir biçimde de ele alınabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yani bazı hakların devlet tarafından sadece kendi ulusuna mensup bireylere, vatandaşlık kavramı vasıtasıyla verilmesi nedeniyle, ulus-devlet kavramı modern devlet anlayışının normal olanı ve uygun olanı olarak kabul edilmiş ve bu şekilde kendisine meşru bir yer edinmiştir.

Her ne kadar, günümüz koşullarında gelişen teknoloji ve ticaret yöntemleri, bunun yanında yaşanan bir takım insani ve ekonomik krizler ve bunların sonucunda meydana gelen göç dalgaları ile birlikte ulus-devletlerin ilk ortaya çıktıkları dönemdeki kadar homojen ve eşit dağılmış bir yapıya sahip olduğu söylenemese de hala uluslar arası ilişkiler ve dünya siyasetinin bir numaralı ve en önemli aktörü olma konumunu ellerinde tuttukları ve tartışmasız bir şekilde sürdürdükleri açıkça görülebilecek bir gerçektir. Ulus-devletlerin, yukarıda değinildiği şekilde normal ve uygun olarak görülmesi ve dünya diplomasi sahnesinde kabul edilmesinin sebeplerinin bir tanesi de toplumdaki farklı sosyal gruplar arasındaki uyumu ya da düzeni siyasi katılım ve güvenlik sunma özellikleri sayesinde sağlayabilmesi olarak gösterilebilir (Wimmer, 1997)

Ulus-devlet kavramının, daha önceki dönemlerde siyaset sahnesinde yer alan Osmanlı İmparatorluğu, Rusya Çarlığı ya da Habsburg İmparatorluğu gibi çok uluslu ve çok kültürlü yapılardan ayıran en önemli özelliklerden bir tanesi olarak bürokratik süreçlerin daha homojen ve toplumdaki bireyler için görece daha açık ve erişilebilir olması gösterilebilir. Günümüzde Avrupa Birliği üyesi olan devletlerin birçoğu da bu imparatorluklardan sonra oluşmuş ulus-devletler olarak çok kültürlü ya da içerisinde farklı etnik azınlıkları barındıran yapılara sahip olsalar da devlet içerisinde yaşayan vatandaşların temel olarak baskın bir ulusa ait olması gerekliliği çoğunlukla baskın olan bir görüş olarak kabul görmektedir (Eller,1999).

Ulus-devletlerin günümüzde bulundukları sağlam konumlarını kazanmalarında, her ulus-devletin amacı olan tek bir halk, tek bir hissiyat ya da duygudaşlık ve tek bir kurallar bütünü oluşturma gayesinin önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Tüm bu sembolik araçlar vasıtasıyla toplumu oluşturan bireyler arasında, daha doğru bir ifadeyle belirtmek gerekirse, baskın ve egemen ulusu oluşturan bireyler arasında bir birlik ve kardeşlik duygusunun yerleştirilmesi ulus-devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri açısından zorunlu bir süreç olarak ele alınabilir. Kısacası, ulus-devletler varlıklarını ortak değerleri tüm bireylere bir şekilde geçirmek, bu değerleri yeniden ve yeniden üretmek, bu değerlerin kabul edilirliliğini her zaman diri tutarak konumlarını sağlamlaştırmışlardır.

Bu noktada, son olarak değinilmesi gereken önemli bir nokta da ulus-devletlerin başarılı birer siyasal, sosyal, ekonomik ve aynı zamanda askeri aktörler olmalarına yardımcı olan tüm bu çabaların olumsuz bazı sonuçlarının ya da yan etkilerinin bulunduğu gözden kaçırılmaması gerektiğidir. Örneğin, tüm bu bütünleşme, homojenleşme, bir olma çabaları sonucunda Fransa, İtalya ve hatta temel hak ve özgürlükler ile farklı kültürlere saygı konularında günümüzde örnek olarak gösterilen Belçika gibi ülkelerde bile, bazı yerel kimliklerin, yerel dillerin, bazı gelenek ve göreneklerin baskı altına alındığını ya da bu baskılar nedeniyle tamamen kaybolduğunu tarihsel süreç içerisinde görmek mümkündür.

2.5. VATANDAŞLIK KAVRAMI

Tezin önceki bölümlerinde gerek Avrupa kimliğinin türleri anlatılırken gerekse de ulus ve ulus-devletler gibi kavramlar ele alınırken çok kısa bir şekilde değinilmiş olsa da vatandaşlık kavramı ve bu kavramın günümüzde ifade ettiği anlamın ayrıca detaylandırılması çalışmanın bütünlüğü açısından gerekli görülmektedir. Bu bölümde belli bazı önemli yönleri ve konumuzla ilişkili kısımları dikkate alınarak vatandaşlık kavramı ele alınmaya çalışılacaktır.³⁶

Vatandaşlık kavramının tam olarak ne olduğunu net bir şekilde ifade etmek ve kesin bir dille ifade etmek her zaman yapılması zor olarak görülen bir uğraş olmuştur. Çünkü, vatandaşlık kavramının birçok farklı ögenin etkisinde olması ve bununla birlikte kavramın kendisinin karmaşık ve çatışan bir doğaya sahip olması kesin olarak bir tanım yapılmasını güçleştirmektedir (Lister, 2003). Ancak, bu karmaşık ve bir yönüyle açıklanmasının zorluğundan gelen muğlaklık vatandaşlık kavramının günümüzde sahip olduğu önemi azaltmamaktadır. Öyle ki, vatandaşlığı nasıl tanımladığımız örtülü bir şekilde nasıl bir toplum istediğimizle ilişkili görülebilir (Mouffe, 1992: 25).

Vatandaşlık kavramı, sadece Avrupa kimliğinin yaratılma sürecinde önemli bir yere sahip değildir, aynı zamanda ulus kavramı ve ulus-devletlerle doğrudan ilgilidir. Bu nedenle vatandaşlık kavramı en temel anlamıyla, bir topluluğa ya da ulusa ait olmak ve bu aidiyet neticesinde sahip olunan haklarla ilişkili olarak tanımlanabilmektedir (Delanty, 1997). Bir topluma ait olmaya dayanan bu ayrıcalıklı haklar beraberinde o toplumun ya da günümüzün siyasal sistemleri ele alındığında o ulusun ait olunması gereken birer yapı olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde vatandaşlık kavramı, en genel hatlarıyla birey ile devlet arasında anayasaya dayanan ilişkilerin başlangıç noktası olarak tanımlanabilir. Günümüzde, göç tartışmaları ele alınırken bazı AB üyesi devletlerin yabancıların vatandaşlık başvurularını ve

³⁶ Düzeltme

vatandaşlık için gereken şartları zorlaştırması, vatandaşlık kavramına son dönemde atfedilen önemin arttığına ilişkin bir işaret olarak görülebilir.

Vatandaşlık kavramının bu şekilde özel bir konuma yükseltilmesi ile birlikte, toplum içerisinde belli bir etnik gruba, yani ulusun çoğunluğunu oluşturan etnik gruba üstü kapalı bir ayrıcalık hissiyatı verildiği düşünülebilir (Brubaker, 1996). Bu nedenle vatandaşlık kavramına zaman içerisinde devletler tarafından yüklenen anlamın bugün geldiğimiz noktada Avrupa'nın genelinde yükselen yabancı düşmanlığının sebeplerinden biri olduğu söylenebilir. Hatta günümüzde bazı uygulamalarda görülebildiği üzere çok kültürlü bir yapının oluşturulmasından ziyade belli bir etnik çoğunluğun diğer azınlıklara üstünlük kurduğu ve onların kültürleri asimile etmeye çalıştıkları örnekler bulunmaktadır. Bu nedenle, devlet ile birey arasındaki anayasal hakların ifadelerinden biri olan vatandaşlık kavramı zaman zaman amacının dışında değerlendirilmiştir.³⁷

Vatandaşlık kavramının, klasik haklar modelinin dışında diğer yaklaşımlar açısından ne şekilde tanımlandığı ya da ele alındığı güncel vatandaşlık tartışmalarına ışık tutması açısından önem kazanmaktadır. Klasik haklar modelinin, yanında vatandaşlığın bir görev olarak tanımlandığı bakış açılarının da mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, vatandaşlık kavramının daha muhafazakâr bakış açısıyla ele alındığı yaklaşımlarda, daha liberal bir ideolojinin söylemlerinden olan vatandaşların hakları yerini görev ve sorumluluk kavramlarına bırakmaktadır. Bu modele göre vatandaşlık, bireylerin devlete karşı olan görev ve sorumluluklarını belirlemektedir (Selbourne, 1994). Diğer taraftan, vatandaşlık kavramının sadece anayasal haklar ve devlete karşı görev ve sorumluluklar içerisine hapsedilemeyeceğini savunan katılımcı vatandaşlık modeli yaklaşımına göre vatandaşlık devletin karar alma süreçlerine aktif olarak katılımı gerektiren bir yapıdır (Delanty, 1997). Günümüzde, doğrudan demokrasi yönteminin bazı yönleriyle uygulanmaya çalışıldığı ülkelerde bu tarz bir vatandaşlık modeline yakın söylemlerin olduğu gözlemlenebilmektedir. Vatandaşlık

³⁷ Düzeltme

kavramı ile içinde bulunulan ve bireyin ait olduğu toplumcu vatandaşlık modelinde ise vatandaşlık adeta ulusun kendisine indirgenmekte bu nedenle liberal haklar modelinin çok resmi olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısına göre vatandaşlık kavramı ulusal kültürle doğrudan bağlantılı bir yapı olarak görülmektedir (Delanty, 1997).

Çok genel hatlarıyla, yukarıda tanımlanmaya çalışılan vatandaşlık kavramı üzerinde tartışmalar hala devam etmektedir. Çünkü, vatandaşlık kavramının klasik tanımında sadece resmi ve yasal haklar üzerinden bir vurgu bulunmaktadır. Yani vatandaşlık kavramı klasik bakış açısına göre vatandaşlık, anayasa tarafından bireylere verilen, ekonomik, sosyal, kültürel haklarla ilişkili olarak ele alınmaktadır (Marshall, 1992). Ancak bu tarz bir vatandaşlık olgusunun, bütünüyle vatandaşlık kavramını açıklamaya yeterli olup olmadığı tartışılmaktadır (Roche, 1992; Stewart, 1995). Bütün bu tartışmalar yaşanmakla birlikte, günümüzde var olan ulus-devlet modellerinin klasik yaklaşımda belirtilen şekilde yani haklar temelinde şekillenen ve temel olarak devlet ile birey arasındaki ilişkiyi vurgulayan vatandaşlık tanımı üzerinde şekillendiği söylenebilir (Aron, 1974). Çünkü, içinde bulunduğumuz dünya düzeninde her devlet belli özelliklere sahip insanları kendi vatandaşı olarak tanımlamakta ve bunların dışında kalan ötekileri yabancılar olarak sınıflandırmaktadır (Brubaker, 2006).

AB gibi uluslar üstü bir konumda oluşturulmak istenen yapılarla birlikte vatandaşlık tartışmalarında bazı yeni modellerin ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Çünkü ulus-devletten farklı bir birim olma amacındaki bu yapıların ulus-devlet baz alınarak şekillenen tanımlamalarla açıklanması yetersiz kalabilecektir. Buradaki temel sorun, bu şekilde bir vatandaşlık ve bununla ilişkili bir kimlik oluşumunun mümkün olup olmayacağı sorusudur.³⁸

Yukarıda sorduğumuz, tezimiz açısından ele aldığımızda, ulusal vatandaşlık ilişkilerini aşabilecek seviyede uluslar üstü bir vatandaşlık modelinin mümkün olup olmadığı ya da diğer bir deyişle bir Avrupa vatandaşlığı idealinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği şeklinde formüle edebileceğimiz soruya günümüz şartlarında

³⁸ Düzeltme

karşılaşılan gelişmeler ve ortaya çıkan sorunlar sebebiyle verilecek cevap olumsuz olmaktadır. Çünkü, her ne kadar AB gibi uluslar üstü ve karmaşık kurumların, ilk olarak, ulusal vatandaşlık gibi kavramlara atfedilen önemi azaltması beklense de AB'nin bu konuda şimdiye kadar başarısız olduğu görülebilmektedir. Ulus kavramı ve vatandaşlığın devletlerin siyasal sistemlerine ve demokratik yaklaşımlarına bağlı olarak birbirinden zaman zaman farklı olarak ele alındığı durumlar olsa da AB'nin uluslar üstü bir vatandaşlığın temelini oluşturamadığı görülebilmektedir (Delanty, 1997: 293). Çünkü, AB gerek kuruluş aşamasında oluşturulan yapısı ve içerisinde bulundurduğu organlar gerekse de karar alma süreçlerinin ulus-devletlere olan bağımlılığı nedeniyle ulusal seviyede tanımlanan vatandaşlığa yakın bir model oluşturamamaktadır. Diğer bir deyişle, AB yapısı, kurulları, organları ve karar alma süreçleriyle hala kendi kendine yeten ve üreten bir yapı olmaktan çok ulus-devletlerin kendi güçlerinden hiçbir fedakarlıkta bulunmadan, belli ekonomik ve savunma kaygılarıyla katıldıkları bir devletler birliği olarak işlevini sürdürmektedir.³⁹

³⁹ Düzeltme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA'DA ARTAN GÖÇMEN KARŞITLIĞI VE AB ÜYESİ DEVLETLERİN DURUMU

Tezin bu bölümünde, genel olarak Avrupa'da özellikle de AB üyesi ülkelerde artan göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık konularına değinilecek AB genelinde uygulanacak ortak bir göç politikası oluşturma zorlukları üzerinde durulacaktır. Son olarak ise AB üyesi bazı ülkelerin göç politikaları ve bu göç politikaları arasındaki anlayış ve uygulamada var olan farklılıklar ya da ayrışmalar üzerinden AB'nin göç politikasının geleceği ele alınmaya çalışılacaktır.

3.1. IRKÇILIK VE AVRUPA'DA ARTAN GÖÇMEN KARŞITLIĞI

Göç olgusu, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan göç akımları sebebiyle daha da artan bir şekilde Avrupalı devletlerin gündemine girmeye başlamıştır. Bu göç dalgasının ilk ayağını, Avrupa son yıllarda yaşanan göç akımından farklı olarak Avrupa içerisinden gerçekleşen göçmen akımları oluşturmuştur. Örneğin bu dönemde, yoğunluklu olarak Almanya'ya göç eden İtalyanlar ve Yugoslavlar ile diğer taraftan Fransa'ya göç etmeyi tercih eden ağırlıklı olarak İspanyol ve Portekizli göçmenler Avrupa'da göç olgusunun ön plana çıkmasına ve çözüm üretilmesi gereken önemli bir durum haline gelmeye başlamasına sebep olmuşlardır (Silasi, Boldea, Simina, 2016). Avrupalı ülkelere yönelik olarak gerçekleşen ikinci göç dalgasının koloni imparatorluklarının dağılmasından sonra gerçekleştiği söylenebilir. Koloni imparatorluklarının yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden ülkelere özellikle çok sayıda Hintli, Pakistanlı ve diğer Asya ülkelerinden insanlar Avrupa'ya öncelikle de eski koloni güçleri olan İngiltere ve Fransa'ya göç etmeye başlamışlardır. Aynı dönemde, Türkler ve Kuzey Afrika'dan insanlar da Almanya ve Fransa'ya öncelikli olarak göç etmeye başlamışlardır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki bu dönemde göç olgusuna bakış henüz bugünkü biçimini almamıştır. Çünkü, bu zaman diliminde, göçmenlerin ya da bu göçmenlerin hedefi haline gelen ülkelerin tabiriyle “misafir işçilerin” geçici olarak orada bulundukları ve belli bir süre sonra ülkelerine döneceklerine yönelik bir anlayış ve beklenti bulunmaktadır (Silasi, Boldea, Simina,

2016). Ancak, bugünden bakıldığında, o dönemde Avrupa'ya göç eden bireylerin yarısı kadarının yasal veya yasadışı yollarla gittikleri ülkelerde kalmaya devam ettikleri hesap edilmektedir (Layton-Henry, 1991). Zaman içerisinde, göç dalgasıyla birlikte Avrupa'ya gelen ve bulundukları ülkelerde bir şekilde kalmaya devam eden insanlar kendileri gibi olan insanlarla birlikte ve kendi etnik kökenlerine uygun bir şekilde bir dışsal topluluk biçimini almaya başlamışlardır.

Yasal yollarla Avrupa'ya gelen işçiler ile birlikte bu dönemde yasadışı göç faaliyetlerinin de ortaya çıktığı ve artan bir olgu haline geldiği söylenebilir. Özellikle, günümüzde de üzücü gazete haberleriyle sıkça duyduğumuz bir rotayı kullanarak, Balkanlar üzerinden Akdeniz'i kat ederek İtalya'ya gelen göçmenler o dönemde yasadışı göçün yaygınlaşmasına sebep olmuşlardır. Tüm bu yasal ve yasadışı göçmen akımları beraberinde kaçınılmaz olarak "mültecilik" ya da "sığınmacılık" terimlerini getirmişlerdir. Sadece 9 yıl içerisinde, 1983 ve 1992 yılları arasında, Avrupa ülkelerinden sığınma talep eden insan sayısı 80.000'den 700.000'e yükselmiştir (Silasi, Boldea, Simina, 2016).

Özellikle 1985 yılında Schengen Anlaşmasının imzalanmasından sonra göç akımlarında bir artış meydana gelmeye başlamıştır. Çünkü, anlaşmaya taraf ülkeler arasında serbest dolaşım imkânı ile birlikte insan hareketliliği artmıştır. Özellikle Almanya sığınma talep edilen birinci ülke olarak dikkat çekmektedir. İstatistiklere göre sadece Almanya'ya sığınma talebinde bulunanların sayısı 2 milyona ulaştığı gözlemlenmektedir. Avrupa'ya yönelik olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve günümüzde devam eden göç akımlarına yönelik bir başka değinilmesi gereken nokta da göçmenlerin ya da sığınma talep edenlerin büyük bir bölümünün Müslüman ülkelere geldikleri gerçeğidir.

2006 yılındaki veriler ele alındığında, Fransa'da 5.5 milyon Müslüman topluluğun bulunduğu, Almanya'da bu rakamın 3.6 milyon, İngiltere'de 1.6 milyon, Hollanda'da 1 milyon ve İtalya'da 900.000 olmak üzere şekillendiği görölmektedir (Silasi, Boldea, Simina, 2016). Bu rakamlar da göstermektedir ki, 2011 yılında başlayan Suriye krizi ve sonrasında yaşanan göç dalgalarından çok daha önce Avrupa ülkeleri çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmaktaydı.

Yukarıda da kısaca değinildiği gibi buradaki önemli noktalardan bir tanesi, Suriye iç savaşının başlangıcından sonra da artacak şekilde Avrupa'ya göçün genellikle Müslüman ülkelerin vatandaşları tarafından gerçekleştirilmesidir. Çünkü, nüfuslarının çok büyük bir bölümü Hristiyan dinine mensup bireylerden oluşan Avrupa ülkelerinde Müslümanların ötekileştirilmesi bu artan sayıdaki göçmenlere duyulan öfke, karışıklık gibi duyguların körüklenmesi ve beslenmesiyle yerleşmeye başlamıştır.

Artan yabancı düşmanlığı ve özellikle Müslüman göçmenlere karşı geliştirilen tutumların bir diğer sebebi de Müslümanlara özgü sembolik bazı öğelerin Avrupa ülkelerinde yaygınlaşması ve bunun beraberinde gözle görülür farklı bir kültürün Avrupa'da yerleşmeye başladığı algısının kuvvetlenmesi olarak görülebilir. Avrupa'da yaşayan Kuzey Afrika, Türkiye, Ortadoğu gibi farklı coğrafyalardan gelmiş Müslümanlar Arapça, Türkçe gibi farklı diller konuşmakta ve aynı zamanda da herkes tarafından genel olarak kabul edilebileceği şekilde dinlerine bağlı bir kültüre ve anlayışa sahip olmaktadır. Örneğin, Fransa, Almanya ve İngiltere'de, özellikle büyük şehirlerde kimileri binlerce kişiyi alabilecek camilerin bulunduğu bilinmektedir (Casanova, 2006).

Göçmenlere karşı artan karışıklığın nedenlerinden bir tanesi de genellikle Avrupa'ya göç eden insanların ülkelerin büyük kentlerine ve sanayi merkezlerine yoğun olarak göç etmeleri olarak gösterilebilir. Çünkü, özellikle İngiltere'de Brexit yanlılarının savunma araçlarında da görülebileceği gibi göçmenlerin var olan işleri yerel halkın elinden aldığı algısı yaygın bir görüş olarak neredeyse tüm Avrupa'da öne çıkmaya başlamıştır (Marsh, 2018). Avrupa ülkelerine göç eden insanların 2. ve 3. Nesil akrabalarının, misafir eden ülkelerde doğması ve yerel halka göre daha genç bir yaş ortalamasına sahip olmasının Avrupa toplumunda artan bir yabancı düşmanlığı (xenophobia) ve ırkçılığın ortaya çıkmasında rol oynadığı söylenebilir.

Yukarıda değinilen nedenlerle, ırkçılığın ve göçmen karışıklığının yükselmesi beraberinde Avrupa'da yaşayan göçmenler açısından da sosyo-kültürel sorunlar ortaya çıkarmakta ve AB içerisindeki bütünleşme politikalarına zarar vermektedir. Örneğin, çoğu ülkede görülebileceği gibi, göçmenler genellikle düşük gelir getiren işlerde aynı

iş i yapan yerel halka göre adil olmayan koşullarla istihdam edilmekte ve bununla ilişkili olarak yaşam kaliteleri de içinde bulundukları toplumun diğer üyelerine kıyasla daha kötü durumda olmaktadır. Benzer şekilde, yabancı düşmanlığı ve artan ırkçılığın etkisiyle birlikte göçmenler bazı sosyal haklardan, eğitime eşit katılımdan ve genel olarak belirli sektörlerde istihdamdan uzak tutuldukları ve bu durumun beraberinde göçmenler arasında düşük akademik başarı ve iş hayatındaki düşük temsil durumlarına sebep olduğu söylenebilir (Silasi, Boldea, Simina, 2016).

Avrupa Birliği çatısı altında ortak bir göç politikası oluşturulması karşısında, ulusal göç politikaları içinde farklılıkların bulunmasının, yukarıda kısaca değinilen bir takım sembolik kültürel görüntünün farklı ulus-devletler içinde farklı şekillerde tepki görmesi ya da karşılık bulmasına bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. Sosyolojik olarak ele alındığında, göçmen sayısının fazla olduğu bazı ülkelerde göçmen karşıtı politikalar güden sağ partilerin seçimlerde yüksek bir şekilde destek bulması AB'nin sağlam ve oturmuş ortak bir göç politikası oluşturabilmesinin geleceği açısından çekinceler oluşturmaktadır.

3.2. SEÇİLİ AB ÜYESİ DEVLETLERİN GÖÇ POLİTİKALARI

Bu bölümde, belli özellikleri göz önünde bulundurularak seçilen beş AB üyesi devletin ulusal göç politikalarının başlangıç aşamalarını da içeren tarihsel süreç belli bazı önemli noktalarıyla ele alınmaya çalışılacaktır. Bu şekilde uygulanacak bir karşılaştırma yöntemiyle AB üyesi devletler arasındaki göç politikaları arasındaki farklılıklara dikkat çekilmek amaçlanmakta ve bu yolla AB'nin ortak bir göç politikası uygulamasındaki zorluklar bazı somut örnekler ile anlatılması düşünülmektedir.⁴⁰

Bu noktada, seçilen bu üye devletlerin ulusal göç politikalarına ve bunlar arasındaki benzerlik farklılıklar ile AB'nin ulusal göç politikaları üzerindeki etkilerine geçmeden önce, neden bu ülkelerin diğer ülkeler içinden seçildiğini açıklamak gerekmektedir. AB üyesi devletler içinden Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, İsveç

⁴⁰ Düzeltme

ve Polonya bu bölümde göç politikalarının incelenmesi için seçilen devletler olmuştur. Bütün seçilen bu ülkelerin temel ortak özelliklerinden biri, AB göç politikası açısından sahip oldukları önem olarak gösterilebilir. Bu önem sadece AB göç politikasının oluşturulması sürecinde sahip oldukları etki ile değil bunun tersi yönde yani AB göç politikasının ulusal göç politikalarına olan etkileri nedeniyle de ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Almanya ve Fransa, AB iç dinamikleri açısından sahip oldukları büyük etki ve gücün yanında aynı zamanda büyük göçmen kitlelerinin hedefi konumuna gelmiş ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenler, bu iki ülkenin ulusal göç politikalarının değerlendirilmesinin tezimiz açısından önem taşıdığı görülmektedir. Benzer şekilde, Birleşik Krallık da son dönemde AB'den ayrılma yönünde verdiği karar ve bu karar doğrultusuna yürüttüğü süreç ile birlikte gündeme gelmiş olsa bile AB'ye üye olduğu tarihten itibaren AB içerisinde uyguladığı kendine has politikalar ile dikkat çekmiştir. Almanya ve Fransa'ya göre AB iç dengeleri ve karar alma süreçleri açısından etkisi tartışılabilse de Birleşik Krallık'ın da büyük göç akımlarının uğrak noktalarından birisi olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık ve AB arasındaki ilişkileri kopma noktasına getiren ve en sonunda Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması noktasına gelen süreçte göçmen karşıtı görüşlerin ve AB göç politikasının da etkili olduğu göz önüne alındığında Birleşik Krallık'ın ulusal göç politikasının ilk evrelerinin bu bölümde ele alınması tezimizin konusu açısından önemli duruma gelmektedir.⁴¹

Bu bölümde incelenen diğer ülkeler İsveç ve Polonya olarak seçilmiştir. İsveç'in sadece Avrupa'da değil neredeyse tüm dünyada bilinen refah devleti olma algısı ve bunun beraberinde getirdiği göç politikalarının incelenmesi ve araştırılması İsveç ile diğer Batı Avrupa üyesi ülkeleri arasındaki farklılıkları göstermesi açısından önem taşımaktadır. Bunun yanında, İsveç'in ulusal göç politikasının ilk evrelerinin irdelenmesi aynı zamanda İsveç'e bazı yönleriyle benzer özellikler taşıyan diğer Kuzey Avrupa ülkeleri hakkında da fikir vermesi açısından önemli görülmektedir. Bu

⁴¹ Düzeltme

bölüm özelinde, son olarak ise AB'nin görece yeni ülkelerinden olan Polonya'nın incelenmesi ile birlikte AB içerisindeki karar alma süreçlerinde etkileri sınırlı olan ve AB genişlemesinin son dönemlerinde AB'ye dahil edilen çevre ülkelerin göç politikalarının genel yapısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Polonya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadığı deneyimler ve bu dönemde içinde bulunduğu özel durum ile birlikte, savaş sonrası dönemde konumu itibarıyla AB göç politikası açısından kazandığı jeopolitik önem Polonya'nın bu bölüm için seçilen ülkelerden biri olmasına dayanak oluşturmuştur.⁴²

3.2.1. Almanya'nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde gelişimi

Almanya, bugüne kadar sıklıkla Avrupa bütünleşme sürecinin örnek ülkelerinden birisi olarak ele alınan bir ülke olmuştur. Çoğu zaman AB düzeyinde uygulanmaya çalışılan düzenleme ve uygulamalar herhangi bir karşılıklı yüzleşmeden, Alman yerel yasalarına uyarlansa da göç politikasının yerel yasalara uyarlanması konusunda Alman hükümetleri ve diğer ulusal aktörler arasında bazı çekinceler olduğu görülmektedir. Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan birisi, AB düzeyinde yapılan düzenlemeler ile Almanya'nın yerel yasaları arasında var olan genellikle yüksek seviyedeki bu uyumun sebeplerinden birinin Almanya'nın AB içerisinde bulunduğu konum ve üstlendiği rol olduğu gerçeğidir. Almanya'nın sahip olduğu ekonomik ve siyasal güç nedeniyle AB gündeminin belirlenmesinde önemli ülkelerden biri olma özelliğini elinde bulundurduğu söylenebilir.

Almanya'nın Avrupa bütünleşmesi ve göç politikaları konusundaki öneminin sebeplerinden biri olarak, bu sürecin en başından itibaren bu sürecin içerisinde yer alması olarak gösterilebilir. İlk yıllarda, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na katılım ile şekillenen bu sürecin devamında Almanya'nın çoğunlukla öncül bir rol oynadığı gözlemlenebilmektedir. Hatta,

⁴² Düzeltme

çoğunlukla Fransa ile birlikte Almanya, Avrupa bütünleşme sürecinin lokomotif ya da motor gücü olarak görülen ülkelerden biri olmuştur (Prümm ve Alscher, 2007). Hala AB'nin bütünleşme yanlısı tarafının önemli aktörlerinden biri olarak kabul⁴³ edilmekle birlikte, 1990'lı yılların sonlarına doğru Almanya'nın bütünleşme ve bütünleşmenin hızı ve boyutu konularında bir isteksizlik göstermeye başladığı görülebilmektedir. Ulusal seviyedeki baskıların ciddi bir şekilde artış göstermesi karşısında Almaya'nın AB ile sadece göç politikaları olmamakla birlikte başka birtakım konularda da uyum sağlama konularında isteksizlik göstermeye başladığı söylenebilmektedir (Hellmann et al. 2005: 153).

Özellikle Almanya ve göç politikaları söz konusu olduğunda, Almanya'nın AB üyesi ülkeler içerisinde ve belki de tüm dünyada en çok göç alan ülkelerden biri olduğunu da dikkate almak önem kazanmaktadır. Çünkü, İkinci Dünya Savaşı'nın sona erişinden itibaren sürekli bir şekilde göç alan ve bu durumla istekli ya da isteksiz mücadele etmek zorunda olan ülkeler ile normal şartlarda göç yollarının uğrak noktalarından biri olmayan ve göç konusu iç siyaseti çok fazla etkilemeyen ülkelerin göç politikalarına yaklaşımlarının aynı olmayacağı gerçeği kaçınılmaz olarak, tezimizde de genel hatlarıyla ortaya konulmaya çalışıldığı şekilde AB üyesi devletler arasında göç politikaları kapsamında farklılıkların oluşmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. 1990'lı yılların son dönemlerine kadar, bu nesnel gerçekle belki de tezat oluşturacak bir şekilde hangi kökenden geldikleri fark etmeksizin, çoğu Alman hükümetinin Almanya'nın bir göçmen ülkesi olmadığı yönündeki varsayımları beraberinde Almanya'nın bir göç politikasının olmadığı yönündeki yanlış sayılabilecek çıkarımlara sebep olmuştur (Geddes, 2003: 90).

Yukarıda bahsedildiği şekilde, 1990'lı yılların sonlarından itibaren, Almanya'nın kendisini göç alan bir ülke olarak tanımasından ve buna yönelik adımlar atmaya başlamasından itibaren Alman göç politikasının iki temel hedef doğrultusunda şekillendiği söylenebilir; birincisi, istenmeyen göçün yani sığınmacıların, mültecilerin

⁴³ Düzeltme

ve belgesiz ya da yasadışı göçmenlerin azaltılmasını amaçlayan uzun süredir yerleşik politikaların sürdürülmesi, ikincisi ise küresel ekonomik rekabette Almanya'ya avantaj sağlayabilecek olan kalifiye ya da eğitilmiş olarak nitelendirilebilecek bireylerin Almanya'ya yaklaştırılması olarak nitelendirilebilmektedir (Prümm ve Alscher, 2007: 74). Ayrıca, Almanya özelinde ele aldığımızda, ulusal karar alma süreçlerinin çoklu bir yapıda olduğunu belirtmekte yarar vardır (Monar, 2003). Yani Almanya Federal Cumhuriyeti'nde karar alma mekanizması ikili bir meclis sistemine dayanmaktadır. Bu açıdan, tüm ülkeyi ilgilendiren göç politikası gibi konularda iki meclisin de onayının alınması gerektiğinden bu gibi önemli politika konularının ülke içerisindeki siyasi ve kamusal aktörlerin çoğunluğunun fikir birliğini gerektirdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Alman ulusal karar alma süreçlerinde bulunan bu fikir birliği ya da uyum zorunluluğunun AB karar alma süreçleriyle olan benzerliği de vurgulanması gereken bir diğer nokta olarak dikkat çekmektedir.⁴⁴

Almanya'nın AB göç politikası konusunda oynadığı role, AB'nin Alman göç politikaları üzerindeki etkisine ve özel olarak sığınmacılar, mülteciler, vize gibi konulardaki uygulamalardan bahsetmeden önce, genel hatlarıyla Almanya'nın geçmişten itibaren göç konusunda attığı adımlardan bahsetmek konunun bütünlüğünün oluşması açısından yerinde olacaktır.

Almanya söz konusu olduğunda, herkesin kolaylıkla tahmin edebileceği gibi göç politikası süreçleriyle ilgili temel çıkış noktasının 1950'ler ve 1960'larda çok fazla sayıdaki "misafir işçi"nin ülkeye kabul edilmesi olduğu görülebilmektedir. Bu süreçte, Türkiye'nin de başını çektiği birçok ülkeden Almanya'ya milyonlarca işçi göç etmiştir (Gitmez, 1989: 7). Tezin daha önceki bölümlerinde de genel hatlarıyla kısaca değinildiği üzere Almanya başlangıçta hükümet, işçi ve işveren sendikalarıyla beraber 1973 yılına kadar sürdürdüğü bu uygulamanın geçici bir göçe sebep olacağı inancını taşımaktaydı. Ancak, misafir işçi olarak Almanya'ya göç eden birçok birey ilgili program sona erdikten sonra da kalmaya karar verdi ve Almanya açısından bu göç

⁴⁴ Düzeltme

durumunun geçici bir nitelik taşımadığı böylece ortaya çıkmış oldu. Anayasa tarafından koruma altına alınan aile birleşmesi hakkı, yani misafir işçilerin ya da göçmenlerin eş ve çocuklarının da Almanya'ya gelme hakkı aracılığıyla takip eden yıllarda Almanya'da göç akımının devam ettiği söylenebilir.

Almanya'nın ulusal seviyedeki yasalarını ve anayasasını göz önüne aldığımızda, İkinci Dünya Savaşı'nda hem kendi ülkesinde hem de neredeyse tüm Avrupa coğrafyasında büyük bir yıkıma sebep olan Adolf Hitler yönetimindeki Nazi Almanya'sının günümüz Almanya Federal Cumhuriyeti üzerinde etkili olmadığını söylemek apaçık bir gerçeğin inkâr edilmesi olacaktır. Burada kastedilen, günümüzdeki Alman siyasal ve yargısal yapısının, yukarıda bahsedilen dönemdeki ırkçı ve aşırı-sağcı politikalara benzer şekilde oluştuğu değildir bunun tam aksine geçmişten gelen bu kötü imgelerin de etkisiyle Almanya Anayasası'nın bazı konularda, birtakım değişikliklerin yapılmasına kadar olan süreçte, aşırı özgürlükçü ve insan haklarına dayanan bir yapıya sahip olduğu söylenebilmektedir (Prümm ve Alscher, 2007: 76). Bu durum beraberinde Almanya'nın özellikle 1980'lerin sonu ve 1990'lı yılların başında maruz kaldığı sığınmacı akımının da sebeplerinden biri olarak görülebilir. Çünkü, yukarıda bahsedilen koşullarda hazırlanan Alman Anayasası'nın o dönemde, tüm dünyadan yapılan sığınma başvurularında yargısal denetimi bir hak olarak tanıdığından egemen devletlerin bireylerin kendi bölgelerine girişlerini reddetme hakkını bile zedeleyen bir yapıda olduğu ortaya atılabilmektedir (Freeman, 1998: 85). Daha sonraki yıllarda anayasanın bu yapısında bazı değişikliklere gidilmiş ve güvenli olarak tanımlanan ülkelere yapılan sığınma başvurularına verilen haklar sınırlandırılmıştır (Geddes, 2003). Ayrıca bu dönemde, istenmeyen göçün azaltılmasına yönelik olarak yabancılara aile birleşmesi, mevsimlik işçiler, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkelerinden gelen Yahudiler gibi bazı özel istisnalar dışında oturma izni verilmesinin yasaklanması yolu kullanılmıştır (Prümm ve Alscher, 2007: 77).⁴⁵

⁴⁵ Düzeltme

Alman ulusal yasalarının ve uygulamalarının göç politikaları üzerindeki etkisinden kısaca bahsettikten sonra, AB ile Almanya arasındaki ilişkilerin ve genel olarak uygulanmaya çalışılan AB göç politikalarının Almanya'nın göç politikaları üzerindeki etkileri üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü, AB ile birlikte daha da güçlenen Avrupa bütünleşmesi ile birlikte ulusal göç politikaları da etkilenmekte ve bu, sanılanın aksine, her zaman ulus-devletlerin göç politikası gibi konularda egemenlik haklarını kısıtlayıcı bir etkileşim olmamaktadır.

Avrupa Birliği ile Almanya'nın göç politikaları konusundaki ilişkilerine öncelikle yukarıda değinilen bir nokta üzerinden başlamak mümkün olmaktadır. Almanya'nın görece daha özgürlükçü kabul edilen anayasası, AB ile uyum sürecinde beklenenin aksine daha katı kurallar koyulması ve bu sayede Alman devletinin göç konusundaki güç ve hakimiyetinin artması nedeniyle ulusal gücü arttıracak şekilde şekillenmeye başlamıştır. Örneğin, Schengen Anlaşmaları ile birlikte mülteci ve sığınmacı politikaları insan hakları temelinde ele alınmaktan ziyade artık güvenlik temelinde değerlendirilmeye başlanmış ve Almanya bu durumu anayasasında değişiklik yapmak için bir fırsat olarak değerlendirmiştir (Hellman et al., 2005: 152). Yani, göç politikasının Avrupalılaşması Alman devletinin göç konularında sahip olduğu araçları ve etkiyi azaltmamış aksine arttırıcı bir etkiye sebep olmuştur (Geddes, 2003). Bu açıdan değerlendirildiğinde, AB göç politikasının önemli kavramlarından olan güvenli üçüncü bölge ve uluslar üstü yük paylaşımı gibi kavramların, göç konusunda egemenlik gücünün ulus-devlet tarafından yeniden kazanılmasına yardım ettiği söylenebilir (Freeman, 1998; Guiraudon, 2000).⁴⁶

Alman göç politikası ve AB göç politikası arasındaki bu temel ilişkinin kısaca açıklanmasından sonra, bazı özel konularda Almanya'nın tutumuna ve uygulamalarına değinmek, sonraki bölümlerde AB üyesi ülkelerdeki uygulama farklılıklarının ortaya konulabilmesi açısından faydalı olacaktır. Avrupa bütünleşmesine ilişkin yasal adımların anlatıldığı daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, göç konusu AB

⁴⁶ Düzeltme

açısından Amsterdam, Maastricht gibi anlaşmalar ile temel olarak şekillendirilmekle birlikte, uygulama aşamasında AB üyesi ülkelerin kendi aralarında yaptıkları toplantılar da göç politikası sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin, Tampere’de yapılan 1999 tarihli Avrupa Konseyi toplantısında, ortak bir mülteci ve sığınmacı politikasının belirlenmesi ve yasadışı göçle ortak mücadele edilmesi gibi konularda görüşmeler yapılmıştır (Kaunert ve Leonard, 2010). Sonraki yıllarda yapılan Selanik ve Sevilla toplantıları da benzer konuların ele alındığı toplantılar olmuştur (De Wenden, 2009).

Sığınmacı ve mülteciler konusu ve başvuruların nasıl değerlendirileceği konusu her zaman göç politikalarının temel meselelerinden biri olmuştur. Öncelikle, 2001 yılında alınan bir konsey kararı ile sığınma başvurularının taşınması gereken asgari koşullar, sığınmacılara sağlanacak yaşam şartları ve sığınmacıların hareketliliği ile ilgili birtakım düzenlemeler getirmiştir. Alman yasalarında yukarıda sözü edilen koşullar zaten garanti altına alındığından bu kararın uygulanması güç olmamış hatta sığınmacıların başka üye ülkeler üzerinden Almanya’ya geçişinin azalması açısından Alman göç politikası üzerinde olumlu bir etkiye sebep olmuştur. 2001 yılında alınan bu karar 2005 yılında yürürlüğe giren Göç Pak’tı ile uygulanmaya başlanmıştır. Öte yandan, sığınmacı politikası ve uygulamaları konusunda bütün süreç bu kadar kolay bir şekilde sonuçlanamamıştır. Hangi üçüncü ülkenin güvenli ülke kabul edilip edilemeyeceği, Almanya ile AB kararları arasında birtakım çelişkilerin ve uyumsuzlukların oluşmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde, Almanya anayasasında yapılan değişiklik ile birlikte daha önce kaldırılan sığınmacıların davalarının yargı tarafından değerlendirilmesi hakkı, AB’nin sığınmacılara reddedilme durumunda yeniden değerlendirme hakkı tanınmasını isteyen kararlarıyla çelişmektedir. Ancak, sığınma başvurularının ilk başvuru alan ülke tarafından değerlendirilmesini öngören kurallar nedeniyle uygulamada Alman göç politikası bu yaptırımlardan çok ciddi şekilde etkilenmemiştir.⁴⁷

⁴⁷ Düzeltme

Almanya kanadında, göç politikası konusunda tartışma yaratan konulardan biri de ikincil göç ya da aile birleşmesi konusu olmuştur. Aile birleşmesi yoluyla Almanya’da yaşayan göçmenlerin eşlerinin ve küçük çocuklarının hangi koşullarda ülkeye kabul edilecekleri çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu konuda, Avrupa Birliği 1999, 2000 ve 2002 yıllarında olmak üzere 3 öneri sunmuş ve 2005 yılındaki göç act’i görüşmeleri sırasında hangi yaştaki çocukların kabul edilmesi gerektiği konularında tartışmalar meydana gelmiştir (Prümm ve Alscher, 2007). Sonuç olarak Almanya 16 yaşın altındaki çocukların kabul edileceğine ilişkin bir politikayı uygulamaya devam etmiştir (Kraph ve Wolf, 2016).

Sonuç olarak Alman göç politikası ile AB politikaları arasında büyük uyumsuzluklar olmamakla birlikte, AB göç politikalarının AB üyesi devletler üzerinde ulus üstü bir yaptırım gücünün olmadığı daha doğrusu AB göç politikası dolayısıyla ulus-devletlerin göç konusu üzerindeki egemenliklerinin azalmadığı görülebilmektedir. Alman göç politikası ile AB göç politikası arasında görece bir uyum olmasının sebeplerinden birisi olarak, Almanya’nın AB’nin karar alma süreçlerinde sahip olduğu ağırlık gösterilebilir.⁴⁸

3.2.2. Fransa’nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi

Özellikle son on yıllık dönemde, dünyanın çeşitli bölgelerinde savaşlar, iç savaşlar, terör olayları, doğal felaketler gibi bir çok nedenle yerlerinden olan insanların sayısının artması ile birlikte göç kavramı ve yoğun mülteci akımlarıyla başa çıkma yöntemleri neredeyse tüm dünyanın önemsendiği bir konu haline gelmiş olsa da, tıpkı Almanya gibi Fransa’nın da gerek tarihsel olarak sahip olduğu imparatorluk ve koloni geçmişi gerekse de ekonomik ve sosyal seviyesi nedeniyle çok daha uzun yıllardır gerek yasal, gerek yasadışı gerekse de sığınma şeklinde olmak üzere her türden göç ağlarının uğrak ve hedef noktalarından biri olduğu söylenebilir. Bu nedenle Fransa’nın

⁴⁸ Düzeltme

göç politikasını tartışırken, ülkenin sahip olduğu göçmen profili ve göçmenlerin ülke içerisindeki bütünleşmesiyle ilişkili olmak üzere sosyo-kültürel yapısını göz ardı ederek bir değerlendirme yapılması eksik olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası tarafından işgal edilen Fransa, savaş sonrası dönemde yeniden toparlanarak ekonomik ve kültürel cazibe noktası özelliğini sürdürmüştür. Bu noktada, Fransa özelinde bazı hususların Almanya gibi ülkelerle olan benzerliklerinden bahsetmek Fransız göç politikasının temellerinin anlaşılması açısından gerekli sayılabilir. İlk olarak, Almanya örneğinde de bahsettiğimiz ve gördüğümüz gibi Fransa nüfus ve konumu itibarıyla AB içerisinde önemli etkiye sahip olan ülkelere biri olarak sınıflandırılmaktadır (Hosli, 1995). Bunun yanında, bu gücün beraberinde getirdiği siyasi ve ekonomik güç dolayısıyla AB içerisindeki tartışma ve karar alma süreçlerinde Fransa'nın tutumunun önemli bir etkiye sahip olduğu yadsınamayacak bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra örneğini göreceğimiz çevre ülkelere farklı olarak merkez ülkelere bir kabul edilen Fransa, Avrupa bütünleşme sürecinin en başlarından itibaren bu sürece dahil olmuş ve bu nedenle AB içerisindeki gücünü pekiştirmiştir (Marks ve Wilson, 2000). Bu durum, AB göç politikasının Fransa açısından ciddi bir öneme sahip olduğu ve onun hareket kabiliyetini doğrudan etkileyebileceği şeklinde yorumlanabilecektir.

İkinci olarak, Fransa ile Almanya arasındaki benzerliklerden bir diğeri olarak da Fransa'nın diğer AB üyesi ülkelere nazaran göç konusuyla daha uzun zamandır uğraşmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Fransa'nın göç politikası konusunda daha sonraki yıllarda bu sorunla yüzleşmeye başlayacak ülkelere göre daha tecrübeli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 1980ler ve 90lı yıllarda sadece Fransa'da değil bütün batı toplumlarında bazı değişim hareketleri yaşanmıştır.⁴⁹

Bu dönemde azınlıklar arasındaki kültürel ve dinsel hareketler, ırklar arasında ilişkilerde devam eden güçlükler hatta yabancı düşmanlığının artmaya başlaması,

⁴⁹ Düzeltme

sözde çok kültürlü toplumların oluşmaya başlaması ve bazı ayrılıkçı fikirlerin ortaya çıkması gibi birçok siyasi ve sosyolojik gelişme bütün Batı Avrupa üzerinde etki etmeye başlamıştır (Favell, 2001). Burada herkesin kolaylıkla görebileceği üzere bu bahsedilen sorunların ya da yeni durumların çoğunun savaş sonrası dönemde artan göç hareketleriyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Almanya’da olduğu gibi, 1970’lerin başlarından önce, yabancı ülkelere gelen iş gücü Fransa devleti ve Fransız kamuoyu için de ekonomik bir değer olarak görülmekte ve bu nedenle de işgücü kıtlığına bir çözüm olarak görülmekteydi (Hollifield, 1986). Ancak, bu yıllarda yaşanan petrol krizi ve beraberinde gelen ekonomik durgunluk nedeniyle Fransa’nın göç politikasında değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu noktada, Fransa’nın daha önceki davetkar göç politikası üç amaca yönelerek farklılaşmaya başlamıştır. Birincisi, Fransa yabancı işçi istihdam etmeyi sonlandırmıştır. Bu akla gelecek ilk çözümü o zamana kadar ülkeye gelen yabancı işçilerin kendi ülkelerine dönüşlerinin teşvik edilmesi izlemiştir. Son olarak ise, belli bir süredir Fransa’da yaşayan bu göçmenlerin, Fransız toplumuyla bütünleşmesi için adımlar atmak olmuştur (Luedtke, 2005). Çünkü, ülkeye daha önceki dönemlerde giriş yapan bütün göçmenlerin geri dönmesi sağlanamayacağına göre bu bireylerin toplumla olabilecek en iyi şekilde kaynaşmasını sağlamaya çalışmak oldukça mantıklı gözükmektedir. İlk etapta hedeflenen bu politikanın ne kadar başarılı olduğu ise güncel gelişmeler ışığında gelecek bölümde tartışılacaktır.

Yukarıda değinilen ekonomik kriz dönemi boyunca, yani 1970’li yıllar süresince Fransa göçmen gönderen ülkelerle yapılan ikili anlaşmalar yoluyla süreci kendi açısından sürdürülebilir duruma getirmeye çalışmıştır. Örneğin, bu dönemde Portekiz ve Fas gibi ülkelerle ikili anlaşmalar yapılarak göç politikasının Fransa açısından rayına oturtulmaya çalışıldığı görülebilmektedir (Banton, 2001).⁵⁰

⁵⁰ Düzeltme

Ülkelerin göç politikalarını ele alırken, politika yapma sürecinin oynadığı rol göz ardı edilemeyecek boyuttadır. Çünkü, Hollifield (1986: 114)'a göre endüstri toplumlarında politika yapımı ya da inşası birbirleriyle rekabet halindeki gruplar arasında fırsatların ve kaynakların dağıtımı üzerine devam eden sürekli bir mücadele şeklinde gerçekleşmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Fransa'nın siyasal sistemi Almanya ve pek çok diğer AB üyesi ülkeden farklı bir yapıya sahiptir. Çünkü, çoğunlukla karmaşık koalisyonlar kurulmasına sebep olan ve bu sayede ülke içi politikalarda belli bir iş birliği gerektiren bir seçim sisteminden ziyade kazanan hepsini alır mantığına daha yakın olan ve bu nedenle iktidara gelen partilerin politikalarının genel politikalar üzerinde daha fazla etkili olduğu bir seçim sistemine sahiptir (Guiraudon, 2002). Bu noktada, göç politikasının da bu doğrultuda şekillendiği ve zaman zaman kırılmalar ve değişiklikler yaşadığı unutulmamalıdır.

Fransa'nın göç politikasının yukarıda değinilen nedenlerle, belki de her ülkede olduğundan daha fazla bir şekilde iktidara gelen hükümetlerle ilişkili olduğu söylenebilir. Çünkü, Fransız kamuoyunda göç konusu çok uzun yıllardır tartışılan ve iç siyaseti doğrudan etkileyen konulardan biri olarak dikkat çekmektedir. Örnek vermek gerekirse, 1993 yılında François Mitterrand'ın Sosyalist Partisi'nin iktidara gelmesi ile birlikte, göç politikası gibi birçok toplumsal ve kültürel konuda sol görüşlerin etkili olduğu düzenlemeler yapılmıştır (Guiraudon, 2002). Tıpkı günümüzde yaşanan büyük göç krizlerinin etkisiyle yaşanan tartışmalara benzer şekilde, Fransa'nın gönüllü olarak dışarıdan işçi alımını durdurduğu 1973 yılından sonra uzun yıllar boyunca göçmenlerin bütünleşmesi ve göç politikalarının işleyişi Fransız iç siyasetinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle, AB'nin daha etkili ortak bir göç politikası izlemeye çalıştığı yılları da kapsayacak şekilde 1980, 1984, 1987, 1989, 1993, 1997 ve 1998 gibi birçok yılda Fransa'da göç politikası konusunda önemli değişiklikler yapıldığı görülmektedir (Hollifield, 2004).⁵¹

⁵¹ Düzeltme

Ekonomik olarak gelişmiş ülkeler arasında yer alan ve bu nedenle uzun yıllardan beri çok fazla sayıda yasal ve yasadışı göçmene ev sahipliği yapan Fransa'nın göç politikasının iç siyasetten etkilenmesinin yanında bir diğer etkilenme noktası tabii ki AB olmaktadır. Daha önce de çok defa belirtildiği üzere Fransa, AB'nin itici güçlerinden biri olarak görülmekte ve göç gibi daha birçok konuda politika belirlenmesi ve karar alma süreçlerine çok aktif ve etkili bir şekilde dahil olmaktadır (Lux, 2016). Almanya gibi göçün hedefi haline gelmiş diğer gelişmiş AB üyesi ülkelerle birlikte özellikle göç politikası konusunda her zaman Fransa etkileyen ve etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Gerçekten de günümüze kadar yaşanan göç krizlerinin neredeyse tamamında Fransa'nın doğrudan göç akımına maruz kaldığını, yasadışı göç ve sığınma başvuruları da dahil olmak üzere göçmenlerin yoğun olarak talepte bulunduğu ülkelerden bir olduğu açıkça görülebilecek bir gerçektir (Ivaldi, 2018). Bu nedenle tezimizin tartışma ve güncel gelişmeler bölümünde daha detaylı ele alınacağı için son yıllarda Avrupa'da artan göçmen karşıtlığının Fransız göç politikası üzerinde olan etkilerine geçmeden, bu bölümün sonunda AB ortak göç politikası hedefleri, oluşturulma aşaması ve Fransa göç politikası üzerine etkileri üzerinde durulması gerektiği düşünülmektedir.⁵²

Avrupa bütünleşmesi sürecinin ve bununla bağlantılı olarak da göç politikasının en başından itibaren katılımcısı ve yürütücülerinden biri olarak görülen Fransa'nın göç politikasını AB'nin göç politikasından ve onun getirdiği ya da daha doğru bir ifadeyle uygulamaya çalıştığı ortak bazı politikalardan bağımsız düşünmek gerçekçilikten uzak olacaktır. Bu nedenle, AB'nin ortak göç politika oluşturmak için attığı önemli bazı adımların oluşturulması sırasında Fransa'nın tutumu ve bu politikaların hayata geçirilmesinden sonra Fransa üzerinde olan etkileri üzerinde biraz durmak gerekmektedir. Bu noktada öncelikle belirtmek gerekir ki, büyük göç akımlarıyla uzun zamandır yüzleşen Fransa gibi gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri için AB'nin getirdiği politikaların birçoğu ulusal göç politikasını sıkılaştırmış ve bu

⁵² Düzeltme

nedenle de ulus-devletlerin göçmenler ve göç politikaları üzerindeki hakimiyetlerini daha da perçinleyen araçlar haline gelmişlerdir (Dostál, 2018: 16).⁵³

Tezin daha önceki bölümlerinde de daha detaylı şekilde ele alındığı gibi, Schengen Anlaşmaları, Amsterdam Anlaşması ve Dublin Konvansiyonu gibi yapılar ve bu süreçlerde ortak göç politikası konusunda atılan adımlar AB'nin ortak göç politikası oluşturma çabalarının başlangıç noktalarını belirleyen önemli gelişmeler olarak görülmektedir (Marinho ve Hainonen, 1998). Bu nedenle, bu anlaşma ve yasal adımların Fransa gibi etkili ve güçlü ulus-devletlerin etkisi altında ortaya çıkarıldığı ve bu kapsamda şekillendiği bir gerçektir (Moravcsik, 1993).

Fransa'nın göç politikasını etkileyen AB kaynaklı anlaşmalardan biri olan Schengen Anlaşması, sınır kontrolü gibi konuları tek başına anlaşmaya taraf ülkelerin sağlayacağı bir konu olmaktan çıkararak, taraf ülkelerin tamamına belli sorumluluklar yükleyen ve bu ülkeler arasında işbirliğini arttırmayı amaçlayan anlaşmalardan biridir. Ancak, Schengen Anlaşması'na üye olan devletler açısından sınır güvenliği endişesinin artmadığı aksine bu konudaki kontrollerde uygulamaya alınan yenilikler ve sıkılaştırmalar ile kaygıların azaldığı söylenebilir (Klepp, 2010). Bu kapsamda Schengen süreci ilk etapta o dönemki AB anlaşmaları dışında şekillenmeye başlasa da 1997 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile birlikte AB göç politikasının önemli araçlarından biri haline gelmiştir (Dostál, 2018). Günümüzde Schengen'e taraf olan ülkeler arasında AB üyesi olmayan ülkelerin de bulunması AB göç politikasının sadece kendi içerisinde etkili olmadığı, bununla beraber kendi kurumsal sınırlarının dışıyla da ilişkili ve ilgili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Schengen Bölgesi'nin kapsamı ve anlaşmaya taraf olmanın sorumlulukları ile ilgili birçok konuda Almanya ve Birleşik Krallık ile birlikte AB'nin en etkili güçlerinden biri olan Fransa'nın görüşmeler sırasında çok önemli bir konumda olduğu sıklıkla vurgulanmıştır (Kostakopoulou, 2000; Samers, 2004). Schengen Anlaşması'nın başlangıç aşamasında Fransa'nın var olan bu etkinliğinin beraberinde getirdiği yenilikler günümüze

⁵³ Düzeltme

yaklaştıkça zaman zaman sekteye uğrasa da Schengen Anlaşması Fransız göç politikasını uzun yıllardır etkilemektedir.

Fransız göç politikası için AB'nin etkili olduğu kaçınılmaz bir gerçek ise de zaman zaman AB göç politikası ile Fransa'nın ulusal göç politikası arasında bazı çelişkilerin meydana çıktığı da görülmektedir. Örneğin, Fransa gibi bazı ülkelerin göç politikasının önemli noktalarından biri olan, göçmenlere yönelik Fransız dilinin öğrenilmesine yönelik gereklilik ve koşullar AB'nin göç politikası ile getirilen en önemli amaçlardan biri olan ürünlerin ve bireylerin serbest dolaşım ilkesiyle bir karşılık oluşturmaktadır (Favell, 2013). Bunun başlıca sebeplerinden biri olarak, Fransa'nın politika oluşturulması konusunda, buna göç politikası da dahil, her zaman devlet merkezci olarak konumlanması olarak gösterilmektedir (Scholten ve Penninx, 2016: 101).

Sonuç olarak, Fransa'nın göç politikası ve göçmenlerin Fransa içerisindeki konumlarına ve bunların Fransız toplumuyla bütünleşmelerine yönelik politikası zaman içerisinde çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel etkiler ile birlikte değişim göstermiştir. Bu değişimin, ileride daha detaylı görülebileceği üzere, hem ülke içi göç politikası ve göçmenlere karşı tutumlar noktasında hem de AB seviyesinde alınan kararlara katılım ve uygulama noktasında devam ettiği açıkça görülebilmektedir.⁵⁴

3.2.3. Birleşik Krallık'ın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

Avrupa Birliği ve Birleşik Krallık arasındaki ilişkiler özellikle son yıllarda ortaya çıkan ayrılık süreci ile birlikte daha fazla gündeme gelmekle birlikte en başından beri farklı bir şekilde sürdürülmüştür. 2016 yılında gerçekleştirilen Brexit referandumu ve ayrılık kararı ile birlikte AB ile Birleşik Krallık arasında var olan ve diğer AB üyesi ülkelerle olanlara kıyasla daha farklı ilişkilerin araştırılması ve açıklanmaya çalışılması belki de AB'nin geleceği ve tezimiz özelinde AB göç

⁵⁴ Düzeltme

politikası açısından önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü, Brexit kampanyasına ivme katan argümanlardan birinin göçmen karşıtlığı olduğu düşünüldüğünde, Birleşik Krallık'ın göç politikası ve hangi farklılıkları bu ayrılığa yol açtığı irdelenmesi gereken noktalardandır.

Birleşik Krallık ve göç konusunu ele aldığımızda, tıpkı daha önceki bölümde Almanya örneğinde gördüğümüz gibi, göç alan bir ülke ve onun göç politikası üzerine akıl yürüttüğümüzü unutmamak gerekmektedir. Benzer şekilde söz konusu Birleşik Krallık olduğunda çoğu politikada olduğu gibi göç politikasında da farklılık beklemek gerekmektedir. Çünkü, Birleşik Krallık diğer çoğu AB üyesi ülkenin aksine hem Schengen bölgesinde yer almamakta hem de ortak bir para birimi kullanmamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde AB çatısı altında gerçekleştiğine inanılan Avrupalılaşıma ya da bütünleşme konusunda Birleşik Krallık diğer üye devletlere kıyasla daha düşük seviyeli bir uyum göstermektedir.

Söz konusu Birleşik Krallık olduğunda, farklılık ya da daha tuhaflıkların en başından beri var olduğu söylenebilir. AB'ye 1973 yılında yani görece geç bir şekilde üye olan Britanya en başından beri kimi yazarlar tarafından AB'ye yarı-bağlı olarak betimlenmeye başlamıştır (George, 1992). Benzer şekilde, teoride ve uygulamada Britanya temel olarak farklı olarak tanımlanmıştır (Wallace, 1997). Birleşik Krallık tüm bu söylemler ile beraber ve sanki son yıllarda ortaya çıkan Brexit sürecini de haber verircesine kararsız üye devlet olarak görülmüş ve bu kararsızlığın hem diğer üye devletlerle olan ilişkilerde hem de AB ile olan ilişkilerinde bir kararsızlık olduğu vurgulanmıştır (Allen, 2005: 120). Yukarıda kısaca değinildiği gibi, göç politikası konusunda da Birleşik Krallık'ın kendi bağlamı nedeniyle bütünleşme tartışmasında geçmiş tecrübe ve tutum açısından diğer AB üyesi ülkelerden farklılıklar gösterdiği söylenebilir (Freeman, 1994).⁵⁵

⁵⁵ Düzeltme

Göç politikası ve bütünleşme tartışmaları ele alındığında bu farklılaşmanın özellikle bazı temel noktalar dolayısıyla ortaya çıktığı görülebilmektedir. İlk olarak, diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, Birleşik Krallık kendisine göç eden bireylerin kökeni, demografik ve sosyal yapıları konusunda ayrılmaktadır (Ette ve Gerdes, 2007, 94). Çünkü, diğerlerinden farklı olarak Birleşik Krallık, eskiden hakimiyeti altında olan devletlerden çok sayıda göç akımına maruz kalmıştır. Bu farklılıkları açıklama noktasında ikinci bir neden olarak vurgulanabilecek nokta, Avrupa'nın genelinde ekonomik nedenler göç politikaları konusunda belirleyici bir rol oynarken, Birleşik Krallık açısından dış politika ve eski kolonilerle olan ilişkiler göç politikası konusunda öne çıkan etmenler olmaktadır. Diğer AB üyesi ülkelerle var olan farklılardan birinin de göç konusundaki tutum farklılığı olduğu söylenebilir. Göç konusundaki tutumları incelendiğinde Birleşik Krallık'ın diğer ülkelerin aksine içeride bir sıkı kontrolden ziyade sınırlarda çok sıkı bir kontrolü önemseydiği görülebilmektedir. Schengen anlaşmasına dahil olmamasını da bu kapsamda değerlendirilebilecek tutum farklılıklarından biri olarak görülebilir.

Genel olarak Birleşik Krallık'a en başından beri atfedilen bu tuhaf olma durumunu özel olarak AB göç politikası kapsamında ele almak gerektiğinde öncelikle karar alma süreçlerinde sahip olduğu etki konusu karşımıza çıkmaktadır. Önceki bölümde ele alınan Almanya'nın aksine Birleşik Krallık ortak göç politikası oluşturulmasına yönelik adımların içerisinde yer almamıştır. Örneğin, Schengen Anlaşması'nın 1980'lerdeki taslak çalışmalarına Birleşik Krallık katılmamış ve ulus üstü bir göç politikası oluşturulması çabalarına karşı çıkmıştır. Benzer şekilde, Amsterdam Anlaşması'nın AB üyesi ülkelere getirdiği bazı yaptırımları Birleşik Krallık benimsememiş ve bu yönüyle sığınma, Schengen bölgesi ve vizeler gibi pek çok konuda diğer üye devletlerden ayrı bir tutum izleme yolunu seçmiştir (Geddes, 2000).⁵⁶

⁵⁶ Düzeltme

Birleşik Krallık'ın diğer büyük Avrupa ekonomilerine göre geç sayılabilecek bir yılda AB üyesi olduğu daha önce belirtilmişti. Buna ilave olarak, Avrupa seviyesinde bir göç politikası ve bütünleşmeye yönelik vurgular bu ülke için 1990'ların sonlarına kadar yeterli dikkati çekmemiştir. Aslında, uzun yıllardır göç alan bir ülke olmakla birlikte Birleşik Krallık, çoğunlukla eski kolonilerinden gelen bu göçmenleri kendi ulusal bağlamında değerlendirmeye çalışmıştır. Bütünleşme ve göç konularında yukarıda çok defa vurgulanan farklılıklar geçerliliğini korusa da Birleşik Krallık ile AB arasında ve ayrıca AB'den bağımsız olarak diğer Avrupa ülkeleri ile Birleşik Krallık arasında çeşitli iş birliği girişimleri yapılmaya çalışılmıştır. Örnek vermek gerekirse, 1975 yılında Trevi Grubu olarak bilinen ve temel olarak terörizme odaklanan ve daha sonra sınırlar arası suç ve göç konularına da uzanan sürece Birleşik Krallık da dahil olmuş ve katkı sunmuştur (Layton-Henry, 1992: 231). Benzer şekilde, daha sonraki yıllarda da bu karşılıklı iş birliğine yönelik ilişkiler devam etmiş ve Dublin Anlaşması'nın imzalanması ve ortak parmak izi veri tabanının oluşturulması gibi göç politikasını da ilgilendirilen konularda işbirliğine gidildiği görülmüştür. AB ile olan bu ilişkilere ek olarak, özellikle Birleşik Krallık'ın AB'ye üye olmasını takip eden yıllarda Fransa ile Birleşik Krallık arasında sınır kontrollerine yönelik yapılan ikili anlaşmalar Birleşik Krallık'ın göç politikası üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.⁵⁷

Erken sayılabilecek dönemdeki bu iş birliği anlaşmaları, görüşmeleri ve ikili anlaşmalardan sonra, özellikle 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ve Birleşik Krallık'ın bu anlaşmanın şartlarına yönelik olarak aldığı tavır bu noktada Birleşik Krallık'ın göç politikasının anlaşılmasında önem kazanmaktadır. Çünkü, AB üyesi devletler arasında ortak bir göç politikası oluşturulmasına yönelik en önemli adımlardan bir olarak kabul edilen Amsterdam Anlaşması'nın getirdiği bazı yeniliklere Birleşik Krallık dahil olmamış ve bu yönüyle diğer üye devletlerden gittikçe ayrışan bir göç politikası benimsemeye başlamıştır. Tezin ilerleyen bölümlerinde daha detaylı olarak tartışılacak olmasına rağmen bu aşamada belirtmek

⁵⁷ Düzeltme

gerekir ki ulus-devletlerin karar alma süreçlerindeki etkileri ortak göç politikası oluşturmaya yönelik bu en önemli adımda da karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, Amsterdam Anlaşması'nın onaylanmasından sonraki 5 yıllık süreçte Birleşik Krallık'a adeta bir seçme hakkı tanınmış ve anlaşmanın getirdiği koşulları adım adım katılma ya da dışarıda kalma şansı tanınmıştır (Ette ve Gerdes, 2007: 97).

Daha önce de belirtildiği üzere, Birleşik Krallık ortak göç uygulamalarını ve Schengen alanı gibi şartları içeren birçok maddeye katılmamış olmakla birlikte önceden Avrupa Komisyonu'nu bilgilendirmek şartıyla bazı uygulamalara katılabileceği üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Hailbronner, 1999; Peers, 2000: 53-60). Az önce de belirtildiği üzere, Birleşik Krallık'ın ortak göç politikaları konusunda elde ettiği bu kabul etme-kabul etmeme seçenekleri, AB ile Birleşik Krallık açısından önemli sonuçlar ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çünkü, Birleşik Krallık hükümetlerinin sahip olduğu bu özel durum üzerlerinde daha az baskı hissetmelerine ve bu nedenle kabul etmeme seçeneğini kullandıkları göç gibi alanlarda kendi araçlarını oluşturmalarına neden olmuştur.⁵⁸

Tezin ilerleyen bölümlerinde, Birleşik Krallık açısından özellikle Brexit süreci yani AB'den ayrılış süreciyle ilgili daha güncel gelişme ve politika değişiklikleri anlatılacak olmakla birlikte, günümüzde yaşanan gelişmelerin belki de temelini oluşturan geçmiş süreçlerin biraz daha incelenmesi gerekmektedir. Daha önce de değinildiği şekilde Birleşik Krallık, Amsterdam Anlaşması'nın 1999 yılında kabul edilmesi ile 2004 yılında yürürlüğe girmesine kadar olan geçiş sürecinde AB tarafından alınan kararlar, düzenlemeler ve emirlerle ilgili kendi değerlendirmeleri çerçevesinde katılma ya da katılmama kararı vermiştir. Burada önemli noktalardan bir tanesi Birleşik Krallık bütünleşme ve göç politikası ile ilgili çalışmalara çoğunlukla aktif katılmakla birlikte (Geddes ve Guiraudon, 2004) ulusal seviyedeki hakimiyetini azaltıcı emirlere, kararlara ya da düzenlemelere katılmama yolunu seçmiştir. Belirtilen dönemde AB tarafından sığınmacılar, yasal göç, yasa dışı göç, sınır kontrolü ve vize

⁵⁸ Düzeltme

gibi konularda yasal olarak bağlayıcı (Monar, 2004: 127) araçların özellikle sınır kontrolü, vize ve yasal göç gibi konularda olanlarına Birleşik Krallık dahil olmamış ve diğer bir ifadeyle göçmen hakları gibi daha aktif bir göç politikası gerektiren konularda kendi yolunu çizmeyi tercih etmiştir (Guild, 2004).

Son olarak, Birleşik Krallık'ın kendi isteği ile dahil olmayı kabul ettiği AB göç politikası uygulamalarının ulusal göç politikasının var olan araçları üzerine olan etkisinden söz etmek gerekli görülmektedir. Burada ilk önce belirtilmesi gereken noktalardan birisi AB düzenlemelerine uyum konusunda Birleşik Krallık'ın kendi iç yasa ve düzenlemelerinde çok fazla değişikliğe gitmek zorunda kalmadığı gerçeğidir (Toner ve Hurwitz, 2004). Yani Birleşik Krallık zaten kendi isteğiyle dahil olduğu alanlarda kendi iç politikalarında da çok fazla değişikliğe gitmeden AB ile uyumu yakalamıştır. Burada bahsedilen uyumun aslında bir nevi bir kolaycılık olduğu kabul edilebilir. Çünkü, genel olarak değerlendirildiğinde, dahil olunan bir çok emir, karar ve düzenlemenin ulusal seviyede çok fazla değişiklik gerektirmeyen, Birleşik Krallık'ın var olan göç politikası üzerinde büyük değişiklikler arasından seçildiği ve bu nedenle de aslında Birleşik Krallık'ın uluslar üstü seviyede önemli sorumluluk ve görev yükleyen uygulamalardan kaçınarak kendi iş yapış şeklinden feragat etmediği düşünülebilir (Ette ve Gerdes, 2007: 101).⁵⁹

3.2.4. İsveç'in Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

AB üyesi ülkelerin sahip olduğu ulusal göç politikaları, bu politikaların AB uygulama, düzenleme, karar ve emirlerinden ne dereceye kadar etkilendikleri ve ulusal göç politikasında ne şekilde bir değişime sebep olduğu konusunda bir karşılaştırma yapabilmek için Avrupa kıtasının coğrafi ve demografik özelliklerinin de dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Almanya ve Fransa gibi Batı Avrupa'nın güçlü ve göç alan ülkeleri ile Birleşik Krallık gibi aykırı

⁵⁹ Düzeltme

sayılabilecek bir örnekten sonra İsveç'in ulusal göç politikasının incelenmesi, tüm dünyada refahın ve özgürlüklerin en büyük referans noktalarından bazılarını barındırdığı kabul edilen Kuzey Avrupa ülkelerinin bu konudaki tutumlarının ve politikalarının anlaşılması açısından önem kazanmaktadır.

İsveç'in ulusal göç politikasını inceleyeceğimiz bu bölümde sıklıkla karşılaşacağımız üzere, AB düzenlemeleri ile üye devletlerin kendi ulusal yasal düzenlemeleri arasında Almanya ve İngiltere örneğinde olduğu gibi her zaman tam bir uyum sağlanabildiği söylenememektedir. Bu nedenle, bazı durumlarda, AB düzenlemeleri ile ulusal seviyedeki göç politikası arasında uyumsuzluklar ve farklılıkla görülebilmekte ve bu durum devletlerin kendi iç siyasi tartışmalarında da önemli bir yer tutabilmektedir. Örneğin, İsveç özelinde ele alındığında, Schengen bölgesine dahil olduğu 1990'lı yıllarının ortalarından itibaren göç politikası konusunda çeşitli tartışmalar meydana gelmektedir. Bazı durumlarda, her üye ülkede görülebileceği gibi hiçbir değişiklik yapmadan ya da çok küçük yasal düzenlemeler ile AB göç politikasına uyum sağlanabilse bile bazı geçici oturma izni gibi bazı özel durumlarda yeni politika araçları geliştirilmek zorunda kalılabilmektedir.

Göç politikası konusunda İsveç'in tutumunu ve oluşturulmaya çalışılan AB ortak göç politikası ile ilişkisini anlayabilmek için bazı önemli görülebilecek noktalarda var olan duruma ve atılan ya da atılması tasarlanan adımlara bakmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda, öncelikle sınır kontrolüne ilişkin politikalar konusu üzerinde durulabilir. Sınır güvenliği konusunun İsveç göç politikası açısından öneminin, özellikle İsveç'in 1996 yılında Schengen Anlaşması'nı imzalaması ve bunun beraberinde getirdiği yenilikler ile birlikte arttığı söylenebilir (Andersson, 2000). Çünkü, Danimarka'nın da aynı anlaşmaya katılması ile birlikte Nordik ülkeleri olarak kabul edilen bu ülkeler için yeni durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır.⁶⁰

⁶⁰ Düzeltme

Schengen Anlaşması 1996 yılında imzalanmakla birlikte, İsveç'in Schengen Anlaşması'nın gerektirdiği değişiklikleri yapması ve kendi ulusal meclisinde onaylaması 2000 yılına kadar sürmüştür ve 2001 yılının mart ayından itibaren İsveç Schengen anlaşmasının uygulayıcısı bir ülke konumuna gelmiştir (Constant ve Zimmermann, 2017: 7). Bu aşamada, İsveç'in ulusal göç politikasını özellikle etkileyen önemli değişikliklerin genellikle Schengen Bilgi Sisteminin oluşturulması, polis gücünün diğer ülkelerle iş birliği gibi konularda meydana geldiği söylenebilir. Örneğin, Schengen Anlaşması'nın beraberinde getirdiği bazı düzenlemeler için İsveç yasalarında değişiklikler yapılması gerekmiştir. Bu kapsamda, İsveç meclisinde Schengen Anlaşması ile uyum sağlayabilmek ve bu yeni sistemin ulusal göç politikası ve sınır güvenliği gibi konularda ortaya çıkaracağı olası sonuçları değerlendirmek için bir komisyon kurulmuştur (Spang, 2007).

Sınır güvenliği ve oturma izinleri konusunda İsveç'in AB göç politikasına uyum amacıyla attığı adımların 2004 yılına kadar sürdüğü görülmektedir. Bu bağlamda, oturma izinlerinin hangi durumlarda iptal edilebileceği, diğer üye ülkelerin bu kararın alınması aşamasında ne gibi bir etkisinin olup olamayacağı ve ülkeye girenlere karşı yaptırımlar konusunda değişiklikler sürekli olarak yapılmaya devam edilmiştir (Kasperek, 2016). AB ile olan ilişkiler ve diğer AB üyesi ülkelerle olan ilişkiler açısından değerlendirildiğinde özellikle taşıyıcıların yani ülkeler arasında geçiş yapan insanların sorumlulukları konusunda İsveç'in göç politikasında değişiklikler yaptığı gözlemlenmektedir. Bu konuya ilişkin, diğer üye ülkeler ve özel olarak Fransa kaygılarını dile getirmiş ve İsveç'in taşıyıcı yaptırımlarına ilişkin yeterince sıkı bir denetiminin olmadığını vurgulamıştır (Spang, 2007: 119). Daha sonra İsveç hükümeti bu konudaki sorumluluğunu kabul ederek, ülkeye giriş izni konusunda kendi kararını verme egemenliği ve hakkını korumakla birlikte diğer üye ülkelerin kaygılarını azaltacak düzenlemeleri hayata geçirmeye çalışmıştır.⁶¹

⁶¹ Düzeltme

Sadece İsveç özelinde değil bütün AB üyesi ülkelerde görülebileceği üzere, AB göç politikasının ve bu politikanın ortaya çıkarmaya çalıştığı uluslar üstü birtakım uygulamaların ülkeler açısından en önemli etki noktalarından biri de sığınmacılar ya da mülteciler konusunda getirdikleri ya da getirmeye çalıştığı değişiklikler olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, İsveç'in kendi yasa ve düzenlemelerinde AB'nin getirdiği bu yeniliklere uyum açısından yine bazı değişikliklere gittiği gözlemlenmektedir.

Bu noktada öncelikle sürecin Dublin Konvansiyonu ve burada alınan kararlara ve düzenlemelere uyum sağlama amacıyla başladığı söylenebilir. Çünkü, tezin daha önceki bölümlerinde detaylandırılan Dublin Konvansiyonu, geçici oturma izni, mülteci ve sığınmacıların ağırlanması ve mültecilerin sahip olması gereken nitelikler konusunda birtakım değişiklikler öngörmektedir. Bu nedenle, İsveç öncelikli olarak bu düzenlemelere uyum konusunda adımlar atmaya başlamıştır. İsveç'in sığınma başvuru sahipleri ve mülteciler konusunda sahip olduğu mevzuat ve yasalar bu konuda çok fazla değişiklik yapmayı gerektirmemiş olmakla beraber ülkenin yabancılara ilişkin sahip olduğu yasaların uygulanışında bazı küçük değişiklikler yapılmıştır. Örneğin, Dublin Konvansiyonu sığınma başvuruları konusunda değerlendirme yapmayı başvuru yapılan ülkenin kararına bırakmış ve bu konuda herhangi bir yaptırım getirmemiş olsa bile İsveç'in, Konvansiyon şartlarının uygulanmadığı durumlarda özel sebeplerin mutlaka belirtilmesi gerektiğine ilişkin bir düzenleme yaparak bu konuda Dublin düzenlemelerine uyum konusunda tam bir istek gösterdiği söylenebilir (Asztalos Morell ve Darvishpour, 2018).⁶²

Göç politikası açısından İsveç'in uyum için uğraş gösterdiği alanlardan biri de yoğun bir göçmen akımı ile karşılaşılması durumunda yerlerinden edilmiş insanlara yönelik olarak geliştirilen geçici oturma izni konusu olmuştur. Burada İsveç özelinde değinilmesi gereken özel nokta, İsveç'in sahip olduğu düzenlemelerin AB'nin gerektirdiği değişikliklere belki de hiç değişim yapılmadan bile uyum sağlamayı sağlasa da, Dublin Konvansiyonu konusuna benzer şekilde İsveç hükümetinin bu konuda

⁶² Düzeltme

yabancılar kanununa yeni bir bölüm ilave ederek beklenenden daha fazla değişim yaptığı görülebilmektedir (Gustafsson ve Johansson, 2018). Mültecilerin ve geçici oturma iznine sahip olanların yaşam koşullarına ilişkin AB emirleriyle belirlenen asgari koşullara uyum konusunda İsveç'in kendi yasalarında küçük değişimler yapması yeterli olmuştur. Çünkü, genel olarak, İsveç'in sahip olduğu mevcut düzenlemelerin bu konudaki yeni düzenlemeleri de kapsayacak şekilde olduğu değerlendirilmiştir (Duke, Sales ve Gregory, 1999). Geçici oturma izni ve mültecilerin yaşam koşulları gibi konulara benzer şekilde, mültecilerin sahip olması gereken asgari koşullar konusunda da İsveç'in uyum sağlama konusunda zorlanmadığı göze çarpmaktadır. Bu noktada, İsveç tarafından atılan önemli adımlardan biri cinsiyeti ya da cinsel tercihi nedeniyle baskı gören bireylerin sığınma başvurularının diğer başvurulardan farklı olarak garanti altına alan ve 2006 yılında yürürlüğe giren yasadır (Lundberg, 2011: 10). 1990'lı yılların ortalarından itibaren oluşturulmaya çalışılan ortak göç politikasının belki de ilerisinde olan bu adımlar İsveç gibi ülkelerin diğer üye ülkelerden ayrıldığı önemli noktalardan bazıları olarak görülebilir.⁶³

AB üyesi ülkelerin, ortak göç politikası açısından değerlendirdikleri ve bazı durumlarda değişikliğe gittikleri diğer alanlardan bazıları da ikincil göç/aile birleşmesi ve düzensiz ya da yasadışı göçle mücadele konuları olmaktadır. Bu nedenle İsveç'in ulusal göç politikasının bu yönleriyle de değerlendirilmesinin, genel olarak göç politikasının anlaşılması konusunda bir bütünlük sağlamaya yarayacağı düşünülmektedir. Bu noktalar değerlendirildiğinde, İsveç'in yabancılara ilişkin yasalarında yaptığı ilk değişikliklerden biri var olan düzenlemelere küçük ilaveler yapılması şeklinde olmuştur. Örnek vermek gerekirse, AB tarafından mültecilerin eşlerine ve belli bir yaşın altındaki çocuklarına da mültecilik hakkı veren kararı gereği İsveç yasasında bazı değişiklikler yapılması gerekmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Çünkü, o dönemde mevcut bulunan İsveç yasaları mültecilerin ve göçmenlerin eşlerine ve belli bir yaşın altındaki çocuklarına bu hakkın verilebileceğini söylerken, AB'nin yürürlüğe aldığı karar ile birlikte bunun bir hak olduğu

⁶³ Düzeltme

vurgulandığından bu konu hakkında İsveç gerekli düzenlemeleri yapmıştır (Joona, Lanninger ve Sundström, 2016).⁶⁴

Düzensiz ve yasadışı göç konusunda da ilk etapta atılan adımlara değinerek İsveç göç politikasının AB göç politikaları ve uygulamaları konusunda attığı adımların değerlendirilmesine devam edebiliriz. Düzensiz göç, özellikle de insan kaçakçılığı ve kaçakçılık gibi konularda atılması gereken adımlar AB içerisinde, her zaman önemli bir tartışma noktası olagelmıştır (Bosma ve Rijken, 2016). Bu açıdan, İsveç de diğer AB üyesi ülkelere benzer şekilde kaçakçılık ve insan kaçakçılığı gibi konularda daha ağır yaptırımlar öngören değişiklikler yapmış ve bu konuda AB göç politikasına uyum sağlamaya yönelik adımları ilk etapta hayata geçirmeye çalışmıştır (Compana ve Varese, 2016).

Sonuç olarak, İsveç'in göç politikası değerlendirirken bazı noktaları göz önünde bulundurmak gerektiği söylenebilir. Öncelikle, İsveç, refah seviyesi çok yüksek bir ülke olmakla birlikte coğrafi konumu ve ülke sınırlarının genişliği ile birlikte nüfus olarak daha önce incelenen Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi ülkelerle kıyaslanamayacak kadar küçük bir ülke olarak dikkati çekmektedir. Bu açıdan, İsveç içerisinde yaşayan göçmen ve mültecilerin karşılaştırılan diğer ülkelere göre sayıca daha az olduğu ve bu nedenle burada karşılaştırılan Batı Avrupa ülkelerine kıyasla göç politikası konusunda ilk dönemde atılan adımların büyük bir uyum gösterdiği söylenebilir. Ayrıca, İsveç'in yukarıda ele alınan Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi ülkelere kıyasla, hedef ülke olmaması göç konusunda bu ülkelerin karşılaştıkları zorluklar ile İsveç'in karşılaştığı durumların farklılık gösterdiğine işaret etmektedir.

⁶⁴ Düzeltme

3.2.5. Polonya'nın Göç Politikası ve Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi

Avrupa Birliği'nin genel yapısını, kurum içi politika ve süreçleri daha iyi anlayabilmek ve özellikle de tezimiz özelinde değerlendirildiğinde oluşturulmak istenen ulus üstü göç politikasının karşılaştığı zorlukları daha iyi kavrayabilmek için AB üyesi ülkelerin Avrupa kıtasında sahip oldukları konumun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu nedenle, AB üyesi ülkelere bazılarının seçilerek ulusal göç politikalarının durumları, bu ülkelerin genel olarak önemli kabul edilen bazı konularda gösterdikleri tavır ve tutumlar ile ulusal göç politikalarının AB göç politikası ile olan ilişkilerinin anlaşılmasına çalışıldığı bu bölümde, hem İkinci Dünya Savaşı sırasında hem de savaş sonrası ortaya çıkan ve Soğuk Savaş diye nitelendirilen dönemde önemli bir konuma sahip olan Polonya'nın göç politikasının incelenmesinin yerinde olacağı düşünülmüştür. Çünkü, konumu itibarıyla Doğu Avrupa olarak nitelendirilen bölgede yer alan ve özellikle doğudan Batı Avrupa'ya geçişte bir geçiş yolu olarak görülebilen Polonya'nın göç politikası konusunda attığı adımlar bütün Avrupa kıtası ama en çok da Batı Avrupa ülkeleri açısından önem taşımaktadır.

Bu bölümde Polonya'nın da karşılaştırılacak ülkelere biri olarak seçilmesinin diğer bir önemli avantajı da AB üyesi merkez ülkelerin ve AB politikalarının belirlenmesinde önemli bir güce sahip olan ülkeler ile birlikte, çevre ülke olarak kabul edilebilecek ve görece AB'ye yeni üye olmuş bir ülkenin de göç politikası konusundaki yaklaşımını görmek olacaktır. AB'ye tam üyeliği 2004 yılı gibi yeni bir yıl olan Polonya hem az önce değinilen çevre ve geçiş ülkesi olma özelliği hem de yeni üye olma özelliklerini bir arada bulundurduğundan AB göç politikasının incelenmesi noktasında önemli veriler sunma potansiyeline sahip gözükmektedir.⁶⁵

Polonya'nın göç politikasına geçmeden önce, özellikle tarihsel olarak ülkenin karşılaştığı değişim ve dönüşümlere kısaca değinmek yerinde olacaktır. İkinci Dünya

⁶⁵ Düzeltme

Savaşı sırasında Nazi Almanyası tarafından işgal edilen Polonya, savaşın ilerleyen dönemlerinde SSCB ve Almanya arasında adeta paylaşılmıştır (Benhür, 2004: 330). Savaşın SSCB'nin de yardımıyla Batılı müttefikler tarafından kazanılması ve Almanya'nın mağlup edilmesi ile birlikte Polonya SSCB'nin hakimiyeti altında bulunan Doğu Bloku ülkelerinin birçoğu ile sınır komşusu haline gelmiştir (Iglicka, 2002). Ancak göç politikası açısından asıl önemli tarihsel değişimlerin 1980'li yılların sonunda SSCB'nin dağılması ve 1990 yılında Polonya'nın tam olarak bağımsızlığını elde etmesi ile başladığı söylenebilir. Bu zamana kadar, genel olarak göç veren bir ülke olan Polonya bundan sonraki süreçte, özellikle eski SSCB ülkelerinden ve Batı Avrupa'ya geçiş yolu olarak Polonya'yı gören bireyler nedeniyle artan sayıda göç almaya başlamıştır (Okolski, 1996; Korys, 2004).

Bu tarihsel arka plandan da tahmin edilebileceği üzere, 1980'li yılların sonlarına kadar Polonya'nın bir göç politikasının varlığından söz etmek güçtür. Özellikle yukarıda değinilen göç akış yönünün değişmesi ile birlikte 1990'lı yılların başlarından itibaren Avrupalılaşma ve göç politikası süreçlerinin Polonya'nın iç siyasetine girmeye başladığı söylenebilir. Kimi yazarlara göre, erken dönemdeki bu süreç uluslararası anlaşmalar, politika aktarımı ve belki de politika yapımının öğrenimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Geddes, 2003; Dolowitz ve Marsh, 2000). Polonya ve AB açısından 1998 yılında başlayan üyelik görüşmeleri özellikle göç politikası gibi konularda Polonya'nın daha hızlı bir şekilde adımlar atmasına sebep olmuştur. AB'ye henüz 2004 yılında üye olan Polonya'nın üyelik şartlarını sağlayabilmek için istahlı bir şekilde AB ile uyuma yönelik düzenlemeler yaptığı tahmin edilebilse bile uygulamadaki durumu biraz daha detaylı incelemek göç politikasının ve bütünleşmenin Polonya açısından ne dereceye kadar içselleştirildiğini görebilmek açısından önem kazanmaktadır.⁶⁶

Polonya göç politikasının başlangıcına ilişkin yukarıda değinilen AB üyelik süreci başlamadan önce yasadışı göçle mücadele gibi bazı konularda ilişkiler Doğu ve

⁶⁶ Düzeltme

Batı şeklinde yapılan hükümetler arası bazı görüşmeler ve toplantılar üzerinden yürütülmekteydi (Kicinger, 2009: 82). Özellikle Polonya'nın alışık olmadığı bir göç talebi almaya başlaması ve aynı zamanda AB ile üyelik görüşmelerine başlaması ile birlikte ulusal göç politikalarında bazı değişiklikler yapılması zorunlu hale gelmiştir. Diğer örnek ülkelerde de gördüğümüz şekilde Polonya açısından atılmak istenen ilk adımlar sığınma taleplerinin karşılanması konusunda Batı olarak sınıflandırılacak ülkelere dönülmesi ve onlardan yardım talep edilmesi ya da diğer bir deyişle onlardan bu konuda politika öğrenilmesi konusunda atılmaya başlanmıştır (Bulmer ve Radaelli, 2004; Cornelius ve Tsuda, 2004: 17-20). Çünkü, bu dönemde Polonya'nın karşılaştığı yüksek sayıdaki sığınma başvurusu, bunların çoğu Polonya'yı Batı Avrupa ülkeleri için bir geçiş köprüsü olarak görmekteydi, Polonya'nın o zamana kadar karşılaşmadığı bir durumdu ve bu nedenle de Polonya'nın yüzünü bu konuda senelerdir mücadele eden ve daha tecrübeli olan Batı ülkelerine dönmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Bu noktada, diğer çoğu Avrupa ülkesinin çok daha önceleri dahil olduğu mülteciler konusunda önemli yapılar ve anlaşmalar olan Cenova Konvansiyonu'nun 1991 yılında kabul edilmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 1993 yılında kabul edilmesi Polonya'nın göç politikasının ve mültecilerin korunmasının temellerini oluşturduğu söylenebilir (Kicinger, 2009).⁶⁷

Bu yasal anlaşmaların kabul edilmesinin yanında, 1991 yılından itibaren Polonya ile onun Batılı komşuları arasında ikili anlaşmalar yoluyla göç konusunda çeşitli iş birlikleri yapılmaya başlanmıştır. Bu ilk dönemde, özellikle Suriye İç Savaşı sonrasında aşına olduğumuz geri kabul anlaşması kavramı Polonya ile Schengen üyesi ülkeler arasında hayata geçirilmiş ve bu anlaşmaya göre Schengen ülkeleri Polonya vatandaşlarına vize muafiyeti vermiş ancak karşılığında Polonya üzerinden yasadışı yollarla Schengen ülkelerine geçen bireylerin Polonya tarafından geri kabul edileceği karar altına alınmıştır (Czaplinski, 1994: 640). Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biri de bu geri kabul anlaşması ile birlikte Polonya adeta bir geçiş ülkesi

⁶⁷ Düzeltme

olduğunu kabullenmiş ve adeta AB'nin o dönemdeki kapı bekçisi vazifesini üzerine almış gözükmektedir (Lavenex, 1998: 282; Aniol, 1996).⁶⁸

Polonya'nın Batı güdümünde gelişen göç politikasının SSCB sonrası dönemde attığı ilk adımlardan biri de artan sığınma başvuruları karşısında yetersiz kalan eski yasaya yine Batılı ülkeler örnek alınarak yapılan ilaveler olmuştur. Buradaki önemli nokta Polonya'nın göç politikasının en başından beri Batı Avrupa'da konumlanan devletlerin örnek alınması şeklinde ilerlemesidir. Günümüz koşullarından bağımsız olarak, Polonya yasalarına o dönemde ilave edilen güvenli üçüncü ülke, mantıklı gerekçelere dayanmayan sığınma başvurusu gibi kavramlar Batılı ülkelerin örnek alınması sonucunda kabul edilen göç politikası araçları olmuştur (Loescher, 1989).

Polonya ulusal göç politikasının bu ilk adımlarını bir yana bıraktığımızda, ülkenin göç politikaları üzerinde en büyük etkiyi AB üyelik sürecinin ve üyelik müzakerelerinin başlamasının yaptığı söylenebilir (Vermeersch, 2005). Özellikle güvenlik konularının ele alındığı müzakereler, Polonya'nın AB üyesi olduğu dönemde büyük önem kazanmaktaydı. Çünkü, Polonya'nın AB'nin doğu kapısı ve geçiş köprüsü olma durumu düşünüldüğünde sınır güvenliğinin korunmasını da kapsayan bu alanda yapılan uygulamalar AB açısından kaçınılmaz bir öneme sahipti (Piorko ve Sie Dhian Ho, 2003). Bahsedilen AB üyelik sürecinde, yani 1998 ile başlayıp 2004 yılında sona eren süreçte Polonya AB üyeliğini elde etmek için daha önce kendi yasalarında bulunmayan pek çok önemli konuda değişiklik yapmak durumunda kalmıştır. Örneğin, geçici koruma, oturma izinleri, mültecilerin sahip olması gereken haklar gibi pek çok konuda çeşitli düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Kępińska ve Stola, 2004). Özellikle 2003 yılında yürürlüğe giren yabancılara yönelik yeni yasa ile AB'nin özellikle Batı kanadının özel önem verdiği sınır güvenliği, vizelerin düzenlenmesi, yabancılara ülke içerisinde dolaşımı gibi pek çok konuda ayrıntılı maddeler bulunmaktadır. Görülebileceği üzere Avrupa Birliği'nin Polonya göç politikası üzerinde “görünür” etkisi bir hayli fazladır. Tezin sonraki bölümünde, son

⁶⁸ Düzeltme

dönemde yaşanan mülteci kriziyle birlikte bu görünen etkinin gerçekteki karşılığı üzerinde de durma fırsatı elde edebileceğiz.

Son olarak, Polonya'nın AB ile uyumlu bir göç politikası oluşturmaya yönelik adımlar attığı bu dönemde hem kendisi hem de tarihsel olarak yakın ilişkide olduğu AB üyesi olmayan ülkelerle olan ilişkileri açısından önem taşıyan bir nokta, Polonya'nın konumu itibarıyla sahip olduğu özel durumu göstermesi açısından ilginçtir. Polonya daha önce de değinildiği üzere, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllardan itibaren doğudaki komşuları Ukrayna, Belarus ve Rusya'ya vize serbestisi uygulamaktaydı ve Polonya kamuoyuna göre doğu komşularıyla iyi ilişkiler kurmak ülkenin ve bölgenin istikrarı açısından önem taşımaktaydı. Ancak, AB'nin getirdiği ortak vize rejimi kuralı nedeniyle Polonya göç politikasında büyük bir değişikliğe giderek bu üç ülkeye vize uygulamaya başlamış ve bu o dönemde iç siyasette çeşitli karşı çıkışlarla karşılaşmıştır (Kicinger, Weinar ve Gorny, 2007). Bu ülkelerin vatandaşlarına yönelik vize kolaylığı gibi birçok adım atılsa da AB üyelik sürecinin Polonya göç politikası üzerindeki etkisini hatta Polonya dış politikası üzerindeki etkisini göstermesi açısından bu örnek ilginçliğini korumaktadır.

Bu bölümde genel olarak, seçili beş AB üyesi ülkenin göç politikaları ve bu göç politikalarının temelleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Devletlerin yönetimlerinin sürekli yenilendiği, hükümetlerin kendi gündemlerine göre değişimler yapabildiği ve koşulların günden güne değiştiği böyle bir dönemde bu ülkelerin göç politikalarının nabzını güncel bir şekilde tutmak bu çalışmanın boyutlarında gerçekleştirilemez boyutta bir uğraş gerektirmektedir. O nedenle, bu bölümde bu seçili ülkelerin göç politikalarının tarihsel kökenleri, oluşum aşamalarında arılan adımlar ve bu süreçlerde yaptıkları bazı önemli değişiklikler üzerinde durulmaya gayret gösterilmiştir. Bir sonraki bölümde, bu ülkelerin ve AB göç politikasının genel bir değerlendirmesi, daha güncel bazı gelişmeler ışığında, yapılmaya çalışılacaktır.⁶⁹

⁶⁹ Düzeltme

3.3. TARTIŞMA VE GÜNCEL GELİŞMELER

Bu bölümde, yukarıda birbiri ardına devam eden kısımlarda anlatılan seçili bazı üye devletlerin ulusal göç politikalarının oluşum aşamaları ve belli bir zaman diliminde geçirdikleri değişimlerin, güncel gelişmeler ışığında herhangi bir değişikliğe uğrayıp uğramadığı değerlendirilecektir. Ayrıca, göç ve mülteci akımları gibi konularda daha güncel sayılabilecek dönemlerde karşılaşılan krizlerle ilgili atılan adımlar ve bu adımların hangi yönleriyle AB ortak göç politikasından ayrıştığı ya da bu politikaya yakınlaştığı üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte, tezin içerisine yedirilen ve tez boyunca zaman zaman vurgulanan ve tezin bütünü değerlendirildiğinde daha yakın durulan varsayım ve önermelerin güncel gelişmeler ve bu alandaki yazın dikkate alınarak tartışılması ve detaylandırılması gerekmektedir.⁷⁰

Genel hatlarıyla göç konusu ve Avrupa'ya doğru gerçekleşen büyük göçmen akışları Avrupa için yeni bir konu değildir. Neredeyse bütün Batı Avrupa ülkelerinde bu sürecin İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda ortaya çıkan işgücü yetersizliği ve bu yetersizliğin yabancı işçilerin istihdam edilmesi yoluyla başladığı görülebilmektedir. Bu dönemde Batı Almanya, İsveç, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler misafir işçilik yöntemiyle ülke içindeki işgücü eksikliğine çözüm aramışlardır (Murray, 2018: 23). Tezin daha önceki bölümlerinde de vurgulandığı şekilde bu gönüllü göçmen akımı daha sonra alınan durdurma kararlarına ve yapılan çeşitli uygulamalara rağmen devam etmiş ve tüm Avrupa için göç meselesi önemli bir sorun olmayı sürdürmüştür. Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan biri, daha önce çok büyük çoğunlukla Avrupalı bireylerin yaşadığı bir coğrafi alanı temsil eden Avrupa'nın yavaş yavaş tüm dünyanın ya da her coğrafyadan bireylerin evi konumuna doğru gelmiş olduğu gerçeğidir (Murray, 2018: 2). İkinci Dünya Savaşı yılları ağırlıklı olmak üzere, günümüze kadar uzanan süreçte on milyonlarca insanın Avrupa'ya göç etmesi her dönemin kendi dinamikleri içinde çözülmeye çalışılmış ve bu yönüyle de

⁷⁰ Düzeltme

ortaya çıkan yeni gelişmeler her dönemde ulusal göç politikalarına ve günümüzde AB'nin ortak göç politikası oluşturma çabalarına etki etmiştir.

Bu nedenle, AB'nin ve AB üyesi devletlerin güncel göç politikalarının yönünü ve bu politikaların ülke içinde ve Avrupa kıtasının genelinde ne şekilde etki ettiğini daha iyi anlayabilmemiz için, günümüz açısından en önemli mülteci sorununu beraberinde getiren Suriye İç Savaşı'na ve bu savaşın sebep olduğu büyük mülteci hareketliliğine bakmak ve AB'nin bu konudaki tutum ve yaklaşımları ile AB üyesi devletlerin tutum ve yaklaşımlarını gözlemlemek AB ortak göç politikasına yönelik uğraşların geleceği hakkında bir çıkarımda bulunmamızı sağlayabilecektir.⁷¹

Arap Baharı ve beraberinde getirdiği Ortadoğu'nun köklü anti-demokratik yapılarında değişiklik yaratma isteği 2011 yılının Mart ayıyla birlikte başlayan ve Suriye'de var olan Esad rejimine karşı devam eden bir iç savaşın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Anadolu Ajansı, 2019). Ancak, Ortadoğu coğrafyasında ve özellikle Suriye'de ortaya çıkan bu yeni durumun sadece bu bölgeleri ve bu bölgenin bireylerini, toplumlarını ve devletlerini etkilediğini söylemek geçersiz bir iddia olacaktır. Bu nedenle, Suriye İç Savaşı, sadece kendisini etkileyen karmaşık ve çok boyutlu bir savaş olmaktan öteye geçerek, Türkiye gibi komşu ülkeler başta olmak üzere, Ortadoğu, Avrupa ve tüm dünyayı etkileyen bir noktaya evrilmiştir (Carpenter, 2013).

Suriye rejimine karşı başlayan ve ülke içinde bir iç savaşa dönüşen bu kargaşanın tüm dünya ve özellikle Batı medyası açısından ilgi çekmediğini söylemek mümkün değildir. Ancak, Batı medyasında sıklıkla savaşın insani boyutu ve bu savaştan faydalanarak büyük katliamlar yapan terör örgütlerinin yükselişi ve tehlikeleri üzerinde durulurken savaşın günümüzde geldiği karmaşık ve parçalı durum ile büyük güçler olarak tabir edilen Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) savaş içinde üstlendikleri konum ve bunların olası sonuçları üzerinde sıklıkla durulmamıştır. AB ve AB üyesi devletlerin göç politikaları açısından Suriye İç Savaşı'nın beraberinde getirdiği yeni durumların tespit edilmesi ve buna göre hareket

⁷¹ Düzeltme

edilmesi kaçınılmaz hale gelmiş ve AB kanadı bu konuda kendini korumaya yönelik çeşitli adımlar atmıştır. Çünkü, Suriye’den Türkiye’ye ve Avrupa’ya yönelik yapılan bu mülteci hareketliliği bölgedeki güçlü aktörlerin attıkları adımlarla artabilmekte ve zaman zaman azalabilmektedir.⁷²

AB’nin sahiplendiği temel değerler olan demokrasi, özgürlük gibi kavramların da zorunlu kıldığı ölçüde AB’nin Suriye İç Savaşı’nın başlangıcından itibaren Suriye Devleti’ne yani devlet başkanı olan Beşar Essad’ın rejimine yönelik ekonomik ve diplomatik yaptırımlar uyguladığı görülmektedir (Holmes ve Castañeda, 2016). Suriye’de yaşanan çatışmaları, İkinci Dünya Savaş’ından beri dünyanın karşılaştığı en büyük mülteci hareketine sebep olduğunu kabul eden AB bu konuda kurduğu bir yardım fonu aracılığıyla milyarlarca doları bulan ve eğitim, sağlık gibi birçok alanı kapsayan yardımlar yaptığını savunmaktadır (European Union Fact Sheet, 2019). AB’nin savaşın ortaya çıktığı ilk dönemlerden itibaren yaptığı bu yardımların ve büyük oranda kendini korumaya yönelik attığı Geri Kabul Anlaşması gibi adımların, sorunun çözümüne büyük oranda bir katkı sağladığını söylemek günümüz şartlarında gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle, AB’nin insani yardım kapsamında attığı adımlardan ziyade, Suriye’de yaşanan gelişmeler ışığında AB göç politikasında atılan yeni adımlar ve bununla birlikte AB üyesi devletlerin bu krizlere verdikleri cevaplar üzerinde durmak, yaşanan bu mülteci krizinin AB üzerindeki etkisini görmemiz açısından daha büyük önem taşımaktadır.

AB açısından, Suriye ve diğer Ortadoğu coğrafyalarında yaşanan iç savaş ve çatışmaların en büyük etkisinin birkaç alanda gerçekleştiği söylenebilir. Bu güncel çatışmaların en büyük yansımaları ilk olarak sığınma başvurularında yaşanan patlama, ikinci olarak yasa dışı göç kanallarının artması ve AB’ye doğru yasadışı göç ve insan kaçakçılığının artması ve son olarak da AB üyesi devletlere giriş yapan mültecilerin içinde yaşadıkları toplum ile bütünleşmesi noktalarında yoğunlaştığı görülebilmektedir (Hatton, 2016). Tezin temel varsayımlarının desteklenmesi

⁷² Düzeltme

açısından, bu aşamada tartışılması gereken önemli noktalardan birisi güncel mülteci krizlerinin AB'nin ilk başlardan beri atmaya çalıştığı ortak göç politikası adımları konusunda açıkları ortaya çıkarmaya devam ediyor olmasıdır. Çünkü, önceki bölümlerde belirtildiği üzere, AB'nin ve AB üyesi devletlerin yasal sığınma başvuruları ve yasadışı göç konularında temel yaklaşımları, ulus-devletleri koruyucu ve çözüm odaklı olmayan bir yapıda şekillenmiştir. Bu nedenle güncel gelişmelerin ortaya çıkardığı büyük mülteci krizlerine karşı ilk olarak atılan bu adımların da uzun vadede sürece kalıcı bir çözüm bulmaktan çok uzak olduğu değerlendirilebilir. AB göç politikası Suriye İç Savaşı ile başlayan ve hala devam eden bu kriz döneminde kendi içerisinde bile farklılıklar göstererek bir bütünlük sağlamaktan uzak bir görüntü çizmiş ve ortak bir göç politikasının başarıya ulaşabileceği konusunda çekincelere neden olmuştur.⁷³

Mülteci krizinin AB açısından çok büyük bir kriz haline dönüşmesinden sonra AB ortak göç politikasının barındırdığı sorunlar ve güçlü ulus-devletler şeklinde varlıklarını sürdüren üye devletlerin göç politikalarının farklılıkları ön plana çıkmaya başlamıştır. Gerçekten de hem ulusal seviyede ve ulus üstü seviyede göç politikalarının güncel sorunlara ve geçmişten günümüze kadar süregelen yerleşik durumda bulunan sorunlara çözüm üretmekten uzak olduğu görülmektedir (Castles, 2004). Genel olarak göç politikalarının sahip olduğu bu yetersizlik ile birlikte bu yetersizliğin neden kaynaklandığını da incelemek gerekmektedir. Çünkü, bu tezde savunulan temel varsayıma göre, AB ortak göç politikasının uygulamada karşılaştığı zorluklar ve sorunların çözümüne ilişkin içinde bulunduğu yetersizlik Avrupa bütünleşme sürecinin ve AB içerisindeki karar alma mekanizmalarının yapısından kaynaklanmaktadır. Yani, AB'nin güncel krizler karşısında gösterdiği eksiklik ve politika yetersizlikleri birer yol kazası olmaktan çok bütünleşme ve politika yapma süreçlerinin kendilerinden kaynaklanan çıktılar olarak ele alınmaktadır (Jones et al, 2016). Çünkü, bu bahsedilen süreçler, çoğunlukla ulus-devletlerin kendi çıkarlarına

⁷³ Düzeltme

uygun şekilde şekillendirilmekte ve bu nedenle bütün AB üyesi devletlerin uyacağı ulus üstü politikaların başarılı olma şansını azaltmaktadırlar.

AB üyesi devletlerin karar alma süreçlerinde elde ettikleri gücün, AB ortak göç politikası konusunda yarattığı farklılık zaman zaman çeşitli durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Suriye İç Savaşı'nın Avrupa'da büyük mülteci krizlerine ve sığınma başvurularında artışlara sebep olmasının ardından, Schengen Anlaşması ile kaldırılan sınır kontrollerinin ulus-devletler tarafından tekrar ele alındığı görülmektedir. 2015'in Eylül ayında Almanya'nın sınır kontrolünü kendi sınırlarında yeniden devreye almasını takip eden süreçte AB üyesi Avusturya, İtalya, Slovakya ve Slovenya'da benzer yönde kararlar alarak göç politikası konusunda kendi güçlerini pekiştirmeye gitmişlerdir (Scipioni, 2018: 1365).

AB göç politikasının başarısını etkileyen faktörlerden bir diğeri olarak da AB tarafından yasal göçmen, mülteciler ve sığınma başvuruları konusunda alınan kararların uygulayıcılarının bütünüyle ulusal seviyedeki yönetimler olması ve politikaların uygulanıp uygulanmadığına yönelik olarak düşük seviyede bir denetim bulunması gösterilmektedir (Treib, 2014). Aslında AB ortak göç politikası konusunda en başından beri atılan adımların yetersizliği daha önceleri çok kez vurgulanmasına rağmen özellikle son dönemde Suriye kaynaklı yaşanan büyük mülteci krizi bu alanlardaki eksikliklerin göze çarpmasına ve vurgulanmasına sebep olmuştur. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli noktalardan biri de AB düzeyinde mülteci krizine karşı gösterilen yetersizliğin sadece Suriye mülteci krizinin en yoğun olarak yaşandığı ilk şok dalgaları esnasında gösterilmediği aynı zamanda devam eden yıllarda da benzer durumların söz konusu olduğudur (Den Heijer et al., 2016). Bu açıdan yorumlamak gerekirse, AB göç politikası sadece ani şoklar karşısında yetersiz olmakla kalmayıp, orta ve uzun vadeli dönemlerde de benzer sorunlar yaşama olasılığına açık durumda bulunmaktadır.⁷⁴

⁷⁴ Düzeltme

AB üyesi devletlerin etkinliğini ve ulusal göç politikalarının çeşitli noktalardaki farklılaşmasının çeşitli sebeplerinden bahsettikten sonra güncel dönemde yaşanan mülteci krizine AB'nin geliştirmeye çalıştığı yasal uygulamalardan bahsetmek göç politikası araçlarının verimliliğini anlamamıza yardımcı olabilecektir.⁷⁵

AB'nin son yıllar içerisinde artan mülteci krizine ve yasadışı düzensiz göçe engel olmak açısından bazı girişimler ortaya koyduğu görülebilmektedir. Örneğin, AB Sınır ve Sahil Güvenliği örgütünün kurulması ve Sığınma için AB Ajansı'nın kurulması bu adımlara örnek olarak gösterilebilmektedir (Scipioni, 2018). Özellikle yasadışı ve düzensiz göçün sahilleri de kullanarak Avrupa ülkelerine giriş yapma yolunu tercih etmesi nedeniyle AB bünyesinde kurulan sınır ve sahil güvenliği ile ilgili birimin önemi tartışılmazdır. Benzer şekilde, AB'nin göç krizleri karşısında karşılaştığı en büyük zorlukların sığınma başvurularında ve değerlendirme süreçlerinde yaşanan zorluklar olduğu düşünüldüğünde sığınmacılarla ilgili kurulan girişimin de amaca hitap eder mahiyette düşünüldüğü söylenebilir. Ancak bu noktada asıl sorulması gereken soru yeni kurulan bu yapıların gerçekten de ulus-devletlerden bağımsız, kendi kendilerine sahip oldukları bir güçlerinin olup olmadığı ve sorumlu oldukları alanlarda etkili olup olmadıkları olmalıdır. Bu soruya son dönemde ilgili yazında verilen cevabın olumlu olmadığını görmek şaşırtıcı olmamaktadır.

Yukarıda güncel gelişmelere ve alınmaya çalışılan tedbirlere ilişkin verilen bu önemli AB seviyesindeki girişim örneklerin sahip oldukları gücün yetersiz olduğu konusunda görüşler bulunmaktadır (Scipioni, 2018). Tezin en önemli varsayımlarından olan, ulus-devlet temelli karar alma mekanizmalarının ortak bir AB göç politikasının oluşturmayı ve uygulamayı çok zor hale getirdiği yaklaşımı bu noktada da karşımıza çıkmakta ve doğrulanmaktadır. Gerçekten de Avrupa Komisyonu sürecin en başında bu yeni kurulan organların üye devletlerden bağımsız bir şekilde düşünülmemeyeceğini vurgulamıştır (Avrupa Komisyonu, 2014a). AB üyesi devletlerden bağımsız olmadığı

⁷⁵ Düzeltme

kabulüyle oluşturulan ve ulusal hükümetlerin etkili olduğu karar alma mekanizmaları şeklinde hayata geçen bu yeni yapıların gerçek verimliliği konusunda soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. AB'nin mülteci krizine karşı oluşturmaya çalıştığı ve güncel göç politikası konusunda önemli araçlardan olacağı varsayılan bu iki yeni girişimin aslında üzerine aldığı gözetim ve operasyonel sorumlulukları yerine getirecek gücünün olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Gerçekten de AB bünyesinde kurulan bu iki yeni oluşum, yapısal olarak bünyelerinde var olan bu zayıflığı gidermemiş ve insan gücü, ekipman vb. konularda AB üyesi devletlere bağımlı durumda hareket etmeye devam etmiştir (Carrera ve den Hertog, 2016).⁷⁶

Sonuç olarak, AB göç politikası konusunun hem ilk oluşturulduğu dönemde hem de güncel mülteci krizleri karşısında etkisiz araçlar ürettiği gerçeği karşımızda durmaktadır. Bununla birlikte, hem tezin ikinci bölümünde detaylandırılan oluşum aşamasındaki yasal adımların hem de son dönemlerde oluşturulmaya çalışılan girişim ve uygulamaların sorunlara kalıcı çözümler üretilmesinden çok, günün koşullarına yönelik acil çözümler üretmeyi zorlayan adımlar olarak dikkat çekmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, AB göç politikasının bu uygulama ve girişimlerinin gerek oluşum aşamalarında gerekse de işlev yürütmeye başladıkları süreçlerde üye devletlere bağımlı olmaları orta ve uzun vadede yapısal bir çözümün araçları olma ihtimallerini zorlaştırmaktadır.

⁷⁶ Düzeltme

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, öteki ve ötekileştirme kavramları ile birlikte Avrupa Birliği'nin ortak bir göç politikası oluşturma çabaları, Avrupalı kimliği, AB içerisinde mevcut bulunan farklı bütünleşme teorileri, AB'nin genişleme ve bütünleşme süreçleri, Avrupa'da artan göçmen karşıtlığı ve mültecilerin durumu ile AB üyesi ulus-devletlerin göç politikalarının farklılaşmasında ulusalcılık gibi ideolojilerin ne derece etkili olduğu gibi konular üzerinden ele alınmaktadır. Tezin, en temel varsayımı ve hipotezi ise ulusçuluk gibi ideolojilerin yükselişte olduğu, göçmen karşıtı sağcı popülizmin gün geçtikçe artan bir destek bulduğu ve ulus-devletlerin hala en güçlü uluslararası aktörler konumunu korudukları böyle bir dönemde ortak bir AB göç politikası oluşturma mümkün olmadığı, yapılan uygulamaların ve adımların göstermelik ya da teorik olmaktan öteye geçmesinin yakın gelecekte mümkün olamayacağıdır. Bu noktada, yükselen sağ ideolojiler ile birlikte bu çalışmada, yaratılan veya yansıtılan Avrupa ve Avrupalı kimliği ile gerçekte var olan Avrupa ve Avrupalı kimlikleri arasında farklılıklar bulunduğu var sayımı savunulmaktadır.

Tezin birinci bölümünde, Avrupa kavramı ve Avrupa düşüncesinin tarihsel kökenleri üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde, Avrupa düşüncesinin en başlardan itibaren kendisine karşıt bir öteki yaratarak kendini var ettiği varsayımı ele alınmakta ve bu varsayım desteklenmektedir. Avrupa, tarihi boyunca kendi birliğini oluşturabilmek için bir ötekiye ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda, Avrupalı kimliği inşa edilmeye çalışılmış ve bunun yansıması olarak öteki olarak kabul edilenler bu kimliğin karşısına konumlandırılmışlardır. Önceleri, doğu-batı, Müslüman-Hristiyan, barbar-medeni gibi karşıtlıklar üzerinden oluşturulan bu Avrupalı imgesi ve kültürü İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Soğuk Savaş döneminde kendisine yeni bir öteki bulmuştur. Bu çalışmada vurgulanmak istenen önemli varsayımlardan biri, işte bu öteki yaratma kültürünün günümüzde Avrupa'da yükselen yabancı düşmanlığı, göçmen karşıtlığı ve ırkçılık gibi kavramların kökenini oluşturduğu düşüncesidir.

Avrupa'da yer alan popülist sağ ideolojilerin yükselişleri için muhtaç oldukları "öteki" günümüzde mülteciler ve genel olarak her türden göçmenlerdir. Aşırı sağcı bu ideolojiler tarafından, artan yasal ve yasadışı göçmen ve mülteci sayıları üzerinden bir

korku iklimi yaratılmakta ve ülkelerin siyaset sahnelerine bu ideolojilerin savunucuları ve öncüleri olan partiler sıklıkla güçlü bir şekilde girmektedirler. Son dönemde AB içerisinde yer alan ülkelerde başlayan krizler bu çalışmada savunulan iddiaları destekler niteliktedir. Brexit adı verilen bir süreç ile birlikte Birleşik Krallığın AB'den ayrılma sürecine girmesi AB'nin geleceği açısından uyarı zillerinin çalmasına neden olabilecek boyuttadır. Brexit sürecinde görüldüğü üzere, ayrılık yanlıları ekonomik ve sosyal argümanlarını genellikle göçmen karşıtlığı ile harmanlamışlar ve özellikle insanları ve ürünlerin serbest dolaşımı gibi AB'nin temellerinde yer alan kavramların Birleşik Krallığın ekonomisine ve toplumsal yaşama olumsuz etki ettiği görüşü üzerinde taraftar kazanmışlardır.

Benzer şekilde, Brexit sonrası pek çok AB ülkesinde benzer politikalar izleyen siyasi parti ve hareketlerin büyük alan kazandıkları gözlemlenmektedir. Göçmen karşıtlığı argümanını kullanan siyasi partiler İtalya, İspanya, İsveç, Hollanda, Finlandiya gibi birçok ülkede seçim başarıları elde etmeye başlamışlardır. Avrupa'nın tarih boyunca yarattığı ve inşa ettiği, bir nevi kurgulanmış Avrupa düşüncesinin söylendiği kadar kapsayıcı olmadığı, tarihin belirli dönemlerinde de görüldüğü gibi zaman zaman dışlayıcı bir yapıya büründüğü görülebilmektedir.

İkinci bölümde, Avrupa'nın bütünleşme süreci ve genişleme politikaları üzerinde durulmuştur. AB'nin kuruluş aşamaları ve bugünkü halini almasına kadar geçen süreçteki değişimler ele alınmış ve AB içerisinde mevcut olan farklı yaklaşımlar ele alınmışlardır. Tezin bu aşaması, AB'nin uluslar üstü bir yapı olma iddiası ile yaptığı çeşitli siyasal adımları açıklama iddiasındadır. AB'nin üye sayısı olarak genişlemesi, Soğuk savaş sonrasında Doğu Avrupa'ya doğru olacak şekilde coğrafi olarak büyümesi ile birlikte AB içerisinde bu sürecin açıklanmasına yönelik farklı yaklaşımlar oluşmuştur. Çalışmanın bu bölümünde, özellikle önemli olduğu düşünülen iki bütünleşme teorisi -yeni işlevselcilik ve hükümetlerarasıcılık- üzerinde durulmuş ve bu teorilerin Avrupa bütünleşme sürecini ne şekilde ele aldıkları irdelenmeye çalışılmıştır. Avrupa bütünleşme sürecinin sadece yapısal ve yasal süreçler ile değil aynı zamanda teorik ve siyasal olarak da ele alınması açısından çalışmanın bu bölümünün önem kazandığı söylenebilir.

Çalışmada ayrıca, ulus ve ulusalcılık kavramları konusunda özellikle durulmuş ve bu kavramların AB üyesi ulus-devletleri ve bu devletlerin etkilerini anlamamız açısından sahip oldukları önem vurgulanmıştır. Ulusalcılık, görece yeni bir tarihsel kavram olmakla birlikte her dönemde önemli bir etkiye sahip olagelmıştır. Bu açıdan, ilgili kavramların açıklanması ve incelenmesi AB'nin mevcut durumunu ve geleceğine ilişkin beklentilerin tahmin edilebilmesi açısından önem kazanmaktadır.

AB üyesi olan ulus-devletlerde, yukarıda değinildiği gibi artan bir yabancı karşıtlığı ile göçmen karşıtlığının bulunması beraberinde ulus kavramına atfedilen değeri arttırdığı söylenebilir. Bu noktada, ulus-devletlerin uluslararası ilişkiler alanında ellerinde bulundurdıkları gücü gelecekte de koruyacakları, belki de arttıracakları söylenebilir. Özellikle, Brexit sonrası dönemde başka ülkelerde de ortaya çıkan kendi ülkemize dönelim tarzı söylemlerin kazandığı güç düşünüldüğünde, bu kavramların üzerinde durulmasının önemi daha iyi anlaşılabilecektir. Bir Avrupa devleti olmamasına rağmen, Batı Yarımküre olarak tabir edilen coğrafyanın en önemli aktörlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) bile ulusalcı söylemler ön plana çıkmakta ve önce Amerika gibi söylemler büyük karşılık bulmaktadır. Avrupa devletleriyle karşılaştırıldığında çok daha kozmopolit bir yapıya sahip olan ABD'de bu söylemin karşılık bulmasının, Avrupa'nın geleceğine ilişkin bir ipucu barındırdığı söylenebilir.

Son olarak çalışmada, Avrupa'nın içinde bulunduğu göç akımlarına dayanan kriz ele alınmıştır. BM ve AB'nin yayınladığı veriler ile hazırlanan grafikler yasal ve yasadışı göç konusunun AB açısından ne kadar önemli acil bir sorun olduğunu gözler önüne sermektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve gittikçe artan göç dalgalarının Arap Baharı ve izleyen Suriye İç Savaşı ile birlikte zirveye çıktığı görülebilmektedir.

Bu artan göç dalgasının AB üzerinde belki de birbiriyle çelişen iki farklı etkiye neden olduğu söylenebilir; birincisi AB üyesi devletler karşılaştıkları sorunlara birbirlerinden farklı şekillerde tepkiler vererek ulus-devlet anlayışının gücünü perçinlemişlerdir. Örneğin, İtalya'nın kıyılarına yanaşan mülteci gemilerini geri çevirmesi, zaman zaman Sırbistan sınırında benzer şekilde yaşanan sıkıntıların gibi

olaylar AB'nin yıllardır oluşturmaya çalıştığı ortak göç politikası çabalarını zayıflatıcı bir etkiye neden olduğu savunulabilir. İkinci olarak ise, AB üyesi devletlere yönelik yapılan sığınma başvurularının eşitsiz dağılımı ve bazı büyük ve mülteciler tarafından arzu edilen ülkelerde daha fazla baskı ve sorumluluk yaratması, konunun tüm AB üyesi devletlerin içinde yer aldığı bir şekilde çözülmesi gerektiği düşüncesini ön plana çıkarmıştır.

Tezin son bölümünde, çeşitli veriler ile gösterildiği şekilde, mülteci sorunu AB için her zaman bir güvenlik sorunu olarak ele alınmış ve bu nedenle göç politikalarına ilişkin atılan adımlar ulus-devletlerin kendi iç güvenliklerine atfettikleri daha yüksek önem nedeniyle zaman zaman kesintiye uğramıştır. AB çatısı altında çeşitli anlaşma ve konvansiyonlar ile atılmaya çalışılan adımların, üye devletler tarafından onaylanmasının bazen on yıllara yakın zaman almasının, uygulanmak istenen ortak göç politikasının geleceği hakkında soru işaretleri oluşmasına neden olduğu savunulabilir.

Günümüz konjonktürü düşünüldüğünde, AB'nin artan yasal ve yasadışı göçmen krizlerine karşı geliştirmeye çalıştığı tepkiler ancak günü kurtarma çabaları şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin, Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde Avrupa'ya ulaşan yasadışı göçmenlerin Türkiye'ye gönderileceği ve AB aday ülkesi olan Türkiye'ye barındırdığı mülteciler nedeniyle maddi birtakım destekler verileceği AB tarafından taahhüt edilmiştir.

Tezimizde de değinildiği üzere, yasadışı göçmenlerin Akdeniz'de tüm dünya kamuoyunu duygusal olarak etkileyebilecek şekilde ortaya çıkardığı trajik görüntüler AB'nin de konuya duyarsız kalmasını imkânsız hale getirmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde AB'nin Geri Kabul Anlaşması ile atmak istediği adımın altını tam olarak doldurmadığı ve Türkiye yetkili makamlarınca da belirttiği şekilde anlaşma gereği yerine getirmeyi taahhüt ettiği şartları tam olarak uygulamaya geçirmediği düşünüldüğünde, bu gibi girişimlerin geleceğe yönelik kapsamlı bir göç politikası oluşturulmasına dönük bir girişim olmaktan çok anlık oluşan durumlara acelece alınan bazı tedbirler düzeyinde kaldığı söylenebilir. Ayrıca, yasadışı göçmenlere karşı yürütülen bu yetersiz uygulamalar ve geçtiğimiz yıllarda Avrupa'da yaşanan bazı

büyük terör olaylarının Müslümanlar ile ilişkilendirilmesinin beraberinde geleceğe yönelik kapsamlı bir bütünleşme umuduna gölge düşürdüğü söylenebilir.

Bu çalışmada ele alınan ve değinilen tüm bu tarihsel, siyasi, ekonomik ve toplumsal ayrıntılar ışığında yasal ve yasadışı göç konusunun önümüzdeki dönemlerde de AB için hayati bir öneme sahip olacağı açık bir şekilde ortadadır. Bu açıdan AB'nin göç politikasına ilişkin çeşitli adımlar atacağı varsayımı ile bu adımların ne şekilde başarıya ulaşabileceği ya da en azından ne şekilde başarı şansının arttırılabileceğine ilişkin çalışmadaki bulgular ışığında aşağıdaki öneriler ortaya konulmuştur:

- Avrupa ideali ve Avrupa'nın var olduğunu savunduğu, insan hakları, özgürlükler, adalet gibi kavramlar dikkate alınarak yasal ekonomik göçmenlere, mültecilere, sığınma talep eden bireylere ve yasadışı göç yollarıyla Avrupa'ya ulaşmak isteyen herkese karşı AB güvencesi ile bütün üye devletlerin eşit ve adil davranmasına yönelik bağlayıcı adımlar atılmalı ve kararlar alınmalıdır.
- AB üyesi devletler başta olmak üzere, tüm Avrupa kıtasında artış gösterdiği görülen göçmen karşıtı politikalar ciddiyetle ele alınmalı göçmenlerin sadece sorunlarla birlikte ele alınmasının önüne geçilmelidir. Bu kapsamda, göçmenlerin ülkelere ekonomik ve toplumsal olarak sundukları katkılar ve gelecekte kazandıracakları olası katkılar üzerine Avrupa kamuoyunu bilgilendirici, eğitim, yayın, reklam ve benzeri faaliyetlere önem verilmelidir.
- Tüm AB üyesi devletlerin, sığınma başvurularının alınması sürecinden başlayarak mültecilere ve daha önceden yasal yollarla bu ülkelere yerleşmiş ekonomik göçmenlere karşı uygulayacağı politikalar bağlayıcı birtakım kurallar ile şekillendirilmeye çalışılmalıdır. Bu kapsamda, göçmenlerin ve mültecilerin, istihdam, eğitim, barınma, sosyal hayat, çocuk bakımı gibi

koşulları AB tarafından titizlikle değerlendirilmeli ve üye devletlerin bu konulardaki uygulamaları üzerindeki denetim ve düzenleme faaliyetleri arttırılmalıdır.

- Ortak göç politikalarının oluşturulması, uygulanması ve yönetilmesine ilişkin oluşturulan kurullarda, krizi bizzat içinde bulunarak yaşan kesimlerin de temsil edilmesine olanak sağlayacak bazı mekanizmalar oluşturulmalı ve etkin bir şekilde kullanılması sağlanmaya çalışılmalıdır. Göçmen krizinin ve sorunlarının göçmenleri dışlayan bir yaklaşımla çözülemeyeceği açık bir şekilde vurgulanmalı ve kabul edilmelidir. Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu'nun AB içerisindeki etkinliği arttırılarak, dar bölge seçim sistemi benzeri bir seçim sistemi güncellemesi ile mültecilerin ve göçmenlerin Avrupa Parlamentosu içerisinde temsiliyetinin arttırılabileceği ve bu sayede karar alma süreçlerinin daha etkin ve verimli olabileceği düşünülmektedir.⁷⁷

- AB bünyesinde ortak göç politikası oluşturulmasına yönelik adımların kısa vadeli, somut ve güncel olaylara yönelik geçici çözümler üretmek yerine uzun vadeli, yapıcı çözümler üreten ve etkili araçlar olacak şekilde planlanmasına yönelik adımlar atılmalıdır. Uzun vadeli ve kapsamlı bir ortak göç politikasına ilişkin atılacak adımlar şeffaf ve belirgin bir şekilde ortaya konulmalı ve konunun tüm paydaşlarını da içerecek şekilde ele alınmalıdır.

Çalışmada, sonuç olarak, AB tarafından bir hedef haline getirilen, daha çok güvenlik kaygıları üzerinden şekillenen göç politikalarını mevcut koşullar içerisinde ancak AB üyesi olan ulus-devletlerin izin verdikleri ölçüde ve bunların izin verdikleri

⁷⁷ Düzeltme

ölçüde hayata geçirilebilecekleri üzerinde durulmuştur. AB'nin geleceğinin belki de göç politikası gibi birçok konuda ortak adımların kararlılıkla atılmasına bağlı olarak şekilleneceği unutulmamalıdır. Mevcut koşullar içerisinde Avrupa Birliği üyesi devletlerin farklılaşan uygulamaları Birliğin inandırıcılığına, etkinliğine ve güvenilirliğine zarar vermekte ve Brexit gibi örneklerde görülebileceği gibi Avrupa kamuoyunda AB'ye karşı bir olumsuz algı yaratılmasına zemin hazırlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ALDCROFT, D., 2003 **The European Economy 1914-1990.** Routledge.
- ALLEN, D.: 2005 “The United Kingdom: a Europeanized Government in a Non- Europeanized Polity”, **The Member States of the European Union** (Yayımlayan S.Bulmer ve C.Lequesne) Oxford, Oxford University Press.
- ANDERSON, B., 2011 **Hayali Cemaatler; Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çev. İskender Savaşır, İstanbul, Metis Yayınları.
- ANDERSSON, H., 2000 “Sweden: a Mainstream Member State and a Part of Norden”, **Sweden and the European Union Evaluated** (yayımlayan L.Miles), London, Continuum, 215-30.
- ANDERSON, J., O'DOWD, L.: 1999 “Borders, border regions and territoriality: contradictory meanings, changing significance”, **Regional studies**, 33(7), 593-604.
- ANDERSSON JOONA, P., “Reforming the integration of refugees: The LANNİNGER, A. W., Swedish Experience. (No. 10307)”, **IZA Discussion Papers.** SUNDSTRÖM, M.: 2016
- ANİOL, W., 1996 **Poland's Migration and Ethnic Policies: European and German Influences**, Warsaw, Friedrich Ebert Stiftung.

- ASZTALOS MORELL, I., “The securitization of asylum seeking in Sweden after 2015 in light of experiences of asylum-seeking girls with roots in Afghanistan”, **The migration crises? Criminalization, security and survival** (Yayımlayan Dina Siegel ve Veronika Nagy, 363-388, Uppsala, The Hague:Eleven.
- ARON, R.: 1974 “Is multinational citizenship possible?”, **Social Research**, 41, 638-56.
- BALZARETTI, R.: 1992 “The creation of Europe”, **History workshop journal**, Vol. 33, No. 1, 181-196, Oxford University Press.
- BANTON, M.: 2001 “National integration in France and Britain”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 27(1), 151-168.
- BARKIN, E.: 2014 “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi”, **Ankara Barosu**, s.334.
- BELLAMY, R., CASTIGLIONE, D., 1997 “Building the Union: The nature of sovereignty in the political architecture of Europe”, **Law and Philosophy**, 16(4), 421-445.
- BELLAMY, R., CASTIGLIONE, D., SHAW, J., 2006 “Introduction: from national to transnational citizenship”, **Making European Citizens** (Yayımlayan R.Bellamy et al.), 1-28, London, Palgrave Macmillan.
- BENHÜR, Ç.: 2004 “Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (15), 325-337.

- BICKERTON, C. J., HODSON, D., PUETTER, U.: 2015 "The New Intergovernmentalism: European Integration in the Post-Maastricht Era", **JCMS: Journal of Common Market Studies**, 53(4), 703-722.
- BRADY, H., 2008 **EU migration policy: An AZ**, London, Centre for European reform.
- BRUBAKER, R., 1996 **Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the new Europe**, Cambridge, Cambridge University Press.
- BRUBAKER, R.: 1999 "The Manichean myth: Rethinking the distinction between 'civic' and 'ethnic' nationalism. Nation and national identity", **The European experience in perspective**, 55-71.
- BRUBAKER, R., 2006 **Citizenship and nationhood in France and Germany**, Massachusetts, Harvard University Press.
- BOSMA, A., RIJKEN, C.: 2016 "Key Challenges in the Combat of Human Trafficking: Evaluating the EU Trafficking Strategy and EU Trafficking Directive", **New Journal of European Criminal Law**, 7(3), 315-330.
- BUCHOWSKI, M.: 2006 "Social thought & commentary: the specter of orientalism in Europe: from exotic other to stigmatized brother", **Anthropological Quarterly**, 79(3), 463-482.

- BULMER, S., RADAELLI, C.M.: 2004 “The Europeanisation of National Policy?”, **Queen's Papers on Europeanisation**, Vol. 1.
- BURNETT, A., PEEL, M.: 2001 “What brings asylum seekers to the United Kingdom”, **Bmj**, 322(7284), 485-488.
- CAMPANA, P., VARESE, F.: 2016 “Exploitation in human trafficking and smuggling”, **European Journal on Criminal Policy and Research**, 22(1), 89-105.
- CARPENTER, T. G.: 2013 “Tangled web: The Syrian civil war and its implications”, **Mediterranean Quarterly**, 24(1), 1-11.
- CARRERA, S., DEN HERTOOG, L.: 2016 “A European border and coast guard: what’s in a name?”, **CEPS Paper in Liberty and Security in Europe** No. 88 (Brussels).
- CASANOVA, J., 2006 **Religion, European secular identities, and European integration**, 65-92.
- CASTEL, R., 2016 “Citizenship and otherness: the differential treatment of ethnic minorities in France”, **Dangerous Others, Insecure Societies** (Yayımlayan M.Lianos), 13-21, New York, Routledge.
- CASTLES, S.: 2004 “Why migration policies fail”, **Ethnic and Racial Studies**, 27(2): 205–27.
- CHATTERJEE, P.: 1998 “Beyond the nation or within”, **Social Text**, (56), 57-69.

- COHEN, J. L.: 1999 “Changing Paradigms of Citizenship and the Exclusiveness of the Demos”, **International sociology**, 14(3), 245-268.
- COMMISSION.: 2014a “Internal Evaluation of the European Asylum Support Office”, (EASO)’, SWD(2014) 122, (Brussels).
- CONSTANT, A.F., ZIMMERMANN, K. F.: 2017 “Challenged by migration: Europe’s options (No. 46)”, **GLO Discussion Paper**.
- CORBETT, R., 1994 “Representing the people”, **Maastricht and Beyond: Building the European Union** (Yayımlayan A.Duff et al), 207-28.
- CORM, G., 2011 **Avrupa ve batı miti: bir tarihin inşası**, Çev. Melike Işık, İstanbul, İletişim Yayınları
- CORNELIUS W. A., T. TSUDA., 2004 “Controlling Immigration: Limits of Government Intervention”, **Controlling Immigration: a Global Perspective** (Yayımlayan W. A. Cornelius et al.), Stanford, Calif.: Stanford University Press, pp. 3-48.
- CORZANI, J.: 1994 “West Indian mythology and its literary illustrations”, **Research in African Literatures**, 25(2), 131-139.
- CZAPLIŃSKI, W.: 1994 “Aliens and refugee law in Poland—recent developments”, **International Journal of Refugee Law**, 6(4), 636-642.
- DAVIS, R. H. C., 2013 **A history of medieval Europe: from Constantine to Saint Louis**, London, Routledge.

- DELANTY, G.: 1997 "Models of citizenship: defining European identity and citizenship", **Citizenship Studies**, 1(3), 285-303.
- DELANTY, G., 2013 **Avrupa'nın icadı: Fikir, kimlik, gerçeklik**, Çev.Hüsamettin İnanc, Ankara, Adres Yayınları.
- DEN HEIJER, M., RIJPMAN, J.J., AND SPIJKERBOER, T.P.: 2016 "Coercion, prohibition, and great expectations. The continuing failure of the common European asylum system", **Common Market Law Review** 53: 607–42.
- DE WENDEN, C. W.: 2009 "Immigration and globalization", **Refugee Watch Catalogue**, 33.
- DOLOWITZ, D., D. MARSH.: 2000 "Learning from Abroad: the Role of Policy Transfer in Contemporary Policy-Making", **Governance: an International Journal of Policy and Administration**, Vol. 13, No.1: 5-24.
- DOSTÁL P., 2018 "Changing European Union: The Schengen Agreement", **Borders in Central Europe After the Schengen Agreement** (Yayımlayan Havlíček T. et al.), Springer, Cham.
- DUFF, A., PINDER, J., PRYCE, R. (Eds.), 2002 **Maastricht and Beyond: Building a European Union**, London, Routledge.
- DUKE K., SALES R., GREGORY J., 1999 "Refugee resettlement in Europe", **Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe** (Yayımlayan Bloch A., Levy C., London, Macmillan.

- DURA, C., ATİK, H., DUMRUL, C., 2015 **Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye**, Ankara, Nobel.
- EILSTRUP-SANGIOVANNI, M., VERDIER, D.: 2005 “European integration as a solution to war”, **European Journal of International Relations**, 11(1), 99-135.
- ELLER, J. D., 1999 **From culture to ethnicity to conflict: An anthropological perspective on international ethnic conflict**, Michigan, University of Michigan Press.
- ETTE, A., GERDES, J., 2007 “Against exceptionalism: British interests for selectively Europeanizing its immigration policy”, **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration** (Yayımlayan T.Faist et al.), 93-115, New York, Palgrave Macmillan.
- EUROPEAN COMMISSION,: 2001 “Old-age in Europe” (Vol. 1, No. 2001). **Office for Official Publications of the European Communities**.
- EUROPEAN YEARBOOK,: 1986 Volume 34. Yayımlayanlar: **Council of Europe/Conseil de l'Europe**.
- FAVELL, A., 2001 **Philosophies of integration: Immigration and the idea of citizenship in France and Britain**, Wiltshire, Palgrave.
- FAVELL, A.: 2013 “The Changing Face of 'Integration' in a Mobile Europe”, **Council For European Studies Newsletter**, 2013, 43 (1), pp.53-58.

- FERENCZİ, I.: 1929 “International migration statistics”, **International Migrations, Volume I: Statistics**, 47-76.
- FLIGSTEIN, N., POLYAKOVA, A., SANDHOLTZ, W.: 2012 “European integration, nationalism and European identity”, **JCMS: Journal of Common Market Studies**, 50, 106-122.
- FORDE, S.: 1995 “International realism and the science of politics: Thucydides, Machiavelli, and neorealism”, **International Studies Quarterly**, 39(2), 141-160.
- FREEMAN, G., 1994 “Commentary”, **Controlling Immigration: a Global Perspective** (Yayımlayanlar F.Hollifield et al.), Stanford University Press.
- FREEMAN, G., 1998 “The Decline of Sovereignty: Politics and Immigration Restriction in Liberal States”, **Challenge to the Nation State: Immigration in Western Europe and the United States** (Yayımlayan C. Joppke), Oxford, Oxford University Press.
- GEDDES, A., 2000 **Immigration and European Integration. Towards Fortress Europe?**, Manchester, Manchester University Press.
- GEDDES, A., 2003 **The Politics of Migration and Immigration in Europe**, New Delhi, Sage Publications.
- GEDDES, A., V. GUİRAUDON.: 2004 “Britain, France, and EU Anti-Discrimination Policy: The Emergence of an EU Policy

- Paradigm”, **West European Politics**, Vol. 27, No.2: 334-53.
- GELLNER, E., BREUILLY, J., **Nations and nationalism** (Vol. 1), NY: Cornell University Press. 1983
- GELLNER, E., 2006 **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çev. Büşra Ersanlı/Göksu Özdoğan, İstanbul, Hil Yayın.
- GEORGE, S., 1992 **Britain and the European Community: the Politics of Semi-Detachment**, Oxford, Oxford University Press.
- GILPIN, R. G.: 1984 “The richness of the tradition of political realism”, **International Organization**, 38(2), 287-304.
- GİTMEZ, A.: 1989 “Turkish experience with work emigration”, **Yapi Kredi Economic Review**, 3(4): 3-27.
- GIORDANO, C., 2015 **Europe: Sociocultural Overview**, Elsevier.
- GOEDHART, H.: 1953 “The problem of refugees”, **Hague Academy of International Law**.
- GOODWIN-GILL, G. S.: 2008 “The politics of refugee protection”, **Refugee Survey Quarterly**, 27(1), 8-23.
- GRABBE, H.: 2000 “The sharp edges of Europe: extending Schengen eastwards”, **International Affairs**, 76(3), 519-536.
- GREENFELD, L.: 1996 “Nationalism and modernity”, **Social Research**, 3-40.
- GRİECO, J. M.: 1995 “The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union and the neo-realist research

- programme”, **Review of International studies**, 21(1), 21-40.
- GUILD, E.: 2004 “Transposing the EU *Acquis* on Immigration and Asylum in the UK: an Introduction”, **Tolley's Immigration, Asylum and Nationality Law Journal**, Vol. 18, No.2: 1-5.
- GUIRAUDON, V.: 2001 **Immigration policy in France**, Brookings Institution Center on the United States and France.
- GUSTAFSSON, K., JOHANSSON, J.: 2018 “A Worthy Reception? Ambivalences in Social Work With Refugees and Migrants in Sweden”, **Advances in Social Work**, 18(3), 983-1004.
- GÜLEÇ, C.: 2015 “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, **Tesam Akademi Dergisi - Turkish Journal of TESAM Academy** 2(2), 81-83
- H. MEIJERS et al.: 1991 **“Schengen, Internationalisation of Central Chapters of the Law on Aliens, Refugees, Privacy, Security and the Police”**, (W. E. J. Tjeenk Willink, **Kluwer Law and Taxation**.
- HAAS, E. B.: 1958 “The challenge of regionalism”, **International Organization**, 12(4), 440-458.
- HABERMAS, J., 1984 **The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society**, Boston, MA: Beacon Press.

- HABERMAS, J., 1992a “Individuation through Socialization: On George Herbert Mead’s Theory of Subjectivity”, **J. Habermas, Postmetaphysical Thinking: Philosophical Essays**, Cambridge, MA: MIT Press.
- HABERMAS, J.: 1992 “Citizenship and national identity: some reflections on the future of Europe”, **Citizenship: Critical Concepts**, 2, 341-358.
- HABERMAS, J., 1992b. “The Unity of Reason in the Diversity of its Voices”, **J. Habermas, Postmetaphysical Thinking: Philosophical Essays**, Cambridge, MA: MIT Press.
- HABERMAS, J., 2005 “‘Öteki’ olmak, ‘Öteki’yle yaşamak”, Çev. İlknur Aka. Yapı Kredi Yayınları.
- HAILBRONNER, K., 1999 “The Treaty of Amsterdam and Migration Law”, **European Journal of Migration and Law**, Vol. 1, No.1: 9-27.
- HALL, S.: 1992 “The West and the Rest: Discourse and Power”, **Formations of Modernity** (Hall, S. ve Gieben, B.), The Open University: Polity Press.
- HAMPSHIRE, K., 2002 “Fulani on the move: Seasonal economic migration in the Sahel as a social process”, **Journal of Development Studies**, 38(5), 15-36.

- HANSEN, H. E., HESLI, V. L.: 2009 “National identity: Civic, ethnic, hybrid, and atomised individuals”, **Europe-Asia Studies**, 61(1), 1-28.
- HATHAWAY, J. C.: 1984 “The Evolution of Refugee Status in International Law: 1920—1950”, **International & Comparative Law Quarterly**, 33(2), 348-380.
- HATTON, T. J., 2016 “Refugees and asylum seekers, the crisis in Europe and the future of policy”, **Economic Policy**, 32(91), 447-496.
- HELLMANN, G., R. BAUMANN, M. BOSCHE, B. HERBORTH AND W. WAGNER: 2005 “De- Europeanization by Default? Germany's EU Policy in Defense and Asylum”, **Foreign Policy Analysis**, Vol. 1: 143-64.
- HÍX, S., MARSH, M.: 2011 “Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time”, **Electoral Studies**, 30(1), 4-15.
- HOBSBAWM, E., 2006 Gelenekleri İcat Etmek, **Geleneğin İcadı**, 1-18.
- HOBSBAWM, E., 2010 **Milletler ve Milliyetçilik**, Çev. Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- HOLLİFIELD, J. F.: 1986 “Immigration policy in France and Germany: outputs versus outcomes”, **The Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 485(1), 113-128.

- HOLLIFIELD, J. F.: 2004 "The Emerging Migration State 1", **International migration review**, 38(3), 885-912.
- HOLMES, S. M., CASTAÑEDA, H.: 2016 "Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death", **American Ethnologist**, 43(1), 12-24.
- HOSLI, M. O.: 1995 "The balance between small and large: Effects of a double-majority system on voting power in the European Union", **International Studies Quarterly**, 39(3), 351-370.
- HURWITZ, A.: 1999 "The 1990 Dublin Convention: a comprehensive assessment", **International Journal of Refugee Law**, Volume 11, Issue 4, 20 October 1999, Pages 646–677.
- HUYSMANS, J.: 2000 "The European Union and the securitization of migration", **JCMS: Journal of Common Market Studies**, 38(5), 751-777
- HUYSMANS, J., 2006 **The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU**, London, Routledge.
- IGLIĆKA, K.: 2002 "Poland: between geopolitical shifts and emerging migratory patterns", **International Journal of Population Geography**, 8(2), 153-164.
- INGOLF, P., PERNICE, A.: 2009 "The Treaty of Lisbon: Multilevel Constitutionalism in Action", **Columbia Journal of European Law**, 15(3).

- IVALDÌ, G.: 2018 "Contesting the EU in times of crisis: The Front National and politics of Euroscepticism in France", **Politics**, 38(3), 278-294.
- JEZĲERSKA, K., 2015 "“I” meets the “Other”: Agonistic and Deliberative Versions of Subjectivity and Otherness", **Democracy in Dialogue, Dialogue in Democracy** (Yayımlayanlar K.Jezierska ve L.Koczanowicz), Sureey, Ashgate, s. 115-136,
- JONES, E., KELEMEN, R.D., AND MEUNIER, S.: 2016 "Failing forward? The Euro crisis and the incomplete nature of European integration", **Comparative Political Studies**, 49(7): 1010–34.
- JONSSON, S., 2000 **“Subject without Nation: Robert Musil and the History of Modern Identity”**, Duke Univ. Press.
- KASPAREK, B., 2016 "Complementing Schengen: The Dublin system and the European border and migration regime", **Migration policy and practice** (Yayımlayanlar H.Bauder ve C.Matheis), New York, Palgrave Macmillan, s. 59-78.
- KAUNERT C., LÉONARD S.: 2010 "After the Stockholm programme: an area of freedom, security and justice in the European Union?", **European Security**, 19:2, 143-149.
- KEOHANE, K.: 1993 "Central Problems in the Philosophy of the Social Sciences after Postmodernism: Reconciling Consensus and Hegemonic Theories of Epistemology and Political

- Ethics”, **Philosophy & Social Criticism**, 19(2), pp. 145–69.
- KEPIŃSKA, E., STOLA, D., 2004 “Migration policy and politics in Poland”, **Migration in the New Europe: East-West Revisited** (Yayımlayanlar Agata Górny, Paolo Ruspini), **Houndmills, Palgrave Macmillan**, 159-176.
- KIĆINGER, A., WEINAR, A. GÓRNY, A., 2007 “Advanced yet uneven: The Europeanization of Polish immigration policy”, **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration** (Yayımlayan T.Faist et al.), 93-115, New York, Palgrave Macmillan.
- KIĆINGER, A.: 2009 “Beyond the focus on Europeanisation: Polish migration policy 1989–2004”, **Journal of ethnic and migration studies**, 35(1), 79-95.
- KLEPP, S.: 2010 “A contested asylum system: The European Union between refugee protection and border control in the Mediterranean Sea”, **European Journal of Migration and Law**, 12(1), 1-21.
- KORYS I.: 2004 “Migration Trends in SeLected EU Applicant Countries. Vol. III: Poland. Dilemmas of a Sending and Receiving Country”, **Vienna: International Organization for Migration**.
- KOSTAKOPOULOU, T.: 2000 “The “protective Union”: Change and continuity in migration law and policy in post-Amsterdam Europe”, **Journal of Common Market Studies**, 38(3), 497–518.

- KOSTAKOPOULOU, T., **“Citizenship, identity, and immigration in the European Union: between past and future”**, Manchester, Manchester University Press.
- KOSTAKOPOULOU, D., 2001
- KRAPF, S., WOLF, K., 2016 “Persisting differences or adaptation to German fertility patterns? First and second birth behavior of the 1.5 and second generation Turkish migrants in Germany”, **Social Demography Forschung an der Schnittstelle von Soziologie und Demografie** (Yayımlayanlar K.Hank et al), Wiesbaden, Springer VS, s. 137-164.
- KUNDERA, M.: 1984 “The Tragedy of Central Europe”. **New York Review of Books**, 26 Nisan, 33-8.
- LACLAU, E., MOUFFE, C., **Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics**, London and New York, Verso.
- 2001.
- LAVENEX S.: 1998 “Asylum, Immigration, and Central-Eastern Europe: Challenges to EU Enlargement”, **European Foreign Affairs Review**, Vol. 3: 275-94.
- LAURSEN, F.: 1993 “The Maastricht Treaty: implications for the Nordic countries”, **Cooperation and Conflict**, 28(2), 115-141.
- LAYTON-HENRY, Z., 1991 “Citizenship and migrant workers in Western Europe”, **The Frontiers of Citizenship** (yayımlayan Z.Layton-Henry), London, Palgrave Macmillan, s. 107-124.

- LAYTON-HENRY, Z., 1992 **The Politics of Immigration. Immigration/Race' and 'Race' Relations in Post-war Britain**, Blackwell.
- LINDBERG, L. N.: 1963 “The political dynamics of European economic integration”, **The political dynamics of European economic integration.**
- LISTER, R., 2003 “What is Citizenship?”, **Citizenship: Feminist Perspectives** (Yayımlayan J.Campling), London, Palgrave, s. 13-42.
- LLOYD, D.: 1989 “Kant's examples”, **Representations**, 28, 34-54.
- LOESCHER G.: 1989 “The European Community and Refugees”, **International Affairs**, Vol. 4: 617-36.
- LÖWITH, K., 2011 **Meaning in history: The theological implications of the philosophy of history**, University of Chicago Press.
- LUEDTKE, A.: 2005 “European integration, public opinion and immigration policy: Testing the impact of national identity”, **European Union Politics**, 6(1), 83-112.
- LUNDBERG, A.: 2011 “The best interests of the child principle in Swedish asylum cases: The marginalization of children's rights”, **Journal of human rights practice**, 3(1), 49-70.
- LUX, J.: 2016 “Disciplining large member states during the crisis: analyzing the discursive strategies of the

- EU and German actors on France”, **Critical Policy Studies**, 12(1), 44-60.
- MARKS, G., WILSON, C. J.: “The past in the present: A cleavage theory of party response to European integration”, 2000 **British Journal of Political Science**, 30(3), 433-459.
- MARINHO, C., HEINONEN, M.: “Dublin after Schengen: Allocating responsibility for examining asylum applications in practice” **EIPASCOPE**, 1998(3), 1-12.
- MARSH, D.: 2018 “Brexit and the politics of truth”, **British Politics**, 13(1), 79-89.
- MARSHALL, H.E., 1992 **Citizenship and Social Class**. Pluto.
- MAZOWER, M., 2012 **Karanlık Kıta: Avrupa’nın 20. Yüzyılı**, Çev. Dilek Cenkçiler, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- MONAR, J., 2003 “Justice and Home Affairs: Europeanization as a Government- Controlled Process”, **Germany, Europe and the Politics of Constraint** (Yayımlayanlar K. Dyson and K. Goetz), Oxford, Oxford University Press, s. 309-23.
- MONAR, J.: 2004 “Justice and Home Affairs”, **Journal of Common Market Studies**, Vol. 42: 117-33.
- MORAVCSIK, A.: 1993 “Preferences and power in the European community: A liberal intergovernmentalist

- approach”, **Journal of Common Market Studies**, 31(4), 380–399.
- MOUFFE, C., 1992 **Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community**, London, Verso.
- MOUFFE, C., 1992B “Preface: Democratic Politics Today”, **Dimensions of Radical Democracy** (Yayımlayanlar C. Mouffe), London, Verso.
- MOUFFE, C.: 1995 “Post-Marxism: democracy and identity”, **Environment and Planning D: Society and Space**, 13(3), 259-265.
- MOUFFE, C., 2005A **On the Political**. London and New York, Routledge.
- MOUFFE, C.: 2009 “Democracy in a Multipolar World”, **Millennium: Journal of International Studies**, 37(3), pp. 549–61.
- MURRAY, D., 2017 **The strange death of Europe: Immigration, identity, Islam**, London, Bloomsbury Publishing.
- NAS, Ç.: 2015 “Türkiye-Ab İlişkilerinde Geri Kabul Ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi”, **Marmara Journal of European Studies**, 23(2).
- NEUMANN, I. B., WELSH, J. M. : 1991 “The Other in European self-definition: an addendum to the literature on international society”, **Review of International Studies**, 17(4), 327-348

- O'KEEFFE, D.: 1991 "The Schengen Convention: a suitable model for European integration", **Yearbook of European Law**, 11(1), 185-219.
- OKOLSKI M.: 1996 "Recent Trends in International Migration. Poland 1996", **ISS Working Papers, Migration Series, Vol. 16**. Warsaw: Institute for Social Studies, Warsaw University.
- PAREKH, B., 1998 "Integrating minorities", **Race relations in Britain: A developing agenda (Yayımlayanlar T.Blackstone et al.)**, London and Newyork, Routledge, s. 1-21.
- PEERS, S., 2000 **EU Justice and Home Affairs Law**, Harlow, Pearson Education.
- PİORKO I., M. SİE DHİAN HO: 2003 "Integrating Poland in the Area of Freedom, Security and Justice", **European Journal of Migration and Law**, Vol. 5: 175-99.
- POLIAKOV, L., 2011 **Ari miti : Avrupa'da ırkçı ve milliyetçi fikirlerin tarihi**, Çev. Yakup Kaya/Ahmet Yıldırım, Ankara, Epos Yayınları.
- PRÜMM, K., ALSCHER, S., 2007 "From model to average student: the Europeanization of migration policy and politics in Germany", **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration**, (Yayımlayan T.Faist et al.), New York, Palgrave Macmillan, s. 73-92.
- ROBERTS, J.M., 2010 **Avrupa tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

- ROCHE, M., 1992 **Rethinking Citizenship**, Polity.
- RUBIN, M.: 1992 “The culture of Europe in the later Middle Ages”, **History Workshop Journal**, Vol. 33, No. 1, 162-175.
- SAID, E. W., 1979 **Orientalism**, New York, Vintage.
- SAMERS, M.: 2004 “An emerging geopolitics of “illegal” immigration in the European Union”, **European Journal of Migration law**, 6, 27–45.
- SCHMITTER, P. C.: 1996 “Imagining the future of the Euro-polity with the help of new concepts”, **Governance in the European Union**, 133, 121-150.
- SCHOLTEN, P., PENNINX, R., 2016 “The multilevel governance of migration and integration”, **Integration processes and policies in Europe** (Yayımlayanlar B.Garces-Mascerenas, R.Penninx), SpringerOpen, s. 91-108.
- SCHUTTE, J. J.: 1991 “Schengen: its meaning for the free movement of persons in Europe”, **Common market law review**, 28(3), 549-570.
- SCIPIONI, M.: 2018 “Failing forward in EU migration policy? EU integration after the 2015 asylum and migration crisis”, **Journal of European Public Policy**, 25:9, 1357-1375.
- SELBOURNE, D., 1994 **The principle of Duty**, London, Sinclair-Stevenson.

- SÎLASÎ, G., Boldea, M., Simina, O.: 2016 "Policy And Diplomacy On Migration", **The EU Quaestus**, (9), 115.
- SMITH, A. D., 1986 **The ethnic origins of nations**, Blackwell Publishing.
- SMITH, A. D.: 1992 "National identity and the idea of European unity", **International affairs**, 68(1), 55-76.
- SMITH, M.: 2004 "Toward a theory of EU foreign policy-making: multi-level governance, domestic politics, and national adaptation to Europe's common foreign and security policy", **Journal of European Public Policy**, 11(4), 740-758.
- SPÅNG, M., 2007 "Sweden: Europeanization of Policy, but not of Politics?", **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration**, (Yayımlayan T.Faist et al.), New York, Palgrave Macmillan, s. 116-135.
- STEWART, A.: 1995 "Two conceptions of citizenship", **British Journal of Sociology**, 46(1), pp. 63-78.
- STRAUBHAAR, T., ZIMMERMANN, K. F.: 1993 "Towards a European migration policy", **Population Research and Policy Review**, 12(3), 225-241.
- SWEET, A. S., SANDHOLTZ, W.: 1997 "European integration and supranational governance", **Journal of European public policy**, 4(3), 297-317.
- SQUIRES, J.: 1996 "Liberal constitutionalism, identity and difference", **Political Studies**, 44(3), 620-634.

- TAMIR, Y., 1993 **Liberal Nationalism**, Princeton, Princeton University Press.
- TONER, H., A. HURWITZ: 2004 “The EU Asylum *Acquis* in the UK”, **Tolley's Immigration, Asylum and Nationality Law Journal**, Vol. 18, No.2: 32-45.
- TREIB, O.: 2014 “Implementing and complying with EU governance outputs”, **Living Reviews in European Governance**, 9(1): 1–47.
- TRIANDAFYLLOIDOU, A., 2003 **Immigrants and national identity in Europe**, London and New York, Routledge.
- ÜRER, L., 2012 **Soysal Devletten Sosyal Devlete: Ulusçuluk Tartışmaları**, İstanbul, Melek Yayınları.
- VAN DIJK, T. A., 1993 **Elite discourse and racism**, Newbury Park, Sage.
- VERMEERSCH, P.: 2005 “EU enlargement and immigration policy in Poland and Slovakia”, **Communist and Post-Communist Studies**, 38(1), 71-88.
- VERNON, R.: 1953 “The Schuman Plan Sovereign Powers of the European Coal and Steel Community”, **American Journal of International Law**, 47(2), 183-202.
- WALLACE, H.: 1997 “At Odds with Europe”, **Political Studies**, Vol. 45, No.4: 677-88.
- WALLERSTEIN, I.: 1991 “World system versus world-systems: A critique”, **Critique of Anthropology**, 11(2), 189-194.

- WEILER, J. H.: 1997 "To be a European citizen-Eros and civilization", **Journal of European Public Policy**, 4(4), 495-519.
- WEILER, J. H.: 2002 "A constitution for Europe? Some hard choices", **JCMS: Journal of Common Market Studies**, 40(4), 563-580.
- WEILER, J.H., 1998 "European citizenship–identity and differentity", **European Citizenship: An Institutional Challenge** (Yayımlayanlar Massimo La Torre), The Hague Kluwer, 2-24.
- WILTERDINK, N.: 1993 "An examination of European and national identity", **European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie**, 34(1), 119-136.
- WIMMER, A.: 1997 "Who owns the state? Understanding ethnic conflict in post-colonial societies", **Nations and nationalism**, 3(4), 631-666.
- WITZIG, R.: 1996 "The medicalization of race: scientific legitimization of a flawed social construct", **Annals of internal medicine**, 125(8), 675-679.
- YOUNG, R. J., 2004 **White mythologies**, London, Routledge.
- ZETTER, R.: 1991 "Labelling refugees: Forming and transforming a bureaucratic identity", **Journal of refugee studies**, 4(1), 39-62.
- ZWEIG, S., 1985 **Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları**, Çev. Gülperi Sert, İstanbul, Can Yayınları.

Online Kaynaklar

Anadolu Ajansı Web Sitesi, Suriye’de iç savaşın durumu, erişim: 03.07.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-9-yilina-girdi/1417715>

Avrupa Birliği Web Sitesi, Polonya, erişim: 20.06.2019, https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/poland_en

Avrupa Birliği Web Sitesi, Fact Sheet, erişim: 25.06.2019, <https://ec.europa.eu/trustfund-syria-region/sites/tfsr/files/factsheet-eutf-syria-english.pdf>

Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Asylum Statistics, erişim: 10.03.2019, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics

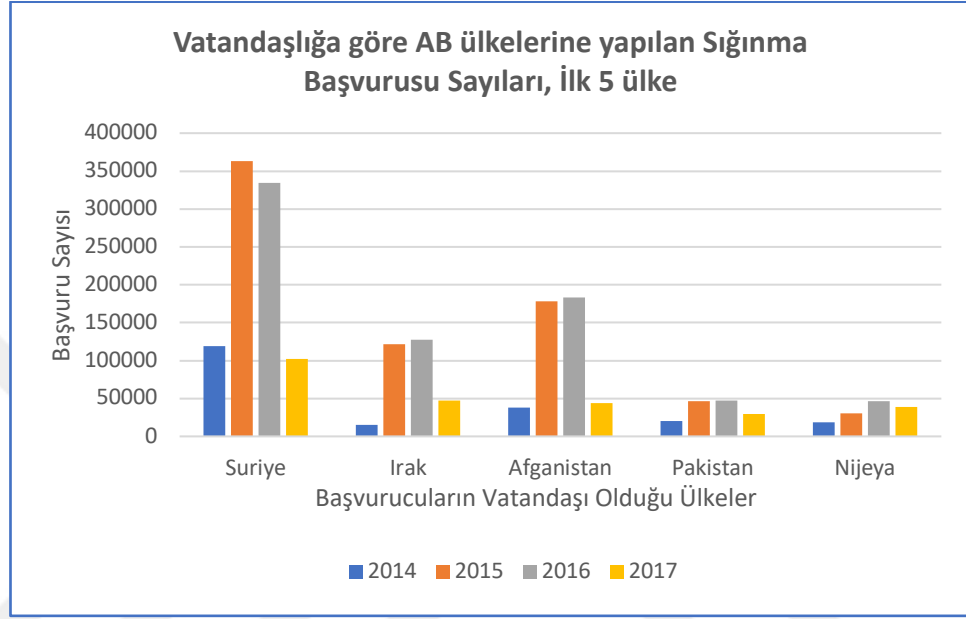
Perspektif, Avrupa’da Göçmen ve İslam Karşıtı Partiler Oylarını Arttırıyor, 2018, Erişim : 03.11.2018, <https://perspektif.eu/2018/09/17/avrupada-gocmen-ve-islam-karsiti-partiler-oylarini-artiriyor/>

UNHCR, Global Forced Displacement hits record high, 2016, erişim: 01.04.2019, <https://www.unhcr.org/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html>

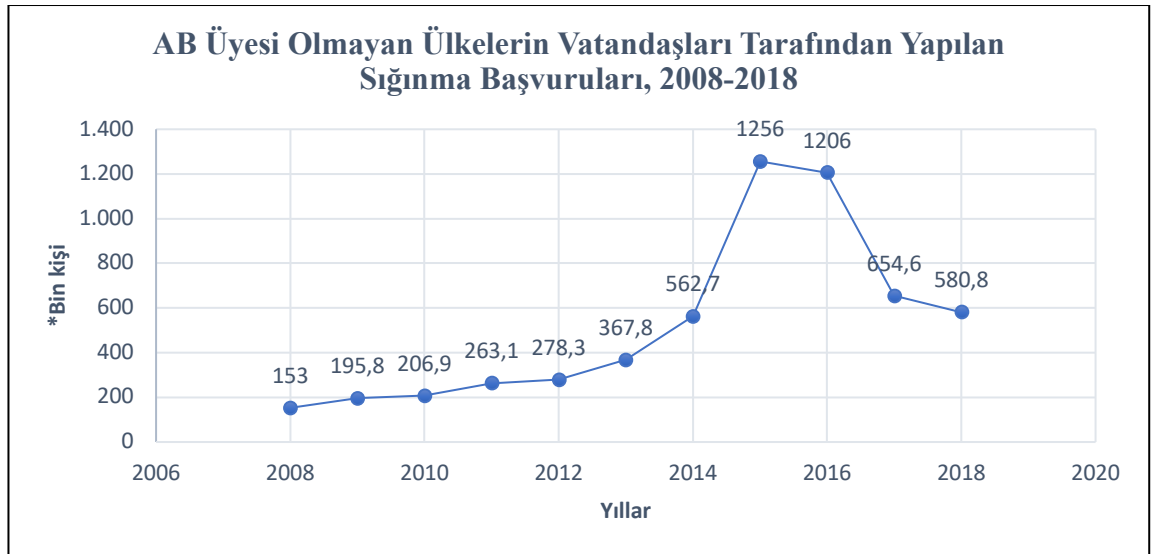
UNHCR, Mediterrian Situation, erişim: 20.04.2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>

EKLER

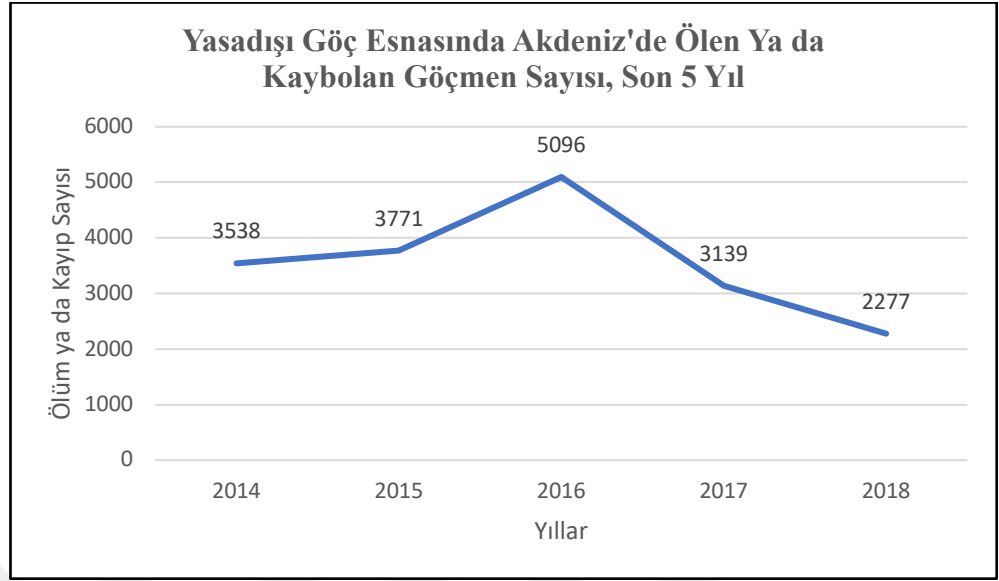
Grafik 1. Vatandaşlığa göre AB ülkelerine yapılan Sığınma Başvurusu Sayıları, İlk 5 ülke

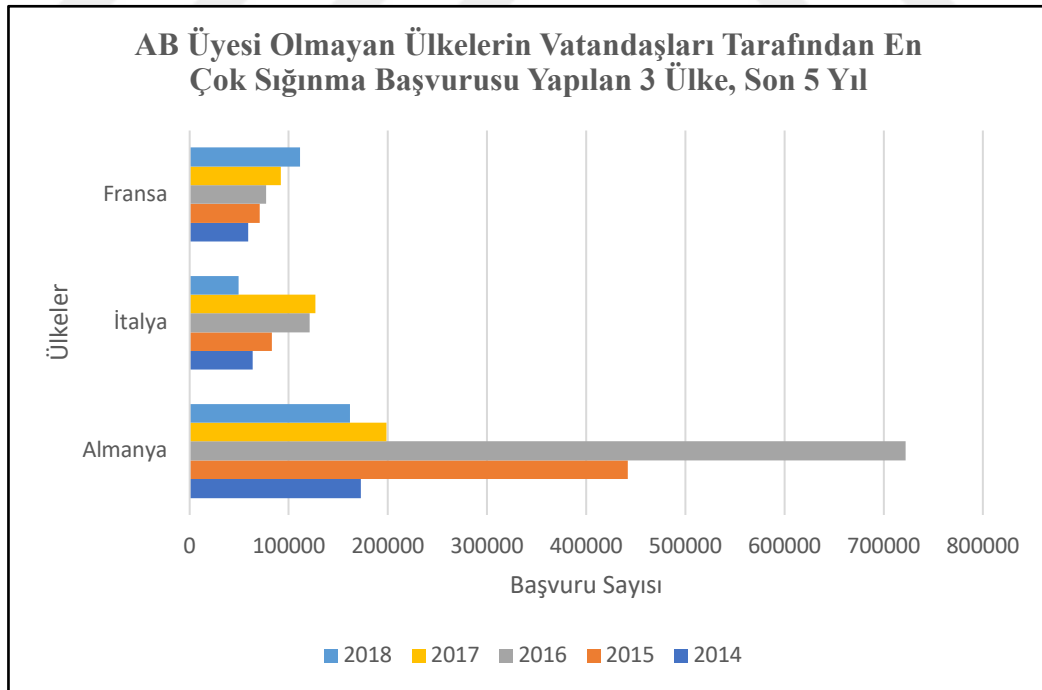
Grafik 2. AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından Yapılan Sığınma Başvuruları, 2008-2018

Grafik 3. Yasadışı Göç Esnasında Akdeniz'de Ölen Ya da Kaybolan Göçmen Sayısı, Son 5 Yıl

Grafik 4. AB Üyesi Olmayan Ülkelerin Vatandaşları Tarafından En Çok Sığınma Başvurusu Yapılan 3 Ülke, Son 5 Yıl

Grafik 5. Almanya, Fransa ve İtalya'da Göçmen Karşıtı Aşırı Sağ Partilerin Yükselişi

